ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Θ΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΛΛΑΣ,,

1926

ΒΙΒΛΙΟΝ ΩΜΟΠΛΑΤΟΣΚΟΠΙΑΣ

ΕΚ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΥΠΟ

Γ. Α. ΜΕΓΑ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1493 κώδικι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, φ. 155^{β}—159^{α}, περιλαμβάνεται «*βιβλίον παραδοθὲν ἔκ τε Τούρκων καὶ βαρβάρων, προδηλωτικὸν τῶν ἐσομένων* ⟨*ἐκ τῶν*⟩ *ἐν τῷ ὠμοπλάτῃ φαινομένων τεκμηρίων*».

Ὁ κῶδιξ οὗτος, ἐκ χάρτου βομβυκίνου, σχήματος 8^{ου} (0,24×0,16), ἐκ φύλλων 206, περιέχει προσέτι τὰ ἑξῆς ἰατρικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον βιβλία·

α) (φ. 1^{α}) Γαληνοῦ περὶ εὐπορίστων βιβλίον α, οὗ ἡ ἀρχὴ μέχρι τοῦ 29 κεφ. λείπει.

(φ. 36^{β}) « *Βιβλίον β περὶ εὐπορίστων τοῦ Γαληνοῦ* ».

β) (φ. 108^{α}) Ἰατρικὴν πραγματείαν, ἧς ἡ ἀρχὴ (ἀκέφ.): «*τὰς αὐτὰς ἡμέρας· εἶτα ἀνελόμενοι ἀποτίθενται τοῖς οἴκοις. Σύροι δὲ οἱ τὴν Ἀπάμειαν οἰκοῦντες...* »

γ) (φ. 122^{α}) «*Γαληνοῦ θεραπεῖαι πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν ἰοβόλων ἑρπετῶν καὶ ἱπταμένων καὶ ἐνύδρων θηρίων πληγάς*».

δ) (φ. 131^{β}) «*Γαληνοῦ περὶ ζώων φθαρτικῶν καὶ αἵματος, σπερμάτων τε καὶ ῥιζῶν καὶ μεταλλικῶν καὶ λοιπῶν θανατηφόρων καὶ τῆς τούτων θεραπείας*».

ε) (φ. 147^{β}) «*Γαληνοῦ περὶ ζώων φθαρτικῶν: Περὶ βοτανῶν*».

ϛ) (φ. 159^{α}) «*Βίβλος σοφίας Περσῶν, παλμική*», μένουσα ἀτελής.

ζ) (φ. 160^{α}) Ὀριβασίου βίβλος ἰατρική.

(φ. 167^{α}) «*Πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν θεοστεφῆ καὶ Πορφυρογέννητον βασιλέα: Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς... περὶ τῆς ἰατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς ἔσπευσα...*»

Μένει ἀτελὴς ἐν φ. 206^{β} εἰς τὸ κεφ. ριδ΄.

Ὁ κῶδιξ ἀτυχῶς δὲν φέρει χρονολογίαν, ἀλλ' ὁ Ι. Σακελλίων ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης νομίζει αὐτὸν

«περὶ τελευτῶσαν τὴν ΙΒ´ ἑκατονταετηρίδα γεγραμμένον», ὁ δὲ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας καὶ Παλαιογραφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κύριος Σ. Κουγέας, ὃν παρεκαλέσαμεν νὰ ἐκφέρῃ γνώμην, τάσσει αὐτὸν εἰς τὸν ΙΓ´ αἰῶνα, ὅτε ἡ χρῆσις τοῦ χάρτου εἶχεν ἐπικρατήσει τῆς περγαμηνῆς πρὸς γραφὴν βιβλίων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς [1]). Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ ἡ ποιότης τοῦ χάρτου, ὄντος ἁδροτάτου [2]), καὶ ἡ γραφή, ἥτις περιέχει μὲν γράμματα «μεμεγεθυσμένα», ἀλλ᾿ ὄχι ταῦτα κατὰ τρόπον τυπικόν, ὡς γίνεται τὸν ιγ´ καὶ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας [3]). Ὅθεν τὸ χειρόγραφον δύναται μετὰ πιθανότητος νὰ τεθῇ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ´ αἰῶνος· ὁ χρόνος δ᾿ οὗτος προφανῶς εἶναι terminus ante quem ἡ πραγματεία πρέπει νὰ ἔχῃ συνταχθῇ.

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ κώδικος εἶναι σχετικῶς καλή, ἀλλὰ τὰ ὑπάρχοντα σφάλματα ἀρκοῦσιν, ἵνα ἀποδείξωσι τὴν ἀμάθειαν τοῦ βιβλιογράφου· καὶ ἡ στίξις εἶναι ὅλως πλημμελής, τὸ δ᾿ ὑπογεγραμμένον ἰῶτα γενικῶς λείπει. Διὸ εἰς τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον ὑποσημειοῦμεν μόνον τὰς γραφὰς τοῦ χειρογράφου, ἃς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου διωρθώσαμεν. Ἀτυχῶς μεταξὺ τῶν φ. 155 καὶ 156 ὑπάρχει χάσμα, ἐκπεσόντος ἑνὸς πιθανῶς φύλλου.

Δεδομένης τῆς παλαιότητος τοῦ κώδικος ἐξέχουσαν προσλαμβάνει σημασίαν ἡ εἴδησις, ἣν ἐν τῷ τίτλῳ τῆς πραγματείας αὐτοῦ παρέχει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς. Μετάφρασιν βεβαίως ἐκ τουρκικοῦ πρωτοτύπου δὲν δύναται νὰ ὑπονοῇ, διότι ἡ τουρκικὴ γραμματεία ἔργα παλαιότερα τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος δὲν παρέχει· καὶ ἡ λέξις δ᾿ αὐτὴ δὲν δηλοῖ τι μεταφρασθέν, ἀλλὰ μεταδοθὲν κατὰ παράδοσιν ἤτοι διδασκαλίαν ἄγραφον. Ἆρά γε ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐδιδάχθη τἀφορῶντα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντικῆς παρά τινος τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος ἐγκατεστημένων Σελτζούκων Τούρκων; Τὸ πρᾶγμα βεβαίως δὲν

---

1) Βλ. *Θόμψωνος* Ἐγχειρίδιον ἑλλην. καὶ λατ. παλαιογραφίας κατὰ μετάφρ. Σ. Λάμπρου. Ἀθ. 1903 σ. 86.

2) χονδροῦ καὶ σκληροῦ· βλ. *Gardthausen*, Das Buchswesen κτλ. 1911 Α´ σ. 118.

3) *Θόμψωνος — Λάμπρου*, ἔνθ᾿ ἀν. σ. 287 - 8. Καὶ ἐν τῷ σχηματισμῷ δὲ τῶν ἄλλων γραμμάτων, πρὸ πάντων τοῦ β, γ, μ, ν καὶ ι, ἔτι δὲ τοῦ α, οὗ ἡ τελευταία κεραία, ὅταν δὲν συνάπτηται πρὸς τὰ ἑπόμενα, ἀνέρχεται μέχρις αὐτῆς τῆς γραμμῆς τοῦ χαρακώματος, παρουσιάζει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ cod. Ottob. gr. 344 τοῦ ἔτους 1177 (πρβλ. *Franchi de' Cavalieri u. Lietzmann*, Specimina codd. graecorum Vaticanorum ἀρ. 31) καὶ τὴν τοῦ cod. Vat. gr. 2281 τοῦ ἔτους 1209 (αὐτ. ἀρ. 35), ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ cod. Paris. gr. 1139 τοῦ ἔτους 1236 (πρβλ. *Omont*, Fac-Similés des mss grecs datés de la Biblioth. nat. πίν. LIII).

φαίνεται ὅλως ἀπίθανον καὶ δυνατὸν νὰ συνέζῃ οὗτος μετὰ τῶν ἀλλοφύλων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ πολὺ πρότερον, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, ἔχομεν τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ πραγματείαν ἀναφερομένην εἰς ἔθος τῶν μαντευομένων κοινότατον παρ᾽ Ἕλλησι, τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν καὶ οἰωνοσκοπίαν [1]). Πρὸς ταύτην παραβαλλομένη ἡ τοῦ ἀθηναϊκοῦ χειρογράφου φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως διάφορος κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν γλῶσσαν· ἐν ᾧ ἡ τοῦ Ψελλοῦ ἐνδιατρίβει εἰς τρία μόνον ἐρωτήματα, ἡ ἡμετέρα ἐπεκτείνεται εἰς ἕνδεκα, ἀποβλέπουσα εἰς εὐρύτερον ἢ ἐκείνη σκοπόν, διότι ὁ Ψελλὸς αὐτὸς λέγει «*οὐ γὰρ τὰ κατὰ μέρος διασαφῆσαί σοι προειλόμεθα, ἀλλ᾽ οἷον ἀφορμὰς παρασχεῖν τῆς ἐντεῦθεν μαντείας*». Ἀλλ᾽ ὅτι ὁ λόγιος κατὰ τὰ ἄλλα συγγραφεὺς αὐτῆς ἐγίνωσκε τὴν πραγματείαν τοῦ περιπύστου Ψελλοῦ καὶ εἶχεν αὐτὴν ἢ κοινήν τινα μετ᾽ αὐτοῦ πηγὴν ὑπ᾽ ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου του, δύναται, νομίζω, ν᾽ ἀποδειχθῇ καὶ ἐξ ἀντιπαραβολῆς αὐτῶν ἐπὶ ἑνὸς ἐρωτήματος·

Μιχαὴλ Ψελλοῦ

«*Εἰ δὲ περὶ πολέμου τις ἐρωτῴη, εἰ μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὸν φανείη νεφέλιον ἢ ἐν θατέρῳ μέρει γραμμὴ ἐπιμήκης καὶ μέλαινα, ἄνελε, ὅτι μέγας ἔσται πόλεμος· εἰ δὲ ἄμφω τὰ μέρη κατὰ φύσιν ἴδοις λευκά, εἰρήνην μέλλουσαν χρηστηρίαζε*».

Ἀνωνύμου

«*Εἰ θέλεις γνῶναι τὸν ἐξιόντα πρὸς πόλεμον νικῶντα ἢ τὸν πολεμούμενον, καθὼς εἴρηται ποίησον. Ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὰν οὖσαν ὥσπερ νεφέλην, σημεῖον ἔστω σοι μεγίστου πολέμου καὶ αἱματεκχυσίας καὶ ἥττης τῶν πολεμουμένων· εἰ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴδοις ὥσπερ ἶνας ἐπιμήκεις μελαίνας, καὶ τοῦτο τὰ ὅμοια σημαίνει· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μέλαιναν ὥσπερ νεφέλην, εἰς ἧτταν καὶ ἀπώλειαν τῶν τε ἵππων καὶ τῶν κινουμένων πολεμίων λογίζου· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἐρυθρότητα οὖσαν, ὁμοίως ἀπώλειαν τῶν ἐξιόντων πολεμίων προγίνωσκε· εἰ δὲ ἴδοις ἀμφότερα τὰ μέρη κατὰ φύσιν λευκὰ ὄντα καὶ μόνον πρὸς τὰ ἄκρα κύκλῳ μεμελασμένα, τοῦτο ἀμιξίαν τοῦ πολέμου δηλοῖ.*»

---

[1]) Ταύτην ἐκ κώδικος βιενναίου ἐξέδωκεν ὁ *R. Hercher* ἐν Philologus VIII (1853) σ. 166 - 8 καὶ ὁ *Ν. Γ. Πολίτης* ἐν Παρθενῶνι Β′ (1872) σ. 1095 - 7· ἀποσπάσματα αὐτῆς ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Α΄ σ. 7.

Καίτοι παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ τὸ ἐρώτημα τίθεται σύνθετον, ἐξεταζομένου ἅμα τίς τῶν πολεμίων θὰ νικήσῃ, ἀλλ' εἰς ὅσα ἀφορῶσι τὸ ἁπλοῦν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ἐρώτημα ἡ συμφωνία τῶν σημειώσεων εἰς τὴν βάσιν, ἔν τισι δὲ καὶ τὴν λέξιν εἶναι προφανής. Δύναται βέβαια νὰ ὑποτεθῇ καὶ ὅτι ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς ἤντλησαν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς πηγῆς [1]· πιθανὸν καὶ ὅτι τὴν πραγματείαν του ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀπήρτισεν ἐξ ἀμέσου παρατηρήσεως τῶν παρὰ τῷ λαῷ ἐθιζομένων. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ σχέσις τοῦ ἀνωνύμου πρὸς τὴν πρὸ αὐτοῦ γραπτὴν καὶ προφορικὴν παράδοσιν καθορίζεται σαφῶς. Ὡς δ' ὁ καθηγητὴς κ. Α. Κεραμόπουλος παρετήρησεν [2], «ἂν ἦτο ἐκ Τούρκων, δὲν θὰ ἡρμήνευε τοὺς κύκλους ὡς προμαντείαν γάμου (σελ. 10, 29), ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι μὴ ἔχοντες στέψιν κατὰ τὸν γάμον, δὲν ἠδύναντο νὰ σκεφθῶσι πρόγνωσιν διὰ τοιούτου σημείου. Μόνοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔστεφον ἀποτροπιαστικῶς τὴν νύμφην καὶ τὸν γαμβρὸν καὶ ἐντεῦθεν ἐπεβλήθησαν οἱ στέφανοι εἰς τὸν χριστιανικὸν γάμον» [3].

Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν μνείαν τοῦ ὀνόματος τῶν «*Τούρκων καὶ βαρβάρων*» εἰς τὸν τίτλον βιβλίου, σκοποῦντος νὰ παράσχῃ ὑποτύπωσιν ἑλληνικοῦ ἐθίμου καὶ ἑλληνικῶν δοξασιῶν; Εἶναι κοινὴ πίστις ὅτι τῶν ἀλλογλώσσων καὶ ἀλλοθρήσκων ἡ μαγικὴ τέχνη εἶναι τελειοτέρα. Καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν τῆς γύφτισσας καὶ τοῦ χότζα αἱ μαγγανεῖαι νομίζονται δραστικώτεραι καὶ τὰ μαντεύματα ἀληθέστερα καὶ συχνὰ εἰς αὐτοὺς προσφεύγουσιν οἱ ἐπιθυμοῦντες διὰ μέσων μαγικῶν ν' ἀσφαλίσωσι τὸ ζητούμενον [4]. Καὶ ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς ἀποδίδων τὴν πραγματείαν του εἰς πηγὴν τουρκικὴν καὶ καθόλου βαρβαρικήν, ζητεῖ πιθανῶς διὰ τούτου νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν μαντικὴν αὐ-

---

[1]) Κατὰ τὸν *Lawson*, Modern greek Folklore and anc. gr. Religion 1910 σ. 325, τὰς γνώσεις του ὁ Ψελλὸς χρεωστεῖ εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῶν ἀρχαίων μάντεων.

[2]) Ἡ παροῦσα διατριβὴ ὑπεβλήθη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἐπὶ διδακτορίᾳ.

[3]) Πρβλ. *Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Β' 233 «Ἡ στεφανηφορία ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν ἔθος... καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἐφόρουν στεφάνους οἱ νυμφίοι, συνήθως δὲ καὶ οἱ συνεορτάζοντες».

[4]) Αὐτὸς πιθανώτατα εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἱ μάντεις καὶ οἱ φαρμακοὶ συνήθως ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν *ἐθνικοί*, καὶ ὄχι ἡ αὐστηρότης τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων, διότι τὸν φόβον, τὸν ἐκ τῶν σωματικῶν ποινῶν, θὰ εἶχον κατὰ μείζονα λόγον οἱ ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ζῶντες ἀλλόφυλοι· πρβλ. Νομοκάνονα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Λαογρ. Γ' 385,11 *Ὅσοι μαντεύονται εἰς ἀλλόφυλαν νὰ κάμουν παιδία*· 388,28 *Ἀκόμα ὅσοι μαντεύονται εἰς Ἑβραίους καὶ εἰς Ἀγαρηναῖς*. Ἄλλας μαρτυρίας βλ. ἐν Λαογρ. Ζ' 319 σημ. 1-3.

τοῦ τὸ κῦρος ὀθνείας σοφίας, ὡς ὁ αὐτὸς πιθανῶς κάμνει καὶ εἰς τὴν συνεχομένην μετ' αὐτῆς *παλμικήν,* ἣν ἀποδίδει εἰς τὴν «*σοφίαν Περσῶν*»[1]). Ἴσως δ' εἰς τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ ἀφορμὴν αὐτὴ ἡ φράσις τοῦ Ψελλοῦ, ἀποκαλοῦντος τὸ χρηστήριον τῆς ὠμοπλατοσκοπίας «*βάρβαρον καὶ· ἀλλόκοτον*».

Δυστυχῶς ἡ ἀφήγησις διακόπτεται εἰς σημεῖον τῆς ὅλης πραγματείας ἐξόχως διαφέρον, τὴν πρᾶξιν, ἐξ ἧς τὸ ὄργανον τοῦ μαντεύματος λαμβάνεται. Ἀλλὰ δύναται, νομίζω, τοῦτο νὰ συμπληρωθῇ ἐκ τοῦ Ψελλοῦ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ μέχρι τινὸς τὰ κείμενα κατ' ἔννοιαν συμφωνοῦσιν, ὡς ἕπεται·

Ψελλοῦ	*Ἀνωνύμου*
«*Οἱ γὰρ ἐντεῦθεν χρηστηριάσοντες πρόβατον ἢ ἄρνα τῆς ἀγέλης ἀπολεξάμενοι πρῶτον μὲν κατὰ νοῦν τιθέασιν ἢ καὶ τῇ γλώσσῃ προφέρουσιν περὶ οὗ ἂν μαθεῖν βούλοιντο*[2])· *εἶτα καταθύσαντες τὸν ὠμοπλάτην τοῦ παντὸς ἀφαιροῦσι σώματος, ὡς μαντεύματος ὄργανον καὶ τοῦτον ἄνθραξιν διοπτήσαντες καὶ ἀπογυμνώσαντες τῶν σαρκῶν ἐντεῦθεν τὰς σημειώσεις τῆς τῶν ἐρωτημάτων ἐκβάσεως ἔχουσιν*».	«*Ἐκλεξάμενος ἐκ προβάτων ἢ ἐξ ἀρνῶν λάβε καὶ ὃ ἂν βούλῃ τῶν μελλόντων μαθεῖν προονοματίσας*[2]) *σφά* <*ξον*> ...»

Ἀξία σημειώσεως ὡσαύτως εἶναι ἡ παραγγελία τοῦ ἀνωνύμου πρὸς τὸν ἐρωτῶντα «περὶ πληθυσμοῦ θρεμμάτων»· «*εἰ θέλεις γνῶναι περὶ τούτου, λαβὼν ἐκ τῶν πρωτείων*[3]) *θρεμμάτων ἕψησον ὕδατι θερμῷ καί, ἐὰν ἴδῃς*» κτλ. (σ. 9,32).

Ἐπειδὴ δὲ πρώτη μεταξὺ τῶν ἐρωτημάτων τίθεται ἡ «κατάστασις τοῦ ἀέρος», αὕτη δὲ μόνη ἐλλείπει ὅλως ἐκ τοῦ βιβλίου, πιθανῶς διελαμβάνετο ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξέπεσεν.

Ἕπεται τὸ βιβλίον.

---

[1]) Πρόχειρος αὐτῆς παραβολὴ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ *Diels* ἐν Abhandl. d. kön. pr. Akad. d. Wiss. 1907 καὶ 1908 δημοσιευθέντα κείμενα πείθει ὅτι οὐδεμίαν αὕτη ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὰ περσικά, τὰ ἀραβικὰ καὶ τουρκικά, μᾶλλον δ' ἀπέρρευσεν ἀμέσως ἐκ τοῦ γνωστοῦ περὶ παλμῶν ἔργου τοῦ Μελάμποδος, ὡς προσεχῶς θὰ διαλάβω.

[2]) Πρβλ. «*ἐπί τινι ἢ περί τινος θύεσθαι*· πρὸς τὴν θεότητα ἀπηυθύνοντο μὲ μίαν ὡρισμένην ἐρώτησιν» (*Stengel*, Opferbräuche der Griechen 1910 σ. 10).

[3]) Πρβλ. *Λαογραφίας Ζ'* σ. 497 σημ. 2, πρὸς δὲ *P. Stengel*, ἔνθ. ἀν. σ. 1-2.

Βιβλίον παραδοθὲν ἔκ τε Τούρκων καὶ βαρβάρων, προδηλωτικὸν τῶν ἐσομένων <ἐκ τῶν> ἐν τῷ ὠμοπλάτῃ φαινομένων τεκμηρίων.

Λέγομεν ὅτι ἐκ τῶν παρόντων τεκμηρίων προέγνωσται ταῦτα· ἀέρος κατάστασις, νίκη καὶ ἧττα πολέμου, πραγματείας ἔκβασις καὶ ὁδοιπορίας, κίνδυνος θανάτου, ζωῆς διάρκεια καὶ λοιπῶν πραγμάτων τελείωσις. Ἐκλεξάμενος ἐκ προβάτων ἢ ἐξ ἀρνῶν λάβε καί, ὃ ἂν βούλῃ τῶν μελλόντων μαθεῖν, προονοματίσας σφά<ξον> . .

. . . .

[φ. 156α] ὠμοπλάτου, τὸ ἐναντίον λογίζου. Εἰ θέλεις γνῶναι τὸν ἐξιόντα πρὸς πόλεμον νικῶντα ἢ τὸν πολεμούμενον, καθὼς εἴρηται ποίησον· ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὰν οὖσαν ὥσπερ νεφέλην, σημεῖον ἔστω σοι μεγίστου πολέμου καὶ αἱματεκχυσίας καὶ ἥττης τῶν πολεμουμένων· εἰ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴδοις ὥσπερ ἶνας ἐπιμήκεις μελαίνας, καὶ τοῦτο τὰ ὅμοια σημαίνει· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μέλαιναν ὥσπερ νεφέλην, εἰς ἧτταν καὶ ἀπώλειαν τῶν τε ἵππων καὶ τῶν κινουμένων πολεμίων λογίζου· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἐρυθρότητα οὖσαν, ὁμοίως ἀπώλειαν τῶν ἐξιόντων πολεμίων προγίνωσκε· εἰ δὲ ἴδοις ἀμφότερα τὰ μέρη κατὰ φύσιν λευκὰ ὄντα καὶ μόνον πρὸς τὰ ἄκρα κύκλῳ μεμελασμένα, τοῦτο ἀμιξίαν τοῦ πολέμου δηλοῖ.

Διὰ θαλάσσης. *[φ. 156β] Εἰ θέλεις γνῶναι τοῦ διὰ θαλάσσης ἀποδημοῦντος τὴν ἔκβασιν, κατὰ τὰ εἰρημένα ποιήσας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ὥσπερ ἶνας ἀγκιστροειδεῖς ἐρυθράς, ἀναλόγως τοῦ πλήθους κίνδυνον τῶν ἀποδήμων σημαίνει· εἰ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴδοις πεπερασμένην εὐθεῖαν ἐρυθράν, σημειοῦ ἔκβασιν τοῦ ἀποδημοῦντος πολυχάρμονα καὶ ἐπικερδῆ· ἁπλῶς δὲ εἰπεῖν, ὅσας ἴδῃς ἑκατέρωθεν ἀγκιστροειδεῖς γραμμάς, ἀνάλογον ἀπώλειαν νόει καὶ τὰς ἐπιμήκεις εὐθείας ὅσας ἴδῃς, ἀνάλογον χαρὰν ἐπινόει.*

Περὶ νόσων καὶ ὑγείας. *Εἰ δὲ θέλεις γνῶναι νόσους θανασίμους*

---

4 προέγνωσται 8 ἐὰν βούλει πρὸὀνοματίσας 12 οὖσσαν 13 τῶν πολεμούμενον 14 ἴδης 15 εἴδης 17 εἰ δὲ ἴδοις] ἐνταῦθα μόνον τοῦ βιβλίου ἀπαντᾶται ἡ γραφὴ αὕτη, ἣν ἀποκατέστησα πανταχοῦ ἀντὶ τοῦ *εἰ ἴδῃς, εἴδῃς,* ἐπειδὴ πιθανώτερόν μοι φαίνεται ὅτι ὁ βιβλιογράφος παρεσύρθη ἐκ τοῦ συχνοτάτου ἐν τῷ βιβλίῳ «*ἐὰν ἴδῃς*» ἢ ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐγίνωσκε τὴν χρῆιν τοῦ εἰ. *21 Διαθαλάσσης* (δὶς) *θέλης.*

ἐν οἴκῳ καὶ χώρᾳ ἢ ὑγείαν, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ὀνοματίσας, σκόπει· καί, ἐὰν ἔχῃ τὸ δεξιὸν μέρος ἶνας ὀρθὰς ἐρυθράς, ἀναλόγους τοῦ πλήθους νόει τὰς νόσους καὶ θανάτους· εἰ δὲ ταύτας ἐν τῷ ἀριστερῷ ἴδοις, ὑγείαν καὶ νόσων ἀπαλλαγὴν γίνωσκε ἐν πᾶσιν. [φ. 157α] Εἰ δὲ ἴδοις τὸ δεξιὸν μέρος λευκὸν καὶ καθαρόν, καὶ τοῦτο ὑγείαν δηλοῖ.

Περὶ μεταστάσεως ἐκ τόπου εἰς τόπον. Εἰ θέλεις γνῶναι τὴν τῆς τοπικῆς μεταστάσεως ἔκβασιν ὁποία ἔσται, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, προονοματίσας διασκόπησον. Ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει πρὸς τὰ ἄνω ὡς οἵαν νεφέλην ἐρυθράν, σημειοῦ ταχυτῆτος μετάστασιν ἀγαθῆς ἐκ τόπου ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον ἐγγίζει πρὸς τὰ ἄνω ἡ νεφέλη· εἰ δὲ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἴδοις ὥσπερ ἶνας ὀρθὰς ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, ἐν τῇ μεταστάσει λογίζου πικρίαν καὶ θλῖψιν τὴν ἐπὶ γυναικί· εἰ δὲ ἴδοις ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ἀγκιστροειδεῖς γραμμὰς ἐρυθρὰς ἢ μελαίνας, μὴ μεταστῇς ἐκ τοῦ τόπου· κίνδυνον γὰρ ἀπώλειαν δηλοῖ.

Περὶ ἀσθενοῦντος. Εἰ βούλει γνῶναι τὸν ἀσθενοῦντα εἰ σῴζεται ἢ κινδυνεύει, κατὰ τὰ εἰρημένα ποιήσας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει μίαν μόνον ἶνα πεπερασμένην ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω ἐρυθράν, σημειοῦ μακρονοσίαν μόνον· εἰ δὲ ἴδοις πολλὰς ἐν αὐτῷ ἶνας, κίνδυνον θανάτου [φ. 157β] ταχὺν νόει· εἰ δὲ ἴδοις ἔν τε τῷ ἀριστερῷ καὶ δεξιῷ μέρει ἶνας ἢ σπιλάδας μελαίνας, ὑγείαν καὶ μακροζωΐαν διάγνωθι.

Περὶ δεσμίου. Εἰ θέλεις γνῶναι δεσμίου λύτρον ἢ ἐν τοῖς δεσμοῖς θάνατον, καθὰ προείρηται πράξας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει καὶ τῷ ἀριστερῷ ἶνας ὀρθὰς ἐρυθράς, εἰς λύτρωσιν τοῦτο καὶ ζωὴν τοῦ δεσμίου σκόπει ἀναλόγως τῶν φαινομένων ἰνῶν· εἰ δὲ ἴδοις κατὰ πλάτος τὰς εὐθείας, ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν εὐθειῶν τοὺς χρόνους τῶν δεσμῶν ἐπιλόγισαι· εἰ δὲ ἴδοις τὰς αὐτὰς εὐθείας πρὸς τὴν λαβὴν τοῦ ὠμοπλάτου οὔσας, ἐν τοῖς δεσμοῖς θάνατον ἐπινόει.

Περὶ πληθυσμοῦ θρεμμάτων. Εἰ θέλεις γνῶναι περὶ τούτου, λαβὼν ἐκ τῶν πρωτείων θρεμμάτων ἕψησον ὕδατι θερμῷ καί, ἐὰν ἴδῃς ἀμφοτέροις μέρεσιν ὡσὰν νεφέλας ἀμαυράς, γίνωσκε ὅτι πληθυνθήσονται ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν νεφελῶν· εἰ δὲ ἴδοις ἐρυ-

---

4 ὑγείας 8 ὁποῖα 9 εἴδης 10 οἷα νεφέλην 13 θλίψιν 15 μέλαινας κίνδ. ἀπώλειαν] ἴσως κίνδυνον ἀπωλείας 18 ἵνα 19 (καὶ 21. 25) ἵνας 32 ἔψησον 33 ὡσὰ νεφέλας.

θράς, ἡ ἀπώλεια ἔσται ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῆς ἐρυθρότητος.

Περὶ πένητος καὶ πλουσίου. [φ. 158α] Εἰ γνῶναι θέλοις πένητα εἰ πλουτήσει καὶ πλούσιον εἰ πένης ἔσται, ὡς εἴρηται ποιήσας, ἐὰν ἔχῃ τὸ δεξιὸν μέρος ἶνας ὀρθὰς ἐρυθράς, ἀναλόγως τοῦ πλήθους ὁ πλούσιος πένης ἔσται, ἐὰν δὲ ἔχῃ ἀμφότερα τὰ μέρη ἶνας ὀρθὰς μελαίνας, ὁ πένης πλουτήσει· εἰ δὲ ἀναμεμιγμένας ἴδοις ἐρυθρὰς ταῖς μελαίναις, ὁ πλεονασμὸς τοῦ ἑτέρου νικήσει τὸ ἕτερον κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον· εἰ δὲ ἴδοις λευκότητα καὶ μόνην ἐν αὐτῷ, τοῦτο διαμένει μέχρι θανάτου.

Περὶ ἐρωμένης γυναικός. Εἰ σπουδή σοι προειδέναι, εἰ ταύτης ἐρῶν ἐπιδέχεταί σοι ταύτῃ συναφθῆναι, καθὰ πολλάκις εἴρηται προονοματίσας, ἐὰν ἴδῃς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ὥσπερ τινὰ νεφέλην ἐρυθράν, σημειοῦ ὅτι καὶ ἑκούσης τῆς ἐρωμένης δρᾷς τὸ σπουδαζόμενον· εἰ δὲ ἴδοις τὸ δεξιὸν μὲν καθαρόν, τὸ δὲ ἀριστερὸν θαμβόν, ἀδύνατός σοι τούτου ἡ διεξάνυσις.

Περὶ πολυπαιδίας καὶ ὀλιγοτεκνίας. Εἰ διὰ γνώσεώς σοι σπουδάζεται πολυτεκνίαν καὶ ὀλιγο- [φ. 158β] τεκνίαν καὶ περὶ τῆς τούτων ζωῆς μαθεῖν, εἴσει οὕτως· κατὰ τὰ προειρημένα συμπαρανάμος, ἐὰν ἴδῃς τὰ ἄνω μέρη ἤτοι πρὸς τὸ λεγόμενον τραγανὸν καθαρότητα καὶ λευκότητα, τοῦτο λογίζου εἰς ὀλιγοτεκνίαν· εἰ δὲ ἴδοις καὶ τὸ ἀριστερὸν καθαρὸν καὶ λευκόν, τοῦτο καὶ εἰς στέρησιν λογίζου τῆς γαμετῆς διὰ θανάτου· εἰ δὲ ἴδοις εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὠμοπλάτου πλησίον τοῦ τραγανοῦ ἶνας ἐρυθρὰς καὶ μαύρας καθάπερ γραμμὰς τὰς ἐν ὑφάσμασιν, ταῦτα πολυτεκνίαν σημαίνει, εἰ μὲν περισσότερα τὰ ἐρυθρά, ἀρρένων, εἰ δὲ πλείονα τὰ μέλανα τῶν γραμμῶν, θηλειῶν πλῆθος. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ἐὰν ἴδῃς ἶνας καὶ στιγμὰς ἐρυθρὰς καὶ μαύρας, καὶ τοῦτο πολυτεκνίαν καὶ ζωὴν σημαίνει· εἰ δὲ ἴδοις τὸ δεξιὸν μέρος ἔχον ἐρυθροὺς ἢ μέλανας κύκλους ὡσεὶ στεφάνους, τοῦτο κατὰ τὸ μέτρον τῶν στεφάνων, γυναικῶν συζυγίαν λογίζου· εἰ δὲ μόνον ἐρυθρούς, τοῦτο εἰς πρόσωπον γυναικῶν [φ. 159α] π⟨ολεμικῶν⟩ καὶ μαχίμων ἡγοῦ· εἰ δὲ μέλανας, τοῦτο εἰς καταδεδουλωμένας [1]) λογίζου.

---

3 πλούσια 4 ἶνα 5 ἴνας 6 μέλαινας πλουτίση 8 κατὰ τὸ εἰρημένον 12 πρὸ ὀνοματίσας 13 ἑκούσσης 15 διεξάνυσης 16 διαγνώσεώς 18 εἴση 18 συμπαρανάμος] πιθ. κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλιογράφου ἀντὶ **συμπερανάμενος** 23 (καὶ 27) ἴνας 29 μέλαινας.

1) Μαχίμους γυναῖκας λέγει τὰς ἐριστικάς, τὰς φιλονίκους· καταδεδουλωμένας τὰς ὑποτεταγμένας, τὰς πειθηνίους (βλ. *Sophocles* Lexicon)

Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας διέλαβεν ὁ ἀείμνηστος Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῷ Παρθενῶνι Β´ (1872) σ. 1095-7 καὶ τῇ Ἑστίᾳ Α´ (1876) σ. 221-2, ἐξ ἧς ἀνεδημοσίευσεν ἐν Λαογρ. Συμμείκτοις Α´ 77-79· γράφων δ' ἀλλαχοῦ περὶ δεισιδαιμονίας τάσσει τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν μετὰ τῶν οἰωνῶν, τῆς σπλαγχνοσκοπίας κλπ. εἰς τὰς δεισιδαίμονας πράξεις, τὰς κοινὰς εἰς πολλοὺς λαούς, οἵτινες «ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἔχοντα συνάφειαν πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις φαινόμενα ἢ γεγονότα παντελῶς ἄσχετα πρὸς ταύτας»[1]. Καταδεικνύων δὲ τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ εἰς τὰς περὶ αὐτῆς δοξασίας ὑπόκειται, ἐξαίρει τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἡ βαθέως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἐρριζωμένη πεποίθησις εἰς τὴν τοιαύτην μαντείαν ἔσχεν οὐ μόνον ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἁρματωλῶν, ἀλλ' «ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν τινων γεγονότων ἔτι»[2] καὶ ἐπάγεται· «Ὥς τινες παρετήρησαν, ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι λείψανον τῆς ἱεροσκοπίας τῶν ἀρχαίων· ἀλλὰ πρὸς ταύτην σχέσιν μᾶλλον εἶχεν ἡ συνήθεια τοῦ ἐξετάζειν ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης τὸ ἧπαρ, τὸν σπλῆνα, τὰ ἔγκατα τοῦ ἀμνοῦ, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης συνηθείας ἐν Ἀρκαδίᾳ μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπισκεφθέντος τὴν Ἑλλάδα Γερμανοῦ Βαρθόλδυ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρ-

---

1) Λαογρ. Σύμμ. Α´ 41.

2) Τὴν πίστιν τῶν ἁρματωλῶν εἰς τὴν τοιαύτην μαντείαν ἐκληρονόμησαν οἱ κατόπιν ἀναφανέντες λησταὶ καὶ πλεῖστα παραδείγματα ἀναφέρονται ληστῶν πληροφορηθέντων ἐκ τῆς ὠμοπλάτης τὴν κύκλωσιν ἢ τὴν μέλλουσαν ἐξόντωσίν των. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ λῃστάρχου Κίτσου Νταβέλη «*μιὰ φορὰ ὁ Νταβέλης, ὁ Κακαράπης κι ὁ Καλαμπαλίκης εἶχαν λημέρι 's τὸν Ἔλυμπο Θερικίου κ' ἔσφαξαν ἕνα κριάρι, γιὰ νὰ φὰν ἡ συμμορία. Πρὶν καθήσουν γιὰ νὰ φάν, ἔβγαλαν τὴν πλάτη καὶ τὴν κοίταξ' ὁ Κακαράπης. Νὰ φίβγουμι, Νταβέλη, λέει, πλάκωσι παγάνα. —Ἄϊ χάσ' οὐρὲ Κακαράπ, πέταξ' τὴν πλάτ' ἀπουκεῖ κὶ φάϊ ψουμί.—Θάρρειψις ὅτ λυπᾶμι τὴ ζουή μ'; λέει οὑ Κακαράπ'ς. Ὅ,τ λέει οὐρε ἡ πλάτ' εἶνι σουστὰ κὶ μουλουγημένα. Καὶ γιὰ νὰ σᾶς ἀπουδείξου, δὲ σᾶς ἀφήνου νὰ φᾶτι· κατουρῶ τοὺ σφαχτό. Κ' ἔβγαλι τὴ φύση τ' κὶ οὔρησι τοὺ σφαχτό. Σὲ λίγου τοὺ καραοὺλ' εἰδιοποίησι τὴ συντροφιὰ ὅτ ἡ παγανιὰ ἔρθιτι κὶ τό σκασαν ἀπουκεῖ*». Ἐσχάτως δὲ ἐπὶ τοῦ ἐξοντωθέντος τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1925 διαβοήτου λῃστοῦ Γιαγκούλα εὑρέθη ἡ ἑξῆς ἐπιστολή: «*Τὴν Πέμπτην πρὸ μεσημβρίας 28 Αὐγούστου 1925 ἤμουν καθὼς εἶμαι μὲ τὸν σύντροφόν μου Πάντον Μπαμπάνην μαζί. Ἐπήραμε ἕνα ἀρνάκι, τὸ σφάξαμε καὶ τὸ τραυοῦμε στὴν ὠμοπλάτην, καὶ εἴδαμε πῶς θὰ χαθοῦμε, οὔτε ὅμως στενοχωρηθήκαμε, ἐπειδὴ εἴδαμε πῶς θὰ χαθοῦμε. Ἀρκετὰ ζήσαμε εἰς τὸν σκληρὸν βίον, μὰ ἀρκετὰ ἔχει ὑποστῇ βάσανα ἡ κτηνοτροφία δι' ἐμᾶς. Ἂς χαθοῦμε τώρα. Ἕνα παρακαλῶ εἰς τὸν παρευρεθέντα ἀποσπασματάρχην νὰ ξέρῃ πῶς γνωρίσαμε προτήτερα τὸν θάνατόν μας. Γράφω τὴν 28ην Αὐγούστου 1925. Φώτης Γιαγκούλας, Πάντος Μπαμπάνης*». (Ἐφημ. "*Ἐλεύθερον Βῆμα*,, τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1925.

χαίων συγγραφέων γίνεται μνεία τῆς ὠμοπλατοσκοπίας· ἀλλὰ δὲν νομίζομεν τοῦτο ἐπαρκὲς διδόμενον, ὅπως ἀρνηθῶμεν τὴν ἀρχαιότητα τῆς προλήψεως ταύτης· ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς μάλιστα γνῶσις αὐτῆς ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον» [1]).

Εἰς ταῦτα ἀπαντᾷ ἡ νεωτέρα ἔρευνα διαπιστοῦσα τὴν ὕπαρξιν τῆς σπλαγχνοσκοπίας καὶ ἐμπυροσκοπίας παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ. Οὕτως ἡ μαρτυρία τοῦ Bartholdy [2]) ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ ἐξ ἡμετέρων πληροφοριῶν· ὄντως ἐν Ἀρκαδίᾳ «πρὸς πρόγνωσιν τοῦ γεννηθησομένου παιδίου παρατηροῦσι τὰ *βασιλικὰ* (λίπη) τοῦ κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον σφαζομένου χοίρου ἐν τῷ οἴκῳ των» [3])· ἐν Λάστᾳ δὲ τῆς Γορτυνίας «διὰ νὰ γνωρίσουν τί παιδὶ θὰ κάνῃ μιὰ γκαστρωμένη γυναῖκα, τὶς μεγάλαις Ἀποκριαῖς ὀνομάζουν τὴν ἔγκυον καὶ παρατηροῦν τὴν *σπλῆνα* τοῦ οἰκοσίτου χοίρου» [4]).

Κατὰ τὰς πληροφορίας δέ, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἐκ Γορτυνίας ὁ φίλος συνάδελφος κ. Θεόδ. Ι. Ἀθανασόπουλος «ἐν Ζερζόβῃ, ὅταν σφάξωσι τὸν οἰκόσιτον χοῖρον, λαμβάνουσι τὸν *σπλῆνα* καὶ ἐξετάζουσιν αὐτόν· ὅταν ἔχῃ δίπλαν τινά, μαντεύουν ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ οἰκοδεσπότου ἢ κανὲν θηλυκὸν ζῷον τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἔγκυον καὶ ὅτι θὰ γεννήσῃ ἄρρεν. Ἐν Γρανίτσῃ (Γορτυνίας) ἐκ τοῦ σφαζομένου οἰκοσίτου χοίρου ἀφαιροῦσι τὴν *καρδίαν*, λαμβάνουσιν εἰς χεῖρας, σχίζουσιν εἰς τὸ μέσον καί, ἂν μὲν εὕρωσιν ἐν αὐτῇ αἷμα πηκτόν, τότε σημαίνει ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης ἔχει χρήματα πολλὰ ἢ ὀλίγα ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ αἵματος, ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ αἷμα, ἀπόδειξις ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης εἶναι πτωχός. Ἐν Στεμνίτσῃ ἐκ τοῦ *ἀμνοῦ* ἐξετάζουν τὴν *καρδίαν* καί, ἂν ἐντὸς αὐτῆς εἶναι αἷμα εἰς τεμάχια, σημαίνει χρήματα τοῦ σπιτιοῦ, ἂν δὲ ὄχι πενίαν. Ἐν Δημητσάνῃ δὲ γίνεται ἐξέτασις τοῦ βασιλικοῦ λίπους τοῦ οἰκοσίτου χοίρου». Κατὰ τὴν ἔρευναν δέ, τὴν ὁποίαν τῇ παρακλήσει μου ἐνήργησεν εἰς τὸν Ἀετὸν καὶ ἄλλα χωρία τῆς Μεσσηνίας [5]) ὁ φίλος δι-

---

1) Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 78.

2) Bruchstücke zur nähern Kenntniss des heutigen Griechenlands, 1805 σ. 353 «In Arcadien schlachtet man an gewissen Tagen Lämmer und Ziegen, um aus den Eingeweiden und Knochen (vorzüglich den Schulterknochen) zu prophezeien».

3) Λαογρ. Ἀρχεῖον, ἀρ. 299, 10.

4) Αὐτ. ἀρ. 752, 56.

5) «Ἡ ἐξέτασις τῶν βασιλικῶν, τῆς χολῆς καὶ τῆς σπλήνας τῶν χοίρων εἶναι ἀπὸ παλαιὰ χρόνια 'στὴ *Μεσσένια* καὶ εἶναι διαδεδομένη εὐρύτατα σ' ὅλα τὰ χωριά· τὸ ἴδιο καὶ 'στὰ χωριὰ τοῦ Ἀετοῦ. *Καθένας ποῦ θὰ σφάξῃ τὸ γουροῦνι τὸ σπιτικό, θὰ τηράξῃ καὶ τὰ σημάδια*» (Π. Γεωργοῦντζος).

δάκτωρ καὶ καθηγητὴς κ. Π. Γεωργοῦντζος «τὴν ἐποχὴν τοῦ Τριῳδίου, ποῦ σφάζουν τοὺς χοίρους, παρατηροῦν εἰς τὰ βασιλικὰ μίαν λιπώδη ἔκφυσιν καί, ἂν μὲν εἶναι μονὴ ἐν εἴδει μικροῦ πέους, τεκμήριον ὅτι θὰ γεννηθῇ ἀρσενικὸ παιδί, ἂν δὲ εἶναι διχασμένη (διπλῆ), θηλυκό· —*βασιλικὰ* εἶναι τὸ μεγάλο λιπῶδες περίβλημα τῶν ἐντοσθίων τοῦ χοίρου, τὸ δὲ παρατηρούμενον σημεῖον (γιὰ ἀρσενικὸ ἢ θηλυκὸ) εἶναι ἐπὶ τοῦ λίπους καὶ κοντὰ ᾽ς τὸν ἀφαλό, δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἀναλόγως τοῦ δεξιωτέρου ἢ ἀριστερωτέρου ξεκοιλιάσματος.—Κοιτάζουν ἐπίσης καὶ τὴν *χολὴ* καὶ ἀπὸ τὸν ὄγκο της βγάζουν συμπεράσματα γιὰ τὸ κουκοῦλι. Στὴ χολὴ παρατηροῦν μερικὲς φορὲς καὶ κάποια δίπλα (ἀναδίπλωσιν), ἡ ὁποία σημαίνει πῶς ὁ νοικοκύρης ἔχει χρῆμα. Ἐπίσης κοιτάζουν καὶ τὴ *σπλῆνα*, ἂν ἔχῃ χαραξιὰ εἰς τὸ μέσον ἢ τὸ ἄκρον, ὁπότε προσημαίνει θάνατον ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ *νεφρὸ* πάλιν τὸ κοιτάζουν κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο· τὸ σχίζουν ᾽ς τὰ δύο, ὅσο ποῦ νὰ βαστάῃ ἡ πέτσα λιγάκι τὰ δύο μέρη. Κατόπιν λένε· «ἂν γίνῃ σερνικό, νὰ κλείσῃ, κι ἂν γίνῃ κορίτσι, νὰ μείνῃ ὅπως εἶναι». Τὸ βάζουν κατόπιν ᾽ς τὴ φωτιὰ καὶ συμπεραίνουν ἀναλόγως τοῦ ἀποτελέσματος, ἐπειδὴ ἄλλοτε κλείνει καὶ ἄλλοτε ψήνεται, χωρὶς νὰ κλείσουν τὰ δύο τεμάχια»[1]).

---

1) Εἰς τὴν διὰ τοῦ νεφροῦ, ὡς καὶ κατωτέρω διὰ τοῦ στομάχου τῆς ὄρνιθος, μαντικὴν ἔχομεν παραπλήσιόν τι πρὸς τὰς «*ἐμπύρους ῥήξεις*» τῶν ἀρχαίων ἤτοι τὰς ῥήξεις τῶν καιομένων ἐν τῷ πυρὶ μελῶν τοῦ ἱερείου, ἃς «*ἐνώμων*» ἤτοι ἐπεσκόπουν οἱ μάντεις κατὰ τοὺς γνωστοὺς στίχους Εὐρ. Φοιν. 1256 κέ. Ὅλως δ᾽ ἀνάλογος πρὸς αὐτὰς καὶ διδακτικωτάτη εἶναι ἡ κατωτέρω ἐκτιθεμένη συνήθεια τῶν γυναικῶν τῆς Κρήτης, μαντευομένων διὰ τῆς *χολῆς*, καθ᾽ ὃν ἀκριβῶς καὶ τὸ πάλαι τρόπον. (Βλ. *Stengel*, Opferbräuche der Griechen 1910 σ. 97 κέ. 99). Ὁμοία προφανῶς εἶναι καὶ ἡ διὰ τῆς *θηλειᾶς τῆς ὄρνιθος* μαντική: «ἐν Σοποτῷ Καλαβρύτων θέτουν τὴν θηλειὰν τῆς ὄρνιθος (ὀστοῦν τοξοειδὲς ἔμπροσθεν τοῦ στέρνου) μὲ τὰ σκέλη ἀνεστραμμένα ἐπὶ τῆς θερμῆς τέφρας ἔναντι τῆς καιομένης πυρᾶς καὶ μελετᾶνε τὸ ὄνομα τῆς ἐγκύου. Ἂν τὰ σκέλη τῆς θηλειᾶς συμπλησιάσωσι, τὸ τεχθησόμενον θὰ εἶναι ἄρρεν, ἂν δὲ ἀπομακρυνθῶσι, θὰ εἶναι θῆλυ» (Λαογρ. τ. Γ′ 684)· ἐν Αἰτωλίᾳ ὡσαύτως «*τοὺ παράβουλου τς κόττας* (ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὴν ῥίζαν τῶν πτερύγων, ἡ κλείς) τίθεται εἰς τὸ πῦρ ὄρθιον καὶ γίνεται πυρομαντεία· πχ. *τήραξαν τοὺ παράβουλου, θὰ γιννήσ᾽ ἀρσινκὸ πιδί*» (Λαογρ. Ἀρχεῖον ἀρ. 402, 238 Δ. Λουκόπουλος). Ἐν Λάστᾳ τῆς Γορτυνίας «τὸ προμάντευμα διὰ τὰ ᾽σερνικὰ παιδιὰ» γίνεται διὰ *στυπτηρίας* τιθεμένης ἐν τῇ πυρᾷ. «Διὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τί παιδὶ θὰ κάνῃ μιὰ γκαστρωμένη γυναῖκα, καθαρίζεται ἡ γωνιὰ ἀπὸ τὴν στάκτην καὶ θέτομεν εἰς τὰ ζεστὰ τούβουλα τῆς γωνιᾶς στύψιν (στυπτηρίαν), αὕτη δὲ ἀναπηδᾷ εἰς ῥευστὴν ὕλην καὶ μεταβάλλεται κατόπιν εἰς μᾶζαν στερεάν. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ καταστωθέντος στερεοῦ σώματος γίνῃ ἐξοχή τις, θὰ γεννήσῃ ἡ μελετηθεῖσα ἔγκυος ἄρρεν, ἐὰν δὲ σχηματισθῇ χασμάδα

Τοιαῦτα ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἱεροσκοπίας ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Βιθυνίᾳ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐξ Αἰτωλίας ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου, γνωστοτάτου ἐκ προτέρων συλλογῶν, ὅστις εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοι ἐπιστείλῃ τὰ ἑξῆς· «Ἡ *σπλῆνα* τοῦ γουρουνιοῦ ἅμα εἶναι πιὸ πλατειὰ 'ς τὴν ἄκρη, εἶναι πίσω ὁ περισσότερος χειμώνας (ὑπολείπεται δηλ. τὸ περισσότερον τοῦ χειμῶνος, ἐπειδὴ τὰ γουρούνια 'ς τὴν Αἰτωλία σφάζονται τὰ Χριστούγεννα). Στὴν Ἀμβρακιά, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ διδασκάλου κ. Γ. Ψηλοῦ, μαντεύουν κι ἀπὸ τὸ *νεφρὸ* τοῦ σφαχτοῦ γιὰ τὴν γκαστρωμένη γυναῖκα. Ἅμα τὸ νεφρὸ ἁλατισθῇ καὶ ῥιφθῇ 'στὴ φωτιὰ γιὰ νὰ ψηθῇ, ἢ ἀνοίγει ἢ σφίγγει πιὸ πολύ. Ἅμα ἀνοίγῃ, ἡ γυναῖκα ἡ γκαστρωμένη, γιὰ τὴν ὁποία *βάλαμε* (ἐπροτείναμεν ἐρώτημα) [1]), θὰ γεννήσῃ θηλυκό· ἂν σφίξῃ, θὰ γεννήσῃ ἀρσενικό. Μαντεύουν καὶ ἀπὸ τὴν *κοιλιὰ* τῆς κόττας. Ὁ καθαυτὸ στόμαχος τῆς κόττας λέγεται κοιλιά· ἀφαιρεῖται ἡ ἐσωτερικὴ σκληρὰ μεμβράνη αὐτῆς τῆς κοιλιᾶς, ἁλατίζεται καὶ ῥίπτεται 'ς τὴ φωτιὰ νὰ ψηθῇ. Ἅμα ἀνοίγῃ, ἡ γκαστρωμένη γυναῖκα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐθέσαμεν ἐρώτημα, θὰ γεννήσῃ θηλυκό, ἂν κλείσῃ, θὰ γεννήσῃ ἀρσενικό». Περὶ τῆς συνηθείας ταύτης τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων καὶ ὁ Lawson παρέχει ἱκανά. «Μόλις ὁ χοῖρος σφαγῇ, ὁ *σπλὴν* αὐτοῦ ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸ λοιπὸν σῶμα, πρὶν τοῦτο διαμελισθῇ ἢ ὁπωσδήποτε παρασκευασθῇ, χρησμοὶ δ' ἐξάγονται ἐκ τῆς τραχύτητος ἢ τῆς κακοχρωμίας τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Τὰ ἐρωτήματα δέ, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ τρόπου τούτου δύνανται νὰ λυθῶσιν, εἶναι ποικιλώτατα, αἱ προβλέψεις περὶ τοῦ καιροῦ, τῆς συγκομιδῆς καὶ τοῦ τρυγητοῦ, ἡ εὐόδωσις ἑνὸς ταξειδίου καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, ἡ σκοπιμότης ἑνὸς μελετωμένου γάμου κέ. Ὅ,τι ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τῆς τέχνης ταύτης ἔμαθα εἶναι ὅτι ἐπιφάνεια λεία ἀποτελεῖ καλὸν οἰωνόν, ἐν ᾧ τραχύτητές τινες ἐπ' αὐτῆς προοιωνίζονται ἐμπόδια καὶ δυσχερείας εἰς ἓν ταξείδιον ἢ μίαν ἐπιχείρησιν, καὶ περαιτέρω ὅτι ἀήθεις τινὲς κηλῖδες χρωματισταὶ εἶναι προγνωστικὸν σαρακιοῦ καὶ μούχλας εἰς τὰ σιτάρια καὶ τὰ ἀμπέλια» [2]). Εἰς τὸ Ζοριάνο τῆς γειτονικῆς Δωρίδος, κατ'

τις, τότε θὰ γεννήσῃ θῆλυ» (Αὐτ. ἀρ. 752, 56, Λάσκαρης). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντικῆς ὁ ἀείμνηστος Πολίτης κατέλεξε καὶ τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν, ὡς ἐμπυροσκοπίαν δ' ἐθεώρησε καὶ τὴν διὰ φύλλων ῥιπτομένων εἰς τὸ πῦρ μαντικὴν τῆς παραμονῆς τοῦ νέου ἔτους, περὶ ἧς ἐκτενῶς διέλαβεν ἐν Λαογρ. Γ' 349 κέ.

[1]) Πρβλ. «προονοματίσας» σελ. 7 σημ. 2.

[2]) *Lawson*, Modern greek Folklore and anc. gr. Religion 1910 σ. 325.

ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Κ. Βασιλάκη, «ἐξετάζουν τὴ θέση ποῦ ἔχουν τὰ σπλάγχνα τῶν γουρουνιῶν, ποῦ σφάζουν τὰ Χριστούγεννα· ἂν δὲν εὑρεθοῦν 'ς τὴν κανονική τους θέση, σημεῖον ὅτι κάτι κακὸ θὰ τοὺς συμβῇ». Εἰς τὴν Ἤπειρον, κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ συναδέλφου κ. Ξεν. Σάρρα, ἀκούσαντος παρὰ χωρικοῦ ἐκ Τσερνέσι τοῦ Ζαγορίου, «τρέφουν γουρούνια, ἀλλὰ δὲν δίνουν σημασία. Στἆρνιὰ ὅμως κοιτάζουν τὴν *καρδιά*· τὴν σκίζουν καὶ κοιτάζουν τὰ φυλλοκάρδια καὶ τὸ αἷμα· ἂν τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς εἶναι μαῦρο, εἶναι δυσάρεστα καὶ πολλοὶ τὸ κρύβουν: «δέ ναι τίποτα», ἐπειδὴ πολὺ φοβοῦνται τὴ μαντεία αὐτή· ἀληθεύει πιὸ πολὺ κι ἀπὸ τὸν πλάτη»[1]). Εἰς τὴν Ἤπειρον δὲ πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ ἡ πληροφορία, ἣν ὁ Βαλαωρίτης ἔλαβε παρὰ ὑπερεκατοντούτου βλαχοποιμένος, ὅτι «ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης καὶ τὸ ἧπαρ καὶ ὁ σπλὴν καὶ τὰ ἔγκατα ἐν γένει χρησιμεύουσι πολλάκις εἰς προφητικὰς διαγνώσεις[2]).

Ἐν Βάμῳ τῆς Κρήτης, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παγκάλου, «θέτουν τὴν *χολὴν* οἱουδήποτε ζῴου 'ς τὴ φωτιά, διὰ νὰ μαντεύσουν, ἂν ἡ ἔγκυος γυνὴ γεννήσῃ ἀρσενικὸν ἢ θηλυκὸν παιδί. Ἂν μὲν ἡ χολὴ κτυπήσῃ, τὸ παιδὶ ποῦ θὰ γεννηθῇ, θὰ εἶναι ἀρσενικόν, ἂν δὲ σπάσῃ καὶ χυθῇ τὸ ἐντὸς αὐτῆς ὑγρόν, χωρὶς νὰ κτυπήσῃ, θὰ εἶναι θηλυκόν». Κατὰ τὴν ἀφήγησιν δὲ τῆς κ. Βιολέττας Σπυριδάκη, εἰς τ' Ἀνώγεα τοῦ Μυλοποτάμου «μελετᾶνε τὴ χολὴ τζῆ κόττας. Τήνε βγάζεις ἀπὸ τὴν κόττα, ἢ ἀπὸ τὸν κόκορα, ἀπὸ τὸ συκῶτι μέσα καὶ τήνε

---

1) Διὰ τοῦ αἵματος, ὅπερ ὡς καὶ τὰ σπλάγχνα ἐνομίζετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἕδρα τῆς ζωῆς (*Stengel*, ἔνθ. ἀν. σ. 84, *Θ. Βορέα*, Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς 1903 σ. 33. 36. 40. 42. *Π. Λορεντζάτου*, Οἱ παρ' Ὁμήρῳ ψυχολογ. ὅροι ἐν Ἀθηνᾷ ΛΕ' 30. 33), μαντεύονται σήμερον, ὡς καὶ τὸ πάλαι, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον· ἐν τῇ ΒΔ. Θρᾴκῃ, ὡς ἐν *Λαογρ.* Γ', 165 ἐδημοσίευσα, «εἴς τινα χωρία καὶ δὴ βουλγαρικὰ τὸ ἀρνίον σφάζεται παρὰ τὴν ἑστίαν τῆς οἰκίας (κ. οὐτζὰκ') καὶ «*κοιτάζν τσὶ κουκκίδες*»· ἂν ὁ τοῖχος, ὁ παρὰ τὴν ἑστίαν δηλ., ῥαντισθῇ τότε διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων κηλίδων αἵματος, συνάγουσιν οἱ εἰδήμονες ἐννοεῖται, ὅτι πολλὰ θὰ γίνωσι καὶ τὰ πρόβατα, ἢ ἐν γένει τὰ κτήνη τοῦ θύοντος, ἂν δὲ τοὐναντίον δι' ὀλίγων καὶ μικρῶν, ὅτι δὲν θ' αὐξήσῃ τὸ πλῆθος αὐτῶν». Ὁμοίως ἐν Ἠπείρῳ οἰωνοὶ διὰ τὸν γάμον λαμβάνονται ἀπὸ τὸν τρόπον καὶ τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτινάσσεται τὸ αἷμα τοῦ σφαζομένου ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ἀμνοῦ (*Lawson*, ἔνθ. ἀν. σ 326). Καὶ τὸ πάλαι ὁ θύτης ἐξῆγε χρησμοὺς ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ αἷμα ἐξηκοντίζετο ἀπὸ τὸ θῦμα (*Halliday*, Greek Divination, London 1913 σ. 116).

2) *Παρθενὼν* Β' σ. 1904, ἔνθα ἡ παραπομπὴ εἰς *Βαλαωρίτου* Ἀθ. Διάκον 1867 σ. 123.

μελετᾶς· τήνε βάνεις 'ς τὴ φωτιά, 'ς τὸ κάρβουνο καὶ λὲς «*Στὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μελετῶ τὴν Κατερίνα, τί παιδὶ θὰ κάμῃ. Ἂν εἶναι σερνικὸ παιδί, νὰ χτυπήσῃ, ἂν εἶναι θηλυκό, νὰ κάμῃ τσιούφ.*» Ἡ χολὴ ἔρχεται καὶ πρήσκεται· ἅμα εἶναι σερνικό, παίζει ἕνα χτύπο καὶ πετιέται ἀπὸ τὴ φωτιά· ἅμα εἶναι θηλυκὸ παιδί, γροικᾶς κι' ἀνοίγει καὶ χύνεται τὸ ὑγρὸ καὶ σβήνει τὸ κάρβουνο. Πιὸ ἀληθὴς εἶναι νά ναι μαύρη ἡ κόττα. Τζῆ μαύρης κόττας εἶναι πιὸ καλό. Τὸ περισσότερο 'ς τὶς βαρεμένες (ἔγκυες), ἀλλὰ καὶ σὲ ὅ,τιδήποτε καὶ νὰ τὴ μελετήσῃς, ἅμα εἶναι γιὰ νὰ γίνῃ, θὰ χτυπήσῃ, κι' ἅμα εἶναι νὰ μὴν γίνῃ, χύνεται χωρὶς ν' ἀκουστῇ. Βάνεις χάρι λόγου γιὰ ἄρρωστο· θὰ πῇς: *Ἂν γενῇ καλά, νὰ χτυπήσῃ, ἂν δὲν γενῇ, νὰ κάμῃ τσιούφ*».

Τέλος περὶ τῶν ἄλλων μερῶν παρέχει εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις τὸ Λαογραφ. Ἀρχεῖον· κατ' αὐτό, ἀρ. 169β, 140, ἐν Ζουπανίῳ τῆς Δυτ. Μακεδονίας «πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι ἔχουσι τοὺς οἰκείους χρησμούς, λαμβανομένους ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν σφαττομένων πρὸ ἢ μετὰ τὰ Χριστούγεννα χοίρων. Οἱ σφαγεῖς τούτων εἶναι οἱ Κάλχαντες τοῦ χωρίου, οἵτινες μετὰ προσοχῆς παρατηροῦντες τὰ σπλάγχνα τοῦ ζῴου προοιωνίζονται «τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα» περὶ τῆς οἰκογενείας. Ἐὰν λ.χ. ἡ οἰκοδέσποινα εἶναι ἔγγυος, προμαντεύουσιν, ὅτι θὰ ξεγεννήσῃ καλά, ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ ἄρρεν ἢ θῆλυ, ὅτι θείᾳ χάριτι θάνατος δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον, ὅτι... θεωρεῖ ἐκεῖ μέσα πολλὰ πλούτη, ὅτι ἀνακαλύπτει δυσάρεστόν τι, πολὺ ἄλλως τε μικρὸν σημεῖον, οὗ δὲν δύναται νὰ ὁρίσῃ τὴν φύσιν». Εἰς δὲ τὸ Κατιρλὶ τῆς Βιθυνίας, αὐτ. ἀρ. 233 σ. 18, «εἶδος μαντείας ἀποτελεῖ ἡ ἐξέτασις τῶν σπλάγχνων, τῆς καρδίας, τῆς σπληνὸς καὶ τῆς ὠμοπλάτης (σπάλας) τῶν ζῴων, ἐξ ὧν ἐξάγουσι προφητείας δηλούσας εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν, ὑγίειαν ἢ ἀσθένειαν, ζωὴν ἢ θάνατον. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξασκούμενον ἰδίᾳ παρὰ τῶν ποιμένων, ἐστὶν ἐν χρήσει μόνον κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους...»

Κατά τινα δὲ πληροφορίαν, Λαογρ. Β΄ 133, καὶ ἐν Ῥόδῳ «καὶ αὐτὴν τὴν τῶν σπλάγχνων ἐξέτασιν ἔχουσι μέχρι σήμερον· παντὸς δηλονότι ζῴου τὰς πλευρὰς καὶ τὴν καρδίαν παρατηροῦσιν, ἐξάγοντες ὡς ἄλλοι μάντεις ἀναλόγους οὕτως εἰπεῖν χρησμούς».

Ἀλλ' ἂν σήμερον ἡ σπλαγχνοσκοπία ἐν μέρει μόνον ἀνευρίσκεται εἰς τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, περιοριζομένη κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σπλάγχνων τοῦ χοίρου, αὕτη δ' ὅμως ὑφίστατο ἀκμαία εἰς χρόνους τοῦ Βυζαντίου παλαιούς, ἀποτελοῦσα σύνηθες μαντικῆς μέσον. Οἱ Νομοκάνονες, ἐπιβάλλοντες τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν κατὰ τῶν θυτῶν καὶ τῶν μάντεων, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ ἀμειλίκτου διωγμοῦ, ὃν οὗτοι ὑπέστη-

σαν παρὰ τῆς κρατούσης θρησκείας. Διότι, ἐν ᾧ αὕτη πρὸς πλεῖστα ἄλλα ἐκ τοῦ ἀρχαίου βίου διατηρηθέντα ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἔθιμα προσηνέχθη μετ' ἐπιεικείας καὶ ὅλως τὰ ἠνέχθη, κατὰ τῆς ἱεροσκοπίας δ' ὅμως κατηνέχθη μεθ' ὅσης καὶ κατὰ τῶν θυσιῶν, πρὸς ἃς αὕτη ἦτο συνημμένη, σφοδρότητος. Ὁ εἰς τὸν Πατριάρχην Φώτιον ἀποδιδόμενος νομοκάνων, διαλαμβάνων περὶ κληρικῶν ἀποστατῶν καὶ θυτῶν κλπ. καὶ περὶ μαντειῶν καὶ φαρμακειῶν καὶ περιάπτων εἰς τὸ 25 κεφ. τοῦ Θ΄ τίτλου, γράφει: «Μηδεὶς οἰωνοσκόπος ἢ ἱερεὺς ἢ τῶν ὑπουργούντων τοιαύτῃ θρησκείᾳ εἰσίτω πρός τινα ἐφ' οἱαδήποτε αἰτίᾳ, κἂν αὐτοῦ φίλος ᾖ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς καίεται, καὶ ὁ προτρεψάμενος αὐτὸν δεπορτατεύεται δημευόμενος καὶ ὁ βουλόμενος κατηγορεῖ . . . Μηδεὶς ἐρωτάτω μάντιν ἢ θύτην ἢ οἰωνοσκόπον . . . ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἀποτέμνεται . . . Μηδεὶς *διὰ σπλαγχνοσκοπίας μαντευέσθω*, πικρῶς γὰρ τιμωρεῖται ὁ τῶν ἐνεστώτων ἢ τῶν μελλόντων παρὰ τὸ κεκωλυμένον ἐκζητῶν τὴν ἀλήθειαν», ἐν δὲ τοῖς Βασιλικοῖς «Μηδεὶς *ἧπαρ καὶ ἔγκατα καθορῶν* ζητείτω τὰ μέλλοντα τὴν ἐκ τῆς σταυρώσεως τιμωρίαν ἀγωνιῶν»[1]). «Πλὴν οὐκ ἐγράφη ἐν τοῖς βασιλικοῖς ὡς εἶχε λέξεως πρότερον, ἀλλ' οὕτω φησί, καὶ τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι, ὁ δὲ τοιοῦτος ξίφει τιμωρείσθω . . . Βλέπε οὖν ὅτι ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον μετέπεσον τὰ παλαιότερα νόμιμα, καὶ οὐχ ὡς εἶχον δυνάμεως πρότερον κατεστρώθησαν ἐν τῇ ἀνακαθάρσει· ἀνῃρέθη γὰρ καὶ τὸ καίεσθαι τοὺς αὐτουργοὺς καὶ τὸ δεπορτατεύεσθαι τοὺς προτρεψαμένους. Ὡσαύτως *παρείθη καὶ τὸ τῶν οἰωνοσκόπων* καὶ τὸ μὴ εἰσιέναι τινὰ ἐκ τούτων πρός τινα, κἂν ᾖ φίλος αὐτοῦ· *ἐκωλύθη δὲ μόνον τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι*»[2]).

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατί, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς μαντικῆς παρέμειναν ἐν τῷ χριστιανισμῷ, μόνον τὸ διὰ θυσιῶν μαντεύεσθαι λίαν περιωρίσθη. Βεβαίως καὶ τῆς ὠμοπλάτης ἡ ἐξέτασις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς διετήρει σαφῆ τὸν χαρακτῆρα τῆς θυσίας, ἀφ' οὗ κατὰ τὰς περισωθείσας ἡμῖν μαρτυρίας, ἃς ἀνωτέρω σ. 7 παρεθέσαμεν, πρὸς λῆψιν μαντεύματος ἐθύετο πράγματι ὁ ἀμνός, ἡ δ' ὠμοπλάτη ἀφαιρουμένη τοῦ ὅλου σώματος ἐψήνετο ἢ ἐβράζετο χωριστά, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο. Ὥστε δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι οἱ νόμοι τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν συνόδων οἱ κανόνες ἀπεσκόπουν καὶ εἰς τῆς ὠμοπλατοσκοπίας τὴν ἐξόντωσιν. Ἂν τώρα ἐκ τοῦ διωγμοῦ τούτου συνέβη πράγματι ἐκείνη μὲν

---

[1]) *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ*, Σύνταγμα κανόνων τ. Α΄ σ. 188, 193-4.

[2]) Αὐτ. σ. 189.

σχεδὸν ν' ἀφανισθῇ, αὕτη δὲ μὲ μικρὰν παρέκκλισιν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου συστήματος νὰ περισωθῇ, τοῦτο βεβαίως πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι τὸ ὄργανον τοῦ μαντεύματος, ἡ ὠμοπλάτη, περιείχετο καὶ χωρὶς τῆς θυσίας εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ σφαγίου.

Μένει ὅμως τὸ ἐρώτημα· ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ὠμοπλατοσκοπία; πότε καὶ ἐκ τίνος αἰτίας αὕτη ἔλαβε τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐπίδοσιν;

Τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κάμνει μνείαν τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ἂν δὲν ἀρκῇ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὕτη ἦτο ὅλως ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, πάντως μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἦτο καὶ ἐν μεγάλῃ παρ' αὐτοῖς χρήσει. Καὶ εὐλόγως· ἐφ' ὅσον ὁ θεὸς ἢ ἡ θεία δύναμις, ἡ ὁποία κατὰ πίστιν παλαιὰν κατῴκει ἐν τῷ ζῴῳ, ἀνεζητεῖτο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ζῴου ἤτοι τὰ σπλάγχνα, ἐκ τούτου δὲ καὶ πρὶν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες γνωρίσουν καὶ ἀσκήσουν σπλαγχνοσκοπίαν, ἀπέδιδον εἰς τὰ σπλάγχνα ἱερότητα καὶ δύναμιν μυστικήν, τὴν ὁποίαν τὰ κρέατα δὲν εἶχον [1]), ταῦτα ἐθεωροῦντο ὡς τὰ κατ' ἐξοχὴν πρὸς μαντείαν πρόσφορα μέλη, ἡ δ' ὠμοπλάτη μόνον δευτερεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ὀργάνων τῆς ἀρχαίας μαντικῆς ἠδύνατο νὰ κατέχῃ· οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ σιγὴ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [2]). Ἀλλ' ὅτι με-

---

[1]) *Stengel*, Opferbräuche d. Gr. 1910 σ. 74, 77 κἑ. *Halliday*, Greek Divination, 1910 σ. 200 κἑ. 202. *Θ. Βορέα*, Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς, 1903 σ. 18, 38: «Τῶν σπλάγχνων τινὰ ὑπελήφθησαν εἰδικῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν αἰτίαι οἷον τὸ ἧπαρ τῆς μαντικῆς δυνάμεως». Καὶ σήμερον εἰς τὰ σπλάγχνα ἀποδίδεται ἰδιάζουσα μαγικὴ δύναμις· *'ς τὴ Μάνη*, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ συναδέλφου κ. Η. Παυλάκου, *τὴ χολὴ τῶν γουρουνιῶν τὴν κρεμάζουν 'ς τὴν πόρτα καὶ τὴν ἔχουν γιὰ γιατρικό· τὶς κρέμαγαν 'ς τὴν πόρτα καὶ ἦταν ἐκεῖ περσινές, προπέρσινες κρεμασμένες· γιὰ γιατρικὸ τὶς εἶχαν. Στὰ Γιάννενα*, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ξ. Σάρρα, *οἱ χασάπηδες κόβουν ἀπὸ τὴ σπλῆνα τοῦ σφαχτοῦ ἕνα κομματάκι καὶ τὸ πετοῦν, γιὰ νὰ μὴ πιάσουν τὰ μάγια· ἐπειδὴ μὲ τὴ σπλῆνα γίνονται μάγια.* Ὡς δ' ἀναφέρει ὁ *Καραγιάννης*, Δεισιδαιμονίας δοκίμιον, τόμ. Α' ἐν Σμύρνῃ 1872, «...ὡμολογήθη ἐν τῷ κακουργοδικείῳ Χαλκίδος, ὅτι ἄνθρωπος ἀνθρώπου ἔτι ζῶντος ἐξορύξας τὰ σπλάγχνα ἀφήρεσε τὸ ἐπίπλοον (τὴν σκέπην' τοῦ στομάχου) πρὸς κατασκευὴν λαμπάδος μαγικῆς, συντελούσης εἰς ἀποκάλυψιν θησαυρῶν κεκρυμμένων εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς.

[2]) Ὁμοίως τὸ γεγονός, ὅτι οὐδὲν ἴχνος σπλαγχνοσκοπίας ἀπαντᾶται παρ Ὁμήρῳ, δὲν ἠμπόδισε τὸν *Halliday*, ἔνθ. ἀν. 189-192, νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς ἀνεπτύχθη καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἀλλαχοῦ, αὐτομάτως ἐκ τῶν ἱεροτελεστιῶν τῆς θυσίας καὶ ὅτι βραδύτερον ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Τυρρηνίας καὶ κατὰ μείζονα λόγον τῆς Βαβυλωνίας ἡ ἰθαγενὴς τέχνη ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη.

ταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἱερείου, ἅτινα «*φλογὶ ὠπτῶντο*», περιελαμβάνετο καὶ ἡ ὠμοπλάτη, φαίνεταί μοι τοσούτῳ μᾶλλον πιθανόν, ὅσῳ αὕτη ἐξαγομένη ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ γυμνουμένη τῶν σαρκῶν, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ὑπὸ τῶν συγχρόνων τοῦ Ψελλοῦ συνηθίζετο, παρεῖχεν ἔδαφος πρόσφορώτατον εἰς ἐξαγωγὴν μαντευμάτων[1]).

Ἐνδείξεις δ' ὅμως τινὲς ἄγουσιν ἡμᾶς ν' ἀναζητήσωμεν ἔξω τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλληνικῆς ὠμοπλατοσκοπίας, καὶ πρώτη ἡ παράστασις τοῦ Μίθρα κρατοῦντος «*τῇ δεξιᾷ χειρὶ μόσχου ὦμον χρύσεον*», ἥτις καὶ ἐν τῇ Λειτουργίᾳ (100 - 300 μ. Χ.) καὶ ἐν ἀναγλύφῳ τοῦ Νορικοῦ ἀπαντᾷ[2]). Ἡ γνώμη τοῦ Albr. Dieterich ὅτι ὁ ὦμος τοῦ μόσχου συμβολίζει τὴν ταυροκτονίαν (αὐτ. σ. 76) δέν μοι φαίνεται πιθανή, ἐπειδὴ φυσικώτερον θὰ ἦτο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ταῦρος νὰ ἐδηλοῦτο διὰ τῆς κεφαλῆς ἢ καὶ διὰ μόνων τῶν κεράτων αὐτοῦ[3]) καὶ ὄχι διὰ τοῦ ὤμου, ὅστις δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον αὐτοῦ γνώρισμα· ὅθεν μᾶλλον πρὸς τὴν μαντικὴν τοῦ θεοῦ ἰδιότητα δύναται νὰ σχετισθῇ. Ὁ Karl Dieterich, ὅστις πρῶτος ἐν Byz. Zeit. 1910, 573 ἔκαμε τὴν τοιαύτην συσχέτισιν, ἀπέδωκε τὴν παράστασιν καὶ τὴν μαντικὴν συνήθειαν, πρὸς ἣν αὕτη συνδέεται, εἰς ἐπίδρασιν αἰγυπτιακήν, ἐπειδὴ «συγχρόνως ὁ ὦμος κατὰ τρόπον αἰγυπτιακὸν δεικνύει τὴν Μεγάλην Ἄρκτον καὶ συμβολίζει τὴν στροφὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κόσμου». Κατὰ ταῦτα ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Αἰγύπτου διὰ τῆς Μιθραϊκῆς λατρείας.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Μίθρα ἐλάχιστα ἢ ὀλίγον διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' οὗ Μιθραϊκὰ μνημεῖα μόνον ἐν Πειραιεῖ εὑρέθησαν[4]), ἀλλ' ἡ περὶ ὤμου δοξασία, καὶ πιθανῶς ἡ συναφὴς πρὸς αὐτὴν συνήθεια, ἔχουσα ἐξ Αἰγύπτου τὴν καταγωγὴν ἠδύνατο καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ συγκρητισμοῦ τῶν θρησκειῶν. Ἀπόδειξιν τῆς αἰγυπτιακῆς της προελεύσεως εὑρίσκομεν καὶ εἰς χωρίον τι τοῦ Λουκιανοῦ, ὅπερ μόνον

---

[1]) Ἐξηγῶν τὰς *ἐμπύρους ῥήξεις* ὁ *Stengel*, ἔνθ' ἀν. σ. 99, δέχεται κατὰ τὸν ἀρχαῖον σχολιαστὴν ῥήξεις τῆς χολῆς, τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ πιθανῶς τοῦ ἥπατος. Ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας γινώσκοντες, ὅτι καὶ ὁ σπλὴν καὶ οἱ νεφροὶ καὶ οἱ πνεύμονες καὶ τεμάχιον κρέατος τιθέμενα εἰς τὸ πῦρ «*ῥήγνυνται*» δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ παλαιοὶ καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ ἱερείου τὰς ῥήξεις ἐπεσκόπουν.

[2]) *Albr. Dieterich*, Eine Mithrasliturgie [2] 1910, σ. 14, 17. 77.

[3]) Πρβλ. τὰ ἐπὶ τῶν βωμῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τέχνης βούκρανα.

[4]) *Fr. Cumont.* Die Mysterien des Mithra, 1903 σ. 24.

ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύναται νὰ νοηθῇ. Ἐν *Διὶ τραγῳδῷ*, 42 ὁ Δᾶμις ἐκθέτων κατὰ ἔθνη τὰ περὶ θεῶν νομιζόμενα λέγει περὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰ ἑξῆς: «*Καίτοι τοῦτο μὲν ἅπασι κοινὸν τοῖς Αἰγυπτίοις τὸ ὕδωρ, ἰδίᾳ δὲ Μεμφίταις μὲν ὁ βοῦς θεός, Πηλουσιώταις δὲ κρόμμυον, καὶ ἄλλοις ἶβις ἢ κροκόδειλος καὶ ἄλλοις κυνοκέφαλος ἢ αἴλουρος ἢ πίθηκος· καὶ ἔτι κατὰ κώμας τοῖς μὲν ὁ δεξιὸς ὦμος θεός, τοῖς δὲ κατ᾽ ἀντιπέραν οἰκοῦσιν ἅτερος· καὶ ἄλλοις κεφαλῆς ἡμίτομον*»[1]) κτλ. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη «παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ ἀστερισμὸς τῆς μεγάλης Ἄρκτου παριστάνετο ὡς ταῦρος καὶ μάλιστα εἴτε ὡς ὁλόκληρος ταῦρος εἴτε ὡς ὠμοπλάτη τοῦ ταύρου»[2])· ἐκ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ Λουκιανὸς ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀστρολογικὸν μέρος τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς θρησκείας, ἥτις, ὡς γνωστόν, τὰ πάντα ἐθεοποίει[3]). Ἀλλ᾽ ἡ δυσκολία νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Λουκιανοῦ ἔγκειται κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ πίστις τῶν Αἰγυπτίων περὶ τοῦ θεοῦ - Ὤμου κατὰ κώμας διαφέρει ὡς πρὸς τὴν ἐκδοχὴν αὐτοῦ ὡς δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ. Εἶναι τοῦτο ἁπλοῦν πλάσμα τοῦ Λουκιανοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξάρῃ τὸν ὑπάρχοντα παρ᾽ αὐτοῖς «*τάραχον*» εἰς τὸν «*περὶ θεῶν λόγον*» ἢ ἀναφέρεται εἰς πραγματικῶς ὑπάρχουσαν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις διάκρισιν τοῦ ὤμου εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερόν; Ἂν τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ ἡ διάκρισις αὕτη μόνον εἰς τὸ ὀστοῦν αὐτοῦ εἶναι ἐμφανής, πιθανῶς αὕτη ὑποδηλοῖ χρῆσιν τοῦ ὀστοῦ, ἥτις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀσκουμένην καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ κάλλιστα ἐξηγεῖται ἐκ σημερινῶν ἀναλόγων. Καὶ σήμερον ἡ γνώμη περὶ τῆς ὠμοπλάτης διαφέρει κατὰ τόπους καὶ οἱ λαμβάνον-

---

[1]) Ὁ *C. Wieland*, Lucians von Samosata sämmtliche Werke, übersetzt... 1813 τ. II σ. 384, λέγει· «Die Anbethung der rechten oder linken Schulter, wovon er spricht, scheint mir ein seltsames Rätsel. Lucians Ausleger und Uebersetzer beobachten darüber ein tiefes Stillschweigen, vermuthlich weil sie eben so wenig als ich bey andern Schriftstellern etwas finden konnten, das ihnen hierüber Licht gegeben hätte». Καὶ νεώτεροι δὲ ἑρμηνευταὶ τοῦ Λουκιανοῦ (Lehmann) ὁμοίως ἐπὶ τοῦ προκειμένου τηροῦσι σιγήν. Ὁ δὲ *Fr. Pfister*, Der Reliquienkult im Altertum I, Giessen 1909 (ἐν Religionsgesch. Versuche u. Vorarb.) μὴ λαβὼν ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ πραγμάτων τῆς Αἰγύπτου, δέχεται ὅτι ὁ Λουκιανὸς αἰνίττεται τὴν ὠμοπλάτην τοῦ Πέλοπος.

[2]) *Albr. Dieterich*, Eine Mithrasliturgie, ἐκδ. 2 Leipz. 1910 σ. 76 ἔνθα βλ. παραπομπάς.

[3]) *Chantepie de la Saussay*, Lehrbuch der Religionsgeschichte I, 1887 σ. 282. *Adolf Erman*, Die Ägyptische Religion, ἐκδ. 2, Berlin 1909 σ. 104.

τες αὐτὴν ὡς ὄργανον μαντείας πιστεύουν ἄλλος μὲν ὅτι ἡ δεξιὰ πλάτη «*δηλοῖ*» (ἢ «*στρέχει*» τ. ἔ. παρέχει ἐξηγήσεις, ἔχει θείαν μαντικὴν δύναμιν, ἀρ. 2, 1. 12 *Λάσκαρη* Λάστα 324, Σύλλ. ΚΠ. ΙΗ΄ 219, 93) ἄλλος δὲ ὅτι ἡ ἀριστερὰ (ἀρ. 6,1. *Πολίτου*, Ἀνέκδ. σημ. ΝΕ΄ 75). Ὥστε πιθανὸν γίνεται ὅτι καὶ ὁ Λουκιανὸς κάμνων τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διάκρισιν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁμοίαν μὲ τὴν σημερινὴν συνήθειαν. Ἂν δ' ὄντως παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ ὠμοπλάτη ἦτο ἐν χρήσει εἰς μαντικοὺς σκοπούς[1]), εὐκολώτατον ἦτο μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς αἰγυπτιακῆς θρησκείας νὰ μεταδοθῇ καὶ τρόπος τοσαύτης πρακτικῆς ὠφελείας εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, ἂν μή, ὡς προείπομεν, προϋπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ ὠμοπλατοσκοπία πρότερον δὲν ἦτο πιθανῶς ἐν μεγάλῃ χρήσει, εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους βλέπομεν αὐτὴν καταλαμβάνουσαν πρωτεύουσαν ἐν τῇ μαντικῇ θέσιν. Διότι βραδύτερον, ὅτε διὰ τὴν ἀμείλικτον τῆς Ἐκκλησίας δίωξιν αἱ θυσίαι καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ἱεροσκοπία περιωρίζοντο καὶ τέλος ἐξέπεσαν ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως, τότε πιθανώτατα καὶ ὅλα μὲν τὰ ἄλλα εἴδη τῆς μαντικῆς, ὅσα ἡ νέα θρησκεία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἠνείχετο, ἠδύναντο νὰ λάβουν ἐπίδοσιν, καὶ ἡ ὠμοπλατοσκοπία τελείως ν' ἀνακύψῃ, καταλαμβάνουσα εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τὴν θέσιν τῆς ἱεροσκοπίας καὶ ἔν τινι μέτρῳ πλουτιζομένη ἐκ τῶν μεθόδων αὐτῆς[2]).

Τὴν ἀρχαιότητα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ὡς εἴδομεν, δὲν ἀρνεῖται ὁ ἀοίδιμος Πολίτης λέγων ὅτι ταύτην «ἀποδεικνύει ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς μάλιστα γνῶσις αὐτῆς»[3]), τὴν ὕπαρξιν δὲ τῆς αὐτῆς δοξασίας παρὰ λαοῖς ἀνομοίοις ὅλως τὴν καταγωγήν, τὰς παραδόσεις καὶ τὸν ἐν γένει βίον (Οὔννοις, Μογγόλοις, Νοτιοσλάβοις, Σκώτοις, Κορσικανοῖς καὶ πα-

---

[1]) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Ἡροδότου* Β΄ 40 οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ὤμους, τὰ σκέλη, «τὴν ὀσφὺν ἄκρην» καὶ τὸν τράχηλον τῶν θυομένων ταύρων δὲν κατέκαιον μετὰ τοῦ ἄλλου σώματος, ἀλλ' ἀποτέμνοντες ἐξ αὐτοῦ τὰ ἔτρωγον μετὰ τὴν θυσίαν·

[2]) Οὕτω, νομίζω, πρέπει νὰ νοηθοῦν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ *Bouché-Leclercq* Histoire de la divination I, 180: L'omoplatoscopie, sur laquelle nous sommes renseignés par Psellus, doit avoir été une des dernières transformations de l'empyromancie née du sacrifice sanglant, ὡς καὶ τὰ τοῦ *Halliday*, Greek Divination 1910, 186, ὅτι ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι ἐνδιαφέρουσα ὡς παράδειγμα τοῦ πῶς μία ἱεροπραξία, ἀρχικῶς μία δευτερεύουσα πρᾶξις τῆς θυσίας (a subrite of sacrifice) δύναται ν' ἀποβῇ αὐτοτελὴς τρόπος μαντείας.

[3]) Λαογρ. Σύμμεικτα Α΄ 78.

λαιότερον Ἱσπανοῖς, Γάλλοις, Γερμανοῖς, Ἄγγλοις) κρίνει «ὁμολογουμένως ἀρκούντως παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον, ὅταν δὲν παραδεχθῶμεν ὅτι ὀφείλεται εἰς ἁπλῆν σύμπτωσιν»[1]). Ἀλλ᾽ εἰς τὰς ἀνεκδότους αὐτοῦ σημειώσεις, Ν΄ 1878 κἑ. σ. 3, ἀναγινώσκομεν: «*Ὠμοπλατοσκοπία. Παρὰ τοῖς Μογγόλοις κατὰ τὸν ΙΓ΄ καὶ ΙΔ΄ αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦσιν εὐρωπαῖοι περιηγηταί. Ὥστε οὐννικὸν φαίνεται μᾶλλον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντείας, παραληφθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν*»[2]). Ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν ἀρκούντως ἠτιολογημένην τὴν γνώμην τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ· ἀλλ᾽ ἂν ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν, ὅτι πρὸς τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους, καθ᾽ οὓς συνέβη ἡ μεταβολὴ εἰς τὰς μαντικὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, συμπίπτει ἡ ἐμφάνισις καὶ ἐξάπλωσις τῶν βαρβάρων καὶ δὴ τῶν Γότθων καὶ Οὕννων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ ὅτι παρὰ τοῖς βαρβάροις τούτοις, μεθ᾽ ὧν λίαν ἀνεμείχθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἡ ὠμοπλατοσκοπία ἦτο λίαν διαδεδομένη, δύναται μετὰ πιθανότητος νὰ λεχθῇ ὅτι ἐπίδρασίς τις ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς περὶ ὠμοπλάτης δοξασίας καὶ τοὺς τρόπους τῶν Ἑλλήνων πράγματι ὑπῆρξεν. Ἐναπόκειται δὲ εἰς τὴν περαιτέρω ἔρευναν νὰ καθορίσῃ μέχρι τίνος σημείου ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐχώρησεν.

Ἐξετάζων ὁ Πολίτης τὴν πραγματείαν τοῦ Ψελλοῦ καταδεικνύει τὴν ταυτότητα τῶν παρ᾽ ἡμῖν καὶ τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δοξασιῶν[3]), συμφωνεῖ δ᾽ ὅλως πρὸς ταῦτα ὁ Lawson[4]). Ἀλλὰ τὰ ὀλίγα, τὰ κοινῶς γνωστά, ἃ ἐκ τῶν ἀπορρήτων τῆς μαντικῆς ταύτης παραθέτουσιν ἀμφότεροι, δὲν ἀρκοῦσιν ἵνα διευκρινήσωσι καὶ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως τὰς σημειώσεις καί, ἐπειδὴ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὕρομεν περὶ αὐτῆς πλείονα[5]), ἀνελάβομεν ἔρευναν, ἧς τὰ κύρια παραθέτομεν ὧδε.

---

[1]) «Ἑστία» 1876 τ. Α΄ σ. 222 = *Πολίτου,* Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 79. Πρβλ. τὰς αὐτὰς σκέψεις ἐν *Abbott,* Maced Folklore, 1903 σ. 97.

[2]) *Πολίτου,* ἀνέκδ. σημ. ΝΔ΄ 74: «*Ὠμοπλατοσκοπία, λείψανον οὐννογοτθικόν(;) Σάθα, Μεσ. Βιβλ. Β΄ σ. λη΄: Μόνον δὲ λείψανον τῆς γοτθικῆς ἐκείνης ἐπιμιξίας σώθη ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα ἁρματωλοῖς ἡ ὠμοπλατοσκοπία, ἥτις εἶναι ἔθιμον καθαρ[illegible]ς οὐννογοτθικόν*» —Αὐτ. ΝΗ΄ 42 *R. Andrée,* Scapulimantia ἐν *Boas Mem. Vol.* σ. 1[illegible]-65 *Τὴν ἀρχὴν τῆς ὠμοπλατοσκοπίας ἀνευρίσκει εἰς τοὺς Μογγόλους τῆς ἐνδοτέ[illegible]ς Ἀσίας*».

[3]) Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 79.

[4]) Modern gr. Folklore 1910 σ. 321. 324.

[5]) Εἰδήσεις τινὰς λεπτομερεῖς εὗρον ἐν ἀναθεωρήσει τῆς ἐργασίας μου εἰς τὰς ἀνεκδότους σημειώσεις Ν. Γ. Πολίτου, ἃς καὶ παραθέτω κατωτέρω.

ὄψις προσθία *(ἀπ᾿ τὴν πλάκα)*

ὄψις ὀπισθία *(ἀπ᾿ τὸ σταυρὸ)*

Δεξιὰ ὠμοπλάτη

αβ γραμμὴ νοητὴ χωρίζουσα τὴν ἐπιφάνειαν εἰς δεξιὸν *(ἀπ᾿ τὸ σταυρό, δικό μας μέρος,* δ) καὶ εἰς ἀριστερὸν *(πέρ᾿ ἀπ᾿ τὸ σταυρό, ξένο βασίλειο,* ἀρ.)

κ *κοῦπα,* ἡ κοιλότης τῆς ἀρθρώσεως.

κλ *κλωστὴ τῆς κούπας*

τρ *τραγανό,* (*κορφὴ* τῆς ὠμ).

στ *σταυρός, ζυγός, κόφτρα,* (ἡ λεγομένη ἄκανθα).

ο *ὀχτροὶ*

μν *μνῆμα ἀντρίκιο*

μν΄ *μνῆμα γυναικεῖο*

μν΄΄ *μνῆμα* κοριτσιοῦ ἀπὸ τὴ συγγένεια τῆς γυναικός

ἀρρ ἀρρώστια συγγενοῦς τοῦ ἀνδρός

ν *βουλλίτσα,* νοικοκύρης

ν΄ *᾿γραμμοῦλα,* νοικοκυρά

δρ *δωρητήριο* ἀνδρὸς

δρ΄ *δωρητήριο* γυναικὸς

σ *σημαία ᾿ς τὸ σταυρὸ*

σ΄ *σημαία ᾿ς τοῦ ὀχτροῦ*

1.

(Παρὰ Χρ. Νταβέλη, ποιμένος σκηνίτου τῆς Πάρνηθος, ἐτῶν 71) [1]).

1. Κάθε σφαχτὸ δηλάει κατὰ τὸ νοικοκύρη, τὸν ἀφεντικό τ', πρὸς γιὰ τὸ σπίτι τ. Τἀγοραστὸ δηλάει καὶ κατὰ τὸν ἀγοραστὴ καὶ κατὰ κεῖνον ποῦ τό θρεφε. Προπάντως τἀγιργιάτκο [2]), τ' ἁηγιργιοῦ, κεῖνο χρονικῆς [3]) τὰ δηλοῖ. Καὶ τὸ πασχαλινὸ δηλοῖ· μόνο τἀγιργιάτκο εἶναι τὸ κορφαῖο [4]).

Ὅποια πλάτη ἀπὸ τὶς δυὸ πάρῃς, ἕνα καὶ τὸ αὐτό εἶναι· ἕνα σφαχτό εἶναι, ἕνα σῶμα. Καὶ βραστὸ νά ναι καὶ ψητὸ καὶ τς σχάρας, ἕνα καὶ τὸ αὐτό εἶναι. Καὶ ντὶπ [5]) ὠμὸ νὰ εἶναι, ὅ,τ' εἶναι γραμμένα, εἶναι 'ς τὴν τάξ' μὸν νὰ μὴν εἶναι χαλασμέν' ἀπὸ μαχαίρ' . . . Ἀληθεύουν κι ἀληθεύουν! Ὅ,τ τς ἔχω πωμένο, οὖλα τὰ ηὗραν σωστά.

2. Ἡ κοῦπα εἶναι τὸ κέντρος. Ἐδῶ μέσα 'ς τὴν κοῦπα ἅμα ἔχ' καμιὰ χαρακοῦλα, πρόκειται νὰ βγῇ [6]) ἕνας ἀπ τἀντρόγιανο [7]) ἢ ἀπ τὸ συγγένιο· ἅμα βαδίζ' 'ς τὸ δεξιό, 'ς τὸ σταυρό [8]), εἶναι ἀπὸ τὸ ἀντρίκιο, ἅμα 'ς τὸ ζερβιό, εἶναι ἀπὸ τὸ γυναίκιο — Ἡ κόφτρα, ὁ ζυγὸς αὐτὸς ἅμα τηράει πρὸς τὰ κάτ [9]), εἶναι τὸ δεξιό· ἀποκεῖθε [10]) εἶναι τἀριστερὸ — Ἅμα βαδίζ' ἡ τρῦπα κατὰ τὸ σταυρό [8]), εἶναι ὁ ἄντρας, θὰ βγῇ ὁ ἄντρας, ἂν βαδίζ' κατὰ τὸ ζερβιὸ τὸ μέρος, θὰ βγῇ ἡ γυναῖκα. Τοῦ ἄντρα ἡ τρῦπα θὰ εἶναι μικρή, μιὰ βουλλίτσα [11]), τῆς γυναίκας μεγάλη, χαραματιά [12]). Ἂν εἶναι χαρακοῦλα, γραμμή, εἶναι γυναικεῖο· θὰ παιδοκομήσ' γυναῖκα κ' εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ τάφος ἢ σὲ συγγένιο τῆς γυναίκας, σὲ ἀδερφή.

---

[1]) Εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ περιβοήτου ἀρχιληστοῦ Κίτσου Νταβέλη, γεννηθεὶς παρὰ τὸ Τατόϊ. «*Ἡ καταγωὴ ἡ δική μ', λέγει, ἦταν τὸ Σούλιο· ξέρω σ' ιαποῦθε πέφτ'; Ἀπὸ τὸν καιρὸ τὸν Κατσαντών' ἀπὸ τότε ἀποτραυῆχκαν οἱ δικοί μ' οἱ παπποῦδες, πρὶν τὸ κοσιένα. Μοῦ τὰ μολόγαϊ ἡ κυροῦλα μ'· δὲ μπόργαν νὰ ὑποφέρουν ἀπ' τὰ στρατέματα τὰ τουρκικά, τς ἔσφιξαν πολὺ γιὰ τὸν Κατσαντών' κι ἀπαράτσαν τὰ σπίτια, τὰ ποιμιοστάσια, τὴμ περουσία τς οὖλ' κι ἀποτραυῆχκαν κάτ*». Δὲν ἔχει τὴν καθαρὰν ρουμελιώτικην ἢ ἠπειρώτικην προφοράν, ποῦ ἔχουν ὅλοι οἱ σκηνῖται τῆς Πάρνηθος.

[2]) τὸ ἁηγεωργιάτικο [3]) γιὰ ὅλη τὴ χρονιά, ὅλου τοῦ χρόνου τὰ χαμπέρια [4]) κορυφαῖον [5]) ὅλω; διόλου [6]) νὰ πεθάνῃ [7]) τὸ ἀντρόγυνο [8]) ἅμα εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους [9]) ἤτοι τὸ μέρος τῆς ὠμοπλάτης, πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ ῥάχις (ἡ ἄκανθα) προσκλίνει (βλ. πίνακα Α', δ) [10]) ἤτοι εἰς τὴν ἑτέραν πλευράν, τὴν πέραν τῆς νοητῆς γραμμῆς, τῆς χωριζούσης τὴν ἐπιφάνειαν εἰς δύο ἴσα μέρη (πίν. Α' ἀρ) [11]) πίν. Α' μν [πρβλ. κατωτέρω ἀρ. 2, 3] [12]) πίν. Α' μν'

3. Τρῦπα ὄξ' ἀπ' τὸ σταυρὸ κατὰ τὴν κοῦπα ἄμα γυρίζ', εἶναι νοικοκύρς· ἄμα εἶναι μιὰ βουλλίτσα, εἶναι λεύτερος ἢ χερευάμενος, ἄμα εἶναι δυό, εἶναι τὸ ἀντρόγιανο. Ἔρχοντ' ἕνα γῦρο καὶ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἀνταμώνουν. Ἅμα εἶναι βουλλίτσα καὶ μιὰ γραμμὴ κοντά, εἶναι τὸ ἀντρόγιανο· δὲ φανερών' τίποτα· σμίγουν, εἶναι 'ς τὴ ζωὴ κ' ἐργάζονται καλῶς. Αὐτῆνο[1]) εἶναι νοικοκύρς, ἡ μικρὴ βουλλίτσα, κι ἄμα εἶναι τραυητό, γραμμή[2]), εἶναι γυναῖκα. Ἅμα πλησιάζ' κατὰ τὴν ἐπιφάνεια[3]), θὰ βγῇ[4]) ἕνας κι ἄμα πλησιάζ' πρὸς τὴν κοῦπα, δὲν ἔχ' ἀνάγκ', ἐργάζεται καλῶς.

4 Ἅμα βγῇ 'ς τὴν ἐπιφάνεια μιὰ χαρακοῦλα[5]) εἶναι 'ς τὴ συγγένεια θὰ βγῇ ἕνας, θὰ πεθάν'. Ἂν βαδίζ' ἀπ τὸ σταυρό, εἶναι ἀπ τοῦ ἄντρα τὸ συγγένιο κι ἄμα εἶναι ἀποδῶθι, εἶναι ἀπ τῆς γυναίκας τὸ συγγένιο. Τοῦτο[6]) θὰ πάῃ ἀπὸ γυναίκας συγγένιο, ἕνα κοριτσάκ' μικρό, ποῦ τρώει μῆνα, ποῦ δὲν τρώει τὸ ψωμί, γιατὶ πλησιάζ' νὰ βγῇ 'ς τὴν ἐπιφάνεια ὄξου, τραυιέται, εἶναι γλήγορο. Ἅμα εἶναι πιὸ ἀπάν[7]), ἀργοποράει.

5. Ἅμα θά χ' καμιὰ τρῦπα 'ς τὴν ἐπιφάνεια, ποῦ νὰ περνάῃ βελόνα πέρα πέρα, θὰ εἶναι φονικό, θὰ σκοτωθῇ ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Ἅμα εἶναι ἀπ τὸ σταυρό, θὰ εἶναι ἀπὸ τοῦ ἄντρα τὸ συγγένιο, ἄμα εἶναι ὄξ ἀπ τὸ σταυρό, θὰ εἶναι ἀπὸ τῆς γυναίκας τὸ συγγένιο.

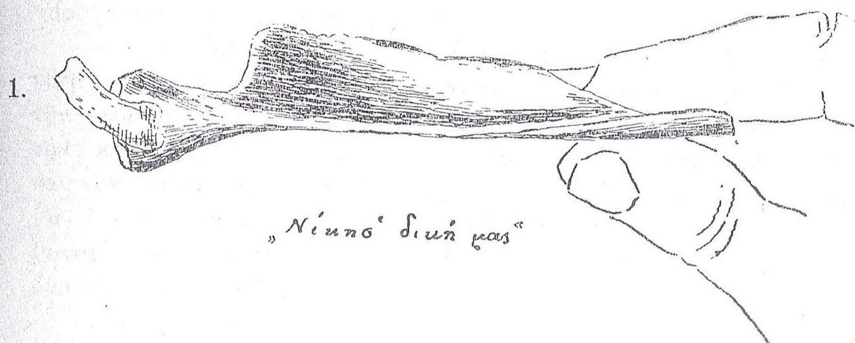
6. Τώρα νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸ δημόσιο[8]).

Ἀπὸ τὸ σταυρὸ[9]) εἶναι τὸ δικό μας. Ἅμα βαδίζ' ἀπὸ τὸ σταυρὸ κάνα μπάλωμα μαῦρο[10]), προχωράει τὸ ἀσκέρι[11]) κατὰ τὸν ὀχτρό, θὰ εἶναι νικηταί, κι ἄμα βαδίζ' πρὸς κατὰ τὸ σταυρό[12]), εἶναι τοῦ ὀχτροῦ ἡ νίκησ'. Οἱ μποβαρδισμοὶ εἶν' αὐτὲς οἱ κλωστές. Ἅμα εἶν' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ κ' ἔρχεται κατὰ τὸ σταυρό—οἱ κλωστὲς εἶναι γυρισμένες ἐδῶθε —μποβαρδίζ' ὁ ὀχτρὸς κατὰ τὸ ἑλληνικό· κι ἄμα εἶν' ἀπ τὸ σταυρὸ κατὰ κεῖθε, μποβαρδίζ' ὁ δικός μας ὁ στρατός. Εἴμαστε καλά, κὺρ γιατρέ![13]) ζάχαρ εἴμαστε· θὰ φαγωθοῦν οἱ ὀχτροὶ συναμεταξύ τς—οἱ κλωστὲς εἶναι πέρα γυρισμένες[14]).

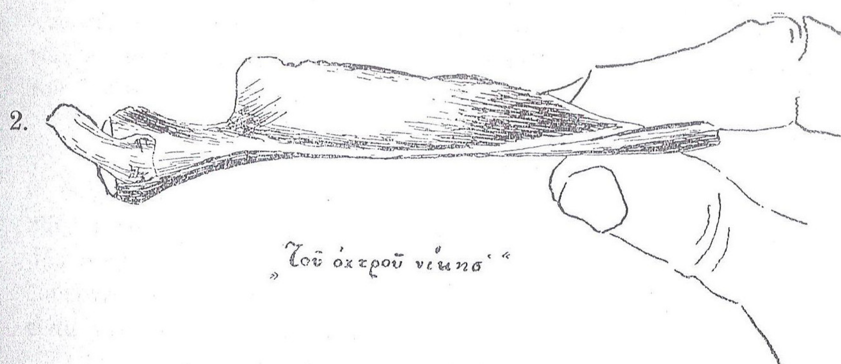
[1]) Βλ. Πίν. Α', ν [2]) Πίν. Α', ν' [3]) τὸ ὁμαλὸν καὶ ἐπίπεδον μέρος [4]) θὰ πεθάνῃ [5]) ἀμυχὴ ἐπὶ τῆς πλατείας, ὁμαλῆς ἐπιφανείας [6]) Πίν Α' μν'' [7]) πρὸς τὴν κοῦπα, πρβλ. Πίν. Α' ἀρ. [8]) τὸ ἔθνος, τὴν Πολιτείαν [9]) Πίν. Α' δ. [10]) σύγνεφο μαῦρο [11]) στρατὸς [12]) τὸ σύγνεφο εἶναι εἰς τὸ ἀριστερὸν καὶ ἁπλώνεται μὲ κατεύθυνσιν ἐναντίον τοῦ μέρους ὅπου ὁ σταυρὸς [13]) ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν συνοδεύοντα ἰατρὸν [14]) δύο σύννεφα εἶναι εἰς τὸ ἀριστερόν, χωρὶς ν' ἁπλώνωνται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ σταυροῦ.

1.

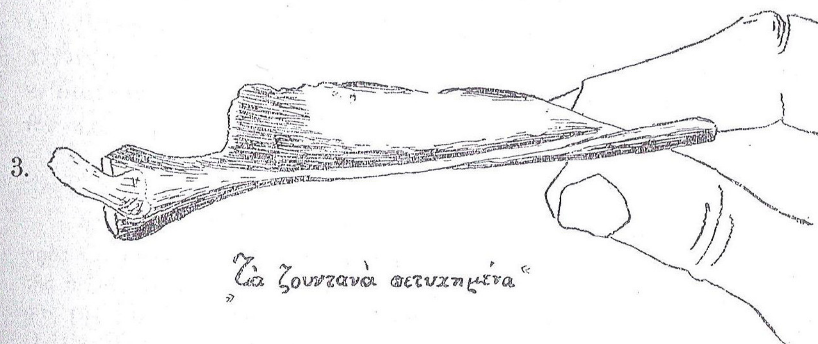
„Νίκησ' δική μας"

2.

„Τοῦ ὀχτροῦ νίκησ'"

3.

„Τὰ ζουντανὰ πετυχημένα"

7. Ἂν τυχὸν κ' ἔχ' κάν' ἀσπράδ μὲ σταυρὸ (θά ναι ἄσπρο σὰ δρόμος καὶ πάλε θὰ σταυρώνεται ἄσπρο σὰ δρόμος) ἂν εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ σταυροῦ[1]), θά εἶναι νίκησ' δική μας, θά ναι σημαία αὐτή, σταυρός, κι ἂν εἶναι ἀπὸ τἄλλο τὸ μέρος[2]), θά ναι τοῦ ὀχτροῦ· θά ναι σημαία πάλε, θὰ τὴμ πάρ' ὁ ὀχτρός.

8. Ἅμα βαδίζ' συγνεφάκ' κατὰ τὴν κουρφή[3]), σταυρὸς ταξιδεύει κατὰ τὸν ὀχτρό· ἅμα γυρίζ' τὸ σύγνεφο κ' ἔρχεται πρὸς τὰ κάτ, κατ τὴν κοῦπα, εἶναι πισθοχώρησ' τοῦ στρατοῦ. Ἡ νίκησ' πάει κατὰ τὴν κουρφή (οἱ μύτες ἔρχονται προσαδῶ) ἢ πισθοχώρησ' γυρίζ' κατ τὴν κοῦπα. Ἅμα γυρίζ' τὸ σύγνεφο, ἀλλὰ δὲν ἔχ' μποβαρδισμούς, θὰ εἶναι πισθοχώρησ' κι ἀμόλια[4]) τοῦ στρατοῦ, ἀμολάει ἑλικίες, ἔρθονται· ἅμα ἔχ' μποβαρδισμούς, πισθοχωρίζουν χωρὶς θέλησ' (μποβαρδισμοὺς εἶναι νά χ' μύτες πρὸς τὰ κάτ).

9. Κοιτᾶν τώρα καὶ τὸ σταυρό· τὸν κοιτᾶν πρὸς τὸ δέξιο τὺ μέρος, ἀπεκεῖ ποῦ γέρνει[5]). Περὶ γιὰ τὸ δημόσιο, καθὼς προείπαμαν, οἱ κλωστές, ἅμα βαδίζ' τὸ σύγνεφο κατὰ τὴν κουρφή[6]), νικάει ὁ Ἕλληνας, κι ἅμα ἔρθεται ἀπ τὴν κουρφὴ κατὰ τὴν κοῦπα[7]), πισθοχώρησ' τοῦ Ἕλληνα.

10. Περὶ γιὰ τὰ ζουντανὰ νὰ ποῦμεν, ἐδῶ δείχνουν, 'ς τὸ σταυρό. Ἀλλ' ἅμα εἶναι ἀναμπαμποῦρα[8]) κ' εἶναι ἀνακατεμένο τὸ δημόσιο, δὲ δείχν'ν, γιατὶ ἀνακατεύεται ὁ στρατὸς μὲ τὸ αὐτῆνο[9]) καὶ δὲ δείχιν' πῶς παγαίν'ν τὰ πράματα[10]). Περὶ γιὰ τὰ ζουντανά, ἅμα εἶναι πρὸς δύο πόντους ἀπὸ τὸ σταυρὸ[11]) κατὰ τὴν κορφή, εἶναι πετυχημένα τὰ ζουντανά[12]), κι ἅμα πὰν ἀπὸ δυὸ πόντους κ' ἐμπρὸς κατὰ τῆς κορφῆς, εἶναι χαμούρα τῶν ζουντανῶν.

11. Κι ἅμα θέλ' νὰ ἰδῇ, ἂν θὰ πετύχ' τὸ ἐμπόριό τ, ὅ,τιντήποτε, τὸ μελετημένο του, θὰ τὸ δείξ' ἐδῶ ἡ κορφή[13])· ἅμα ἔχ' ὀλίγο κρέμασ' σύγνεφο, καταχνιά, θά ν ἐπιτυχ'μένος, τὸ ἰμπόριο του, ὅ,τι σκοπεύει, κι ἅμα θά ναι ξέφεγγο ἀπὸ τὄνα μέρος μέχρι τἄλλο, εἶναι ἀπίτυχο ὅ,τι θὰ σκοπεύῃ.

---

[1]) Βλ. Πίν. Α' σ. [2]) Πίν. Α' σ'. [3]) ἤτοι ἁπλώνεται μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ τραγανὸν [4]) ἀποστράτευσις [5]) λαμβάνοντες τὴν ὠμοπλάτην διὰ τῆς δεξιᾶς ἐκ τοῦ τραγανοῦ κρατοῦν αὐτὴν ὁριζοντίαν μὲ τὴν κεκλιμένην πλευρὰν τῆς ῥάχεως ἐστραμμένην πρὸς τὸν κρατοῦντα (Πίναξ. Β'.) [6]) βλ. Πίν. Β' 1. [7]) Πίν. Β' 2. [8]) ἀνακατωσιά [9]) δηλ. μὲ τὰ κοπάδια [10]) τὰ ζῷα, τὰ ζωντανά, [11]) ἤτοι τὴν ὀρθὴν τῆς ῥάχεως γωνίαν, τὸ τιμόνι (πρβλ. ἀρ. 3,4). [12]) Πίν. Β' 3. [13]) Πίν. Α' τρ.

12. Ἡ σακκοῦλα εἶναι ἡ κορφή [1]), κι ἅμα ἔχ' καμνιὰ σκοτεινάδα παχειᾶ καὶ κατεβαίν' πρὸς τὰ κάτ, εἶναι νοικοκύρς, ἔχ' δύναμ, περουσία· ἀπὸ τὸ ἀπάνω μέρος τῆς κορφῆς χωρίζ' κάνα κουμματάκ' σύγνεφο, μπάλωμα, μαυράδ'· αὐτὸ εἶναι ἡ περουσία του. Ἂν εἶναι δυνατὸς νοικοκύρς, θά ναι σκοτεινό· κι ἂν εἶναι ξέφεγγο ἀπάν' ἀπάν, θά ναι δυστυχία, δὲν θὰ μπορῇ νὰ σταυρώσ' δεκάρα.

13. Ἔχ' κ' ἕνα δωρητήριο γιὰ τν ἰκκλησία· δὲν τόχ' παγεμένο. Ἅμα ἐδῶ 'ς τὴν κορφὴ ἔχ' μνιὰ γραμμὴ κόκκιν' πρὸς τὸ σταυρό [2]), εἶναι τὸ ἀντρὸς δωρητήριο σὲ ἅγιο, ἅμα εἶναι πρὸς τἀριστερὸ τὸ μέρος [3]), εἶναι τῆς γυναικὸς δωρητήριο. Δυὸ δωρητήριο ἔχ', δέ ναι παγεμένα. Ὅσον καιρὸ πολυκαιρθοῦν καὶ δὲν μποῦν 'ς τὸν ἅγιον, βρίσκουντ' οἱ χαραματιές, τὰ σημάδια· κι ἅμα πάει τὸ δωρητήριο, χάνουνται τὰ σημάδια τῆς πλάτης.

14. Ἅμα 'ς τὴν ἐπιφάνεια βαδίζ' κάνα μπάλωμα μαῦρο, κατὰ τὸ σταυρό, ἐνάντια 'ς τὸ σταυρό, θὰ εἶναι χρέος νὰ πλερωθῇ 'ς τὸ δημόσιο.

15. Μέσα κατὰ τὴν ἐπιφάνεια, 'ς τὴ μέσ' ἅμα θά χ' τεσσαραγκωνικῶς, καθὼς εἶν τὸ σπίτ τεσσεράγκωνα [4]), κάποιος θὰ φυλακωθῇ, θὰ θὰ μπῇ 'ς τὰς φυλακάς. Κι ἅμα εἶν' ὀλίγο κρεμαστό, ἔχ' ὀλίγα πόδια, κλωστές, θὰ εἶναι πυρικαγιὰ [5]) 'ς τὸ σπίτ, 'ς τὴν ἰπαρχία, 'ς τὸ δάσος· θὰ γίν' μεγάλ' πυρικαγιά.

16. Κλωστὴ τῆς κούπας [6]). Αὐτὸ θά χ' ἢ δικαστήριο ἢ κάνα μπέρδεμα περὶ κοριτσιοῦ, περὶ παντρειὰ κ' ἔρχεται μπέρδεμα, δὲ μένουν σύμφουνοι. Δικαστήριο θὰ τοῦ παρουσιαστῇ· ἀπὸ ποῦ θὰ τοῦ παρουσιαστῇ, Θεὸς θὰ τὸ ξέρῃ. Ἅμα εἶναι χοντρὴ ἡ κλωστή, εἶναι περσότερο βάρος τὸ μπέρδεμά του· ἅμα δὲν ἔχ' κλωστή, δὲν ἔχ' μπέρδεμα ἢ δικαστήριο.

17. Ὁ ζυγὸς ἅμα ἔχ' ὀλίγο σκάλες, ἅμα βαδίζ' ὡς σκάλα, θὰ εἶναι δυστύχημα τῆς χρονιᾶς σὲ κεῖνον ποῦ θά χ' τὸ σφαχτό, θὰ παγαίν' ὅλο ζημία, θὰ πέσ' ἔξω. Ἅμα κατεβαίν' πρὸς τὰ ἴσια, θά ναι εὐτυχής. Κι ἂς μὴν ἔχ' σκάλα, ἅμα στραβώσ' ὁ ζυγός [7]), πάλε σὲ ζημία τοῦ σπιτιοῦ τ, ὅλο σκοῦντα [8]) θὰ πααίν' ὁ χρόνος. Ἅμα εἶναι ἴσιος ὁ ζυγός, εἶν' εὐτυχής.

---

[1]) Πίν. Α' τρ (εἰς τὸ τραγανὸν) [2]) Πίν. Α' δρ. [3]) Πίν. Α' δρ'. [4]) σύννεφον σχηματίζον τετράγωνον εἰς τὸ μέσον τῆς εὐρείας καὶ ὁμαλῆς ἐπιφανείας [5]) πυρκαϊὰ [6]) Πίν. Α' κλ. [7]) ἅμα κλίνῃ πολὺ πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν [8]) ἀνάποδα, ἄσχημα.

2.

(Παρὰ Κώστα Σφέτσα, ποιμένος σκηνίτου τῆς Πάρνηθος, ἐτῶν 54).

1. Τ' ἁηγιουργιάτκου τοὺ σφαχτὸ δείχτ' ὅλου τοῦ χρόνου τὰ χαμπέρια· ἴσαμι δεύτιρουν ἀξάδιρφουν δείχτ'. Ἡ διξ'ιὰ ἡ πλάτ' δείχτ' καλύτιρα.

2. Ἀπ τὴν κοῦπα ἴσια 'ς τὴ μέσ' νὰ τραυήξ'ς μνιὰ γραμμή[1]), ἀπ τοὺ σταυρὸ εἶνι γιὰ τοὺν ἀφέντ κὶ δικό μας μέρους, ἀπουκεῖθι εἶνι ξένου βασίλειου, Τουρκία. Τοὺ μιτρᾶμι ἀγκουνὴ μὶ ἀγκουνή· ἅμα εἶνι πιὸ μακριὸ ἀπ τοὺ σταυρό[2]), νικᾶμι οἱ Ἕλλην', ἅμα εἶνι ἀποὺ δῶ, εἴμαστι μεῖς νικημέν'. Ἅμα ἡ μνιὰ μιριὰ ξιχουρίζ' ἀπ τν ἄλλ' χουρὶς σμάδια[4]), θἄχουμι εἰρήν'.

3. Ἰδουπάν'[5]) εἶν' οἱ νοικουκύρδις· ἡ μκρὴ ἡ τρυπίτσα[6]) εἶν' οὑ ἄντρας, ἡ ἄλλ', ἡ μιγαλύτιρ'[7]) εἶν' ἡ γναῖκα· ἔρχουντι βόλτα, ἕνα γύρου κι ἅμα οὑ νοικουκύρς πρόκειται ν' ἀπουθάν' μὶ σαράντα μέρις πιὸ μπρουστὰ θὰ ν ἔχ' τν τρυπίτσα αὐτὴ ἀπουπὰν 'ς τὴν κοῦπα[8]).

4. Ἡ τοὺ ζγὸ[9]) φαίνουντι τὰ πράματα[10]) τοῦ νοικουκύρ. Ἡ τὴν ἀγκουνὴ εἶνι τοὺ μαντρί· ἅμα εἶνι χουρσμένα τὰ σμάδια, χουρίζ' μπουλούκ'[11]) ἀπ τοὺ κουπάδ', θὰ βγοῦν' θὰ πλήσ'ς[12]) ἢ θὰ χάσ'ς.

5. Οὑ ζγὸς ἅμα εἶνι γυρτός, εἶν' εὐτυχὴς οὑ νοικουκύρς κι ἅμα πιάνιτ ιλιγάκ' 'ς τοὺ δάχλου[13]) πουκάτ[14]), εἶνι δυνατός.

6. Κι αὐτὸ τοὺ σκοινὶ 'ς τὴν ἄκρια[15]) ἅμα βαστιέτι, ἔχ' δύναμ' ἀφέντς[16]), χρήματα.

7. Ἅμα ἡ πλάτ' εἶνι φτινή[17]), πουλὺ ντιλικάτ', ἴσαμι τσιγαρόχαρτου, εἶνι κακὴ χρουνιὰ γιὰ τὰ σουδήματα[18]).

8. Ἅμα ἔχ' ὀχτροὺς οὑ νοικουκύρς, θὰ ἔχ' δουπέρα[19]) ἀγκάθια, ὅπους τοῦ ψαριοῦ· θ' ἀγκυλών'.

9. Ἡ τοὺ γάμου τ' ἀδιρφοῦ μ' ἡ πλάτ' εἶχι μέσ' 'ς τὴ μέσ' μνιὰ τρυπίτσα οὑλουστρόγγυλ', πέρα πέρα. Μιτὰ εἴκοσ' μέρις πλήγουσαν μὶ σφαῖρα ἕναν πρωταξάδιρφό μ'.

---

[1]) Βλ. πίν. Α', αβ. [2]) πίν. Α' τκ. [3]) πίν. Α' ρκ. [4]) ἤτοι ἅμα εἰς τὸ μέσον ἡ πλάτη εἶναι λευκὴ καὶ καθαρὰ [5]) ἐδῶ ἐπάνω [6]) πίν. Α' ν. [7]) πίν. Α' ν'. [8]) πίν Α' κ. [9]) ζυγό, πίν. Β', 3 στ. [10]) πρόβατα καί γίδια [11]) τμῆμα [12]) θὰ πωλήσῃς [13]) δάκτυλον [14]) ἅμα εἶναι ἡ ἄκανθα ἤτοι ἡ ῥάχις τόσον κυρτή, ὥστε νὰ εἰσχωρῇ κάτωθεν τὸ δάκτυλον, καὶ νὰ ἠμπορῇ ν' ἀνυψώνῃ ὀλίγον τὴν πλάτην [15]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας [16]) ὁ νοικοκύρης [17]) φτινοῦλα, λεπτὴ [18]) εἰσοδήματα [19]) ἐδῶ πέρα, εἰς τὴν πρὸς τὴν ῥάχιν πλευράν, πίν. Α', ο.

3.

(Παρὰ Χρίσταινας Μεγαγιάννη, γραίας ποιμενίδος τῆς Πάρνηθος).

1. Ἅμα εἶνι γυρστὴ σὰν κουτάλ´[1]), εἶνι καλὰ γιὰ τοῦ σ῾πίτ. Ἰτούτ᾿ παίρν´ ἕνα κ᾿ταλάκ´[2]) νιρό! εἶνι ὄχ´ κὶ καλύτιρ.

2. Μέσ᾿ ᾿ς τὴν κοῦπα κοιτοῦμι γιὰ τοὺ νοικουκύρ˙ τἀντρίκιου τοὺ μνῆμα ἔρχιτι στρουγγ´λό, τοὺ γναίκιου ἔρχιτι σουφλερό, μακρύ[3]).

3. Καὶ ς᾿ τν ἰπιφάνεια ἅμα ἔχ´ βουλλίτσα ἴσια ᾿ς τὴ μέσ᾿ εἶνι γιὰ τς νοικουκυραῖοι[4]). Ἅμα ἔχ´ λιγάκ´ διαφουρὰ ἀπ τὴ μέσ᾿ εἶνι συγγενής ἂν εἶν᾿ ἀπ τοὺ σταυρό, εἶν᾿ ἀπ τοὺ ἀντρίκιου τοὺ σόϊ[5]) ἂν εἶν᾿ ἀπουκεῖ, ἀπ τοὺ γναίκιου. Ἅμα εἶνι πρὸς τν κοῦπα, ἔχ´ καιρὸ μὲ τρεῖς μῆνις, ἅμα ζγών´ ᾿ς τν ἰπιφάνεια[6]), βγαίν´[7]). Τοὺ μιτράου μὶ τοὺ ξλαράκ´, ἂν εἶνι ᾿ς τὴ μέσ᾿[8]).

4. Τὰ ζουντανὰ δείχν᾿ν ἰδῶ ς᾿ τοὺ σταυρό˙ τοὺ τιμόν´ εἶνι δῶ[9]). Ἅμα εἶνι γιμάτου ἰδῶ, ἅμα ἔχ´ μαυρίλα, τὰ πράματα εἶν καλά[10]). Ἅμα βγαίνουν[11])—εἶνι νὰ πλήσ᾿ πράματα[12])— ἔχουν οὐρμὴ[13]) σ῾ιαδῶ, πρὸς τὸ τραγανό[14]), κι᾿ ἅμα εἶνι νὰ παρ᾿ οὑ νοικουκύρς ζουντανά, ἔχουν οὐρμὴ σ῾ιαδῶ, πρὸς τὴν κοῦπα[15]).

5. Τούτου ἰδῶ[16]) εἶνι σακκοῦλα, παρᾶς τοῦ νοικουκύρ.

6. Τούτ᾿ ἡ κόψ῾ ἅμα ἔχ´ σὰν ἀγκάθια[17]), εἶνι οὐχτροί[18]).

4.

Παρὰ Ν. Μαγκλάρα ἐξ Ἀρφαρῶν Μεσσηνίας, ἐτῶν 85˙ κατ᾿ ἀνακοίνωσιν κ. Π. Γεωργούντζου, δ.φ.)

1. Τὴν πλάτη τὴν τηράγανε νιὰ φορὰ Ἁγιωργίτες[19]). Καὶ τ᾿ Ἁγιωργιοῦ κι ὅποτε σφάξῃς δικό σου ζῶ, ἀρνί, κατσίκι, ὅ,τι νά εἶναι. Κι ἀπὸ τὰ μαγαζειά, ἅμα ῥήξῃ ἁλάτι ὁ νοικοκύρης, στρέχει[20]) γιὰ τὸ νοι-

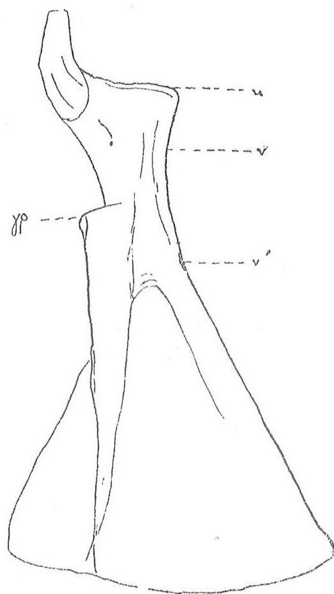
---

1) κοίλη εἰς τὴν εὐρεῖαν πρόσοψιν, τὴν προσθίαν˙ βλ. πίν. Α´. 2) κουταλάκι 3) ἐπίμηκες, πίν. Α´ μν, μν´. 4) ἤτοι ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς νοητῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία χωρίζει τὴν πλάτην εἰς δύο ἴσα μέρη˙ βλ. πίν. Α´, αβ. 5) σόϊ = γένος 6) ἅμα πλησιάζῃ πρὸς τὴν ἐπίπεδον καὶ εὐρεῖαν ἐπιφάνειαν 7) πεθαίνει 8) μὲ ἕνα λεπτότατο ξυλαράκι ἐμέτρησε τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου ἀπὸ τὰς ἑκατέρωθεν πλευρὰς τῆς ὠμοπλάτης 9) ᾿ς τὴν ἀγκουνή, τὴν ἐπάνω γωνίαν τοῦ ζυγοῦ 10) *τὰ ζουντανὰ πετυχημένα*, βλ. πίν. Β´ 3 11) αἱ σκιαὶ ἅμα προχωροῦν 12) πρόκειται νὰ πωλήσῃ ζῷα 13) διεύθυνσιν 14) ὅπως ἀκριβῶς εἰς πίν. Β´ 1 15) ὅπως εἰς πίν. Β´, 2. 16) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας, πίν. Α´ κλ. 17) πίν. Α´, ο. 18) ἐχθροί 19) τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ποῦ ἐγίνοντο τραπέζια 20) φανερώνει, δηλοῖ.

1.

Μέτρημα τῆς κακιᾶς γουβίτσας.

2.

Νοικοκυραῖοι ποῦ ἔχουν ξεμεϊντανίσει.
κ κοῦπα
ν ν΄ νοικοκυραῖοι
γρ κομπάκις, γρόπος τ. ῦ σπιτιοῦ.

κοκύρη. Ὅμως σφαχτὸ καθεαυτοῦ δικό σου, ἐκεῖνο θὰ σοῦ δείξῃ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, γιὰ θάνατο, γιὰ πόλεμο καὶ γιὰ ζημία, γιὰ παντρειὰ κι ἂν ἔρχεται καὶ πρᾶμα [1]).

2. Τὴν κρατοῦμε ἀπὸ τὴν κουπίτσα. Ἔτσι στέκεται τὸ σφαχτό. Τἀπάνου μέρος ἡ κοῦπα, 'μπρὸς τὸ πλατὺ καὶ πίσω τὸ στενὸ [2]) μὲ τὴ ῥάχη.

3. Ἡ τρουπίτσα ἐδῶ [3]) εἶναι μνῆμα. Τὴ μετρᾷς ἔτσι· βάνεις τὴν κοῦπα 'ς τὸ λίγωμα [4]) τοῦ μεγάλου δάχτυλου κι ἅμα τὴν πλακώσῃ, εἶναι θάνατος ἀπὸ μέσ' 'ς τὸ σπίτι, ἅμα μείνῃ ὄξω, εἶν' ἀποξινός [5]).

4. Ἐδῶ 'ς τὰ πλάγια [6]) ἀποδῶ κι ἀποκεῖ οἱ γουβίτσες εἶναι νοικοκυραῖοι. Ἅμα ξεμεϊντανίσῃ ὁ ἕνας ἀποδῶ κι ὁ ἄλλος ἀποκεῖ, θὰ πεθάν' ὁ ἕνας [7]).

5. Καὶ 'ς τὴν κοῦπα ἅμά χῃ τρουπίτσα δηλοῖ κακό.

6. Ἅμα εἶναι σύννεφο 'δῶ μέσα [8]) μαῦρο ἢ κόκκινο, εἶναι κακό. Οἱ παλαιοὶ τηράγαν συννεφάκι· ἅμα πήγαινε κατὰ τὴν κοῦπα, ἔρχεται πρᾶμα 'ς τὸ νοικοκύρη, καλὸ ἢ κακό, συφέρον ἢ τζερεμές [9])· ἅμα πήγαινε κάτου, φεύγ' ἀπὸ τὸ νοικοκύρη. Ἅμα εἶναι μαῦρο, κόκκινο, ἀφύσικο, εἶν' ἀνακατεμὸς ἢ γιὰ πόλεμο ἢ γιὰ ὅ,τι. Ἅμα τηράγανε οἱ κλέφτες τοῦτο δῶ, καταλαβαίνανε τί κακὸ θὰ πάθουνε· ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ γνωρίζουμε μεῖς.

7. Ἅμα τὸ κόκκαλο (ἡ ῥάχη) εἶναι δυνατό, εἶναι ντούργιος ὁ νοικοκύρης, καλός. Ἅμά εἶχε μαυράδες ἀπάνου, ἦταν κακό.

8. Ἐτοῦτο (τὸ νεῦρο) [10]) εἶναι τὸ ζῶ, μουλάρι, γαϊδοῦρι.

9. Τὴν πέταγε χάμου, ἅμά ἤθελε νὰ τὴν πάρῃ ἄλλος.— Ἄφ' τη χάμου νὰ τὴν τηράξω κ' ἐγώ. Ἔ! σοῦ λέει, σὲ κακὸ τό εἴχανε. Δὲ θέλω γὼ νὰ τὴν πάρω ἀπὸ τὸ χέρι σου, ἄφ' τη χάμου.

5.

(Παρὰ Ἀριστείδη Γεωργούντζου, ἐξ Ἀρφαρῶν Μεσσηνίας, 90 χρόνων· κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Π. Γεωργούντζου).

1. Πάντοτε τὴν τηράγαμε τὴμ πλάτη τ' Ἁγιωργιοῦ, τὴ Λαμπρὴ

---

[1]) χρήματα, προῖκα [2]) ἤτοι τὰ δύο στενώτερα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πλάτη διαιρεῖται διὰ τῆς ἐξοχῆς τῆς ῥάχεως [3]) Βλ. πίνακα Γ' 1, τὸ μέτρημα τῆς κακιᾶς γουβίτσας, κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον μοῦ ἀπέστειλεν ὁ κ. Π. Γεωργοῦντζος [4]) καμπὴν τῆς πρώτης φάλαγγος [5]) μακρινὸς συγγενὴς [6]) δηλ. ἑκατέρωθεν τῆς ἐξοχῆς τῆς ῥάχεως [7]) Βλ. πίνακα Γ' 2, νοικοκυραῖοι ποῦ ἔχουν ξεμεϊντανίσει (ἀπομακρυνθῆ)· τὰ σημεῖα εἶναι οὕτως ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, ὥστε τὸ ἓν ἀγναντεύει τὸ ἄλλο, ἤτοι εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου. (Πρβλ. ἀρ. 5,5) [8]) εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁμαλῆς προσόψεως [9]) ζημία [10]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας.

κι ὅποτε μᾶς τύχαινε πλάτη. Σὲ κείνονε στρέχει πὄρρηξε τἀλάτι[1] — τοῦ σπιτιοῦ τἀλάτι, λέμε. Ἀρνί, κατσίκι ἕνα εἶναι. Ἐτηράγαμε μαθὲ καὶ γιὰ νύφη κι ἂν πάρῃ[2] καὶ γιὰ γαμπρὸ καὶ γιὰ οὖλα. Τὴν πιάναμε ἀπὸ τὴν κοῦπα, τὴν τηράγαμε καὶ ᾽ς τὸ φῶς.

2. Ἅμα εἶναι σκοτιδιασμένη, παράξενη πλάτη, ἅμα εἶναι φωτεινή, καλή. Γιὰ βγάλ᾽ τὴν πλάτη νὰ ἰδοῦμε πῶς ἔναι.

3. Ἐδῶ[3] ἂν εἶναι μουντζαλιασμένη, θὰ δώκῃς τζερεμέ[4].

4. Νιὰ σκιματιδίτσα ἐδωπὰ[5] ἔναι μνῆμα, ὄξ᾽ ἀπὸ δῶ. Ἂν ἦταν τροῦπες ἐδῶ τὶς μετράγαμ᾽ ἔτσι[6]: ἡ πρώτη χαραξιὰ τοῦ μεγάλου δάχτυλου ἀπουκάτου ν᾽ ἀκκουμπάῃ ᾽ς τὴν ἄκρη τῆς κούπας· ἅμα τὸ δάχτυλο τὴν πλάκωνε τὴ γουβίτσα, θά εἶναι γιὰ τὸ σπίτι θάνατος, ἅμά ἦτανε παρακάτου καὶ δὲν τὴν πλάκωνε, ἦτανε γι᾽ ἄλλονε, ξένονε ἢ συγγενῆ.

5. Οἱ τροῦπες μαναχὰ οἱ ἀπάνου εἶναι κακιές, κεῖνες ποῦ μετριῶνται· οἱ ἄλλες ἀποδῶ κι ἀποκεῖ εἶναι νοικοκυραῖοι. Ἐδῶ[7] ἡ νιὰ γραμμὴ εἶν᾽ ὁ ἕνας νοικοκύρης κ᾽ ἡ ἄλλη ὁ ἄλλος. Οἱ τροῦπες αὐτὲς εἶναι νοικοκυραῖοι. Ἁμά ἦταν ψηλὰ ἡ μίνια[8] καὶ ἰδωθοῦνε μὲ τὴν ἄλλη, θ᾽ ἀναχωρήσῃ ὁ ἕνας (θὰ πεθάνῃ).

6. Στὴ γοῦβα[9] ἅμά εἶναι σὰ χαραξίτσα, ἔναι μνῆμα τοῦ σπιτιοῦ.

7. Σὲ τούτη μεριὰ λέγαμε «᾽ς τἀριστερό εἶν᾽ ὁ Τοῦρκος καὶ ᾽ς τὸ δεξιὸ ἡ Ἑλλάδα»· ἀλλὰ δὲν ξέρω ποιό εἶν᾽ τὸ δεξιὸ καὶ ποιὸ τἀριστερό. Καὶ λέγαμε, πότε σκοτίδιαζε τὸ ᾽λληνικό, «Ὢ τὸν κερατᾶ τὸν Τοῦρκο, μᾶς ἐκαβάλληκε».

8. Τοῦτος δῶ ὁ κομπάκις[10] (τὸ κεφαλάκι τῆς ῥάχης) εἶν᾽ ὁ γρόπος[11] τοῦ σπιτιοῦ. Καμπόσα εἶναι σουχλὶ (δὲν ἔχουν κομπάκι)· τότ᾽ ἔναι φτωχὸς ὁ νοικοκύρης.

9. Τὸ νεῦρο[12] εἶναι τὸ ζῶ τοῦ νοικοκύρη, τὸ βασταγό· Ἅμα δὲν εἶχε νεῦρο ἡ πλάτη — τυχαίνει καὶ νὰ μὴν ἔχῃ, ἀλλὰ δὲν

---

[1]) = εἰς ἐκείνου τὸ σπίτι ἐπυληθεύουν τὰ σημάδια τῆς πλάτης, ὁ ὁποῖος τὸ ἐμαγείρευσε. Πρβλ. *Γ. Ζηκίδην* ἐν Φιλολ. Συλλ. Κων]πόλεως ΙΗ΄ 219, 93 «*πρέπει νὰ εἶναι ἡ δεξιὰ ὠμοπλάτη καὶ ἑψητὸν τὸ ζῷον καὶ οὐχὶ βραστόν, ἄλλοι ὅμως δὲν παρατηροῦσι τοῦτο. Ἐὰν δὲ τὸ ζῷον ἠγοράσθη παρ᾽ ἄλλου τινός, τότε δεικνύει διὰ τὸν ὅστις ἠ λ ά τ ι σ ε ν αὐτό*» (βλ. σ. 38 σημ. 3) [2]) δηλ. χρήματα [3]) ᾽ς τὴν ὁμαλὴ πρόσοψη, ᾽ς τὴν πλάκα [4]) πρόστιμον (εἴτε λόγῳ ἀγροζημίας, ποῦ θὰ προξενήσουν τὰ βοσκήματά σου, εἴτε δι᾽ ἄλλην αἰτίαν) ἀδικοπλήρωμα, ζημία [5]) μιὰ μικρὰ σχισμὴ εἰς τὸν λαιμὸν τῆς ὁμαλῆς προσόψεως [6]) βλ· πίνακα Γ΄ 1 [7]) εἰς τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ῥάχεως καὶ πρὸς τὸν λαιμὸν μέρη· πίν. Γ΄ 2, νν΄ [8]) ἡ μία [9]) κοῦπα [10]) πίν. Γ΄ 2, γρ [11]) τὰ χρήματα, ἡ περιουσία [12]) ἡ κλωστὴ τῆς κούπας.

στρέχουν κιόλα[1]) —λέγανε, «πάει, δὲν ἔχουμε ζῶ»· θὰ ψόφαγε.

10. Κι ἀπὲ[2]) εἴχαμε κ' ἕνα σύστημα[3]) νὰ μὴν τὴν πάρω γὼ ἀπὸ τὰ χέρια σου. Βάλ' τη χάμου, 'ς τὸ πιάτο, σόλεγα, νὰ τὴν τηράξω καὶ γώ. Τό εἴχαμε σὲ κακὸ νὰ τὴν πάρῃ ὁ ἕνας ἀπ' τὰ χέρια τἄλλουνοῦ.

6.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ διδασκάλου κ. Χρ. Παπασάββα ἐκ Δερβεκίστης Εὐρυτανίας διὰ τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου).

1. Καὶ αἱ δύο ὠμοπλάται τοῦ σφαχτοῦ ἀδιαφόρως φανερώνουν τὸ μέλλον, ἰδίως ὅμως ἡ ἀριστερὰ καὶ ἀπὸ κάθε σφαχτό, ὄχι ὡρισμένης ἡλικίας.

2. Ἡ πλάτη διαβάζεται ἀπὸ τοὺς εἰδήμονας καὶ δηλοῖ γιὰ ζωή, γιὰ θάνατο, γιὰ πλοῦτο, γιὰ δυστυχία, γιὰ πόλεμο, γιὰ εἰρήνη, γιὰ κυβερνητικὴ μεταβολή, γιὰ βροχή, γιὰ ἄνοιξη· δηλοῖ δὲ γιὰ τὸ νοικοκύρη καὶ τὴ νοικοκυρά.

3. Γιὰ νὰ παρατηρήσουν τὴν πλάτη, τὴν κρατοῦν ἀπὸ τὸ κάτω μέρος, τὸ στενὸ καὶ διαβάζουν 'ς τὸν *κάμπο*· ὅσα σημεῖα εἶναι κατὰ τὸ σταυρὸ (τὴν καθέτως ἐπικεκολλημένην ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος κόγχην) σημαίνουν καλὸν οἰωνό· ὅσα πρὸς τὸ ἀντίθετον, ἀριστερόν, σημαίνουν κακόν.

4. Τὰ ἴδια μαντεύονται καὶ ἀπὸ τὸ καράβι τῆς κόττας.

7.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Δ. Λουκοπούλου, ἀκούσαντος παρὰ χωρικῶν τοῦ Ρυσκᾶ τῆς Εὐρυτανίας).

1. Γιὰ νὰ δηλοῖ ἡ πλάτη τοῦ σφαχτοῦ, πρέπει νὰ φάῃ ἁλάτι, νὰ γίνῃ δηλαδὴ τριῶν μηνῶν.

2. Ἄμα ἡ πλάτη 'ς τὴ γωνία κάτω, ὅπου ἐπικολλιέται ἡ κόγχη, κατὰ τὰ δεξιά, ἔχῃ τρυπίτσα, αὐτὴ ἡ τρυπίτσα εἶναι ὁ νοικοκύρης[4]). Ἡ τρυπίτσα μᾶς δηλοῖ πῶς βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση ὁ νοικοκύρης. Ἄμα δὲν ὑπάρχῃ διόλου, δὲν εὑρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση ὁ νοικοκύρης.

Ἡ τρυπίτσα ποῦ βρίσκεται κατὰ τἀριστερὰ κάτω 'ς τὴν κόγχη εἶναι ἡ γυναῖκα[5]). Ἄμα ὑπάρχῃ, δηλοῖ ὅτι εὑρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν ἡ νοικοκυρά· ἂν τοὐναντίον, εἰς κακήν.

---

[1]) εἶναι περιπτώσεις ποῦ δὲν ἐπαληθεύουν [2]) καὶ ἔπειτα [3]) συνήθεια
[4]) Βλ. πίν. Α' ν [5]) πίν. Α' ν'

3. Ἂν βρίσκεται τρυπίτσα 'ς τὴ βάση τοῦ κάμπου [1]), καθὼς κοιτᾶμε τὴν πλάτη, αὐτὴ ἡ τρυπίτσα εἶναι τὸ μνῆμα τοῦ νοικοκύρη· θὰ πεθάνῃ σὲ λίγο.

Ἂν κατὰ τἀριστερὰ καὶ ἄνω, ἐκεῖ ὅπου τελειώνει τὸ κοῖλον, βρίσκωνται τρυπίτσες, κι αὐτὲς εἶναι μνήματα συγγενῶν, ὅσες βρίσκονται κατὰ τὴ βάση, πλησιεστέρων, ὅσες εἶναι πιὸ μακριά, μακρινῶν συγγενῶν·

4. Τὸ κοκκινόμαυρο σύννεφο, ποῦ διακρίνεται συνήθως ἐπάνω καὶ κατὰ τὸ πλατὺ τοῦ κάμπου [2]), σημαίνει τὰ ἐθνικὰ πράγματα καὶ ἐν γένει τὰ πολιτικά. Ἂν εἶναι κατεβασμένο πολύ, ἐχθρικὸς στρατὸς πολὺς μᾶς ἀπειλεῖ. Ἂν τὸ κόκκινο σύννεφο εἶναι πολὺ ἀπὸ τὸ δεξιὸ μέρος, ἡμεῖς ἀπειλοῦμε τὸν ἐχθρικὸ στρατό.

Γιὰ τὰ κυβερνητικὰ ἐπίσης σημαίνει τὸ μαυροκόκκινο αὐτὸ σύννεφο· ἅμα εἶναι θολό, εἶναι μεγάλη κυβερνητικὴ ἀκαταστασία.

5. Ὁ τένων, ὁ συνδέων τὴν ὠμοπλάτην πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα, κάποτε δὲν ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸ κόκκαλο καὶ κρέμεται ὡς σχοινίον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ἐξηγηταὶ μαντεύουν, ὅτι ὁ νοικοκύρης «*τὸν ἔχει τὸν παρᾶ*», εἶναι εὔπορος.

8.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Δ. Λουκοπούλου, ἀκούσαντος ἐν Κεφαλοβρύσῳ).

1. Γιὰ νὰ δηλοῖ ἡ πλάτη, πρέπει τὸ σφαχτὸ νὰ μείνῃ τοὐλάχιστον μιὰ βραδειὰ 'ς τὸ σπίτι ἐκείνου ποῦ τὸ σφάζει· ἄλλως θὰ δηλοῖ γιὰ τὸ νοικοκύρη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀγοράστηκε [3]).

---

[1]) τὸ μέρος ὅπου ἐν τῷ πίν. Α' τὸ μν'' [2]) Πίν. Α' τρ.

[3]) Κατὰ τὸν κ. Γ. Παπασωτηρίου, ἐκ Μενιδίου «*πρέπει τὸ ἀρνί, ποῦ θὰ φάγουν τὸ Πάσχα, νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδειὰ 'ς τὸ σπίτι κι ὁ λόγος ἦταν τὸ ζήτημα τῆς πλάτης. Πρὸ ἐτῶν 'ς τὰς Ἀθήνας τὸ ἀρνὶ τὸ ἀγόραζαν τὴν Παρασκευή, κοιμῶταν τὸ βράδυ 'ς τὸ σπίτι καὶ τὸ Σάββατο τὸ ἔσφαζαν. Ἀργότερα κατήντησε νὰ λένε ὅτι γιὰ νὰ ἔχω γειά, πρέπει τὸ ἀρνὶ τοῦ Πάσχα νὰ κοιμηθῇ μιὰ βραδειὰ σπίτι μου*». Κατὰ τὸν συνάδελφον κ. Η. Παυλᾶκον «*'ς τὴ Μάνη καὶ σφαχτὸ καὶ κόττα πρέπει νὰ μείνουν 24 ὧρες 'ς τὸ σπίτι· ἂν τὰ σφάξῃς μόλις τἀγοράσῃς, δὲν δείχνουν γιὰ τὸν ἀγοραστή, ἀλλὰ γιὰ τὸν προκάτοχο*». Κατὰ τὴν Σιδερὴν Τσάκωνα, ἐκ Μενιδίου, «*γιὰ νὰ κοιτάξουν τὸ σαμάρι τῆς ὄρνιθας, πρέπει νὰ εἶναι τοῦ σπιτιοῦ πουλί· εἶχες μιὰν ὄρνιθα, γέννησε αὐγά, τὴν ἔβαλες κλωσσαριά, ἔβγαλες πουλιὰ δικά σου· κεῖνα τὰ πουλιὰ ἅμα σφάξῃς κανένα, κεῖνο δείχνει τοῦ σπιτιοῦ τὴν τύχη, θάνατο ἢ εὐτυχία*». Εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ τῆς ἐγκοιμήσεως ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὡς καὶ διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ ἅλατος τῆς οἰκίας (βλ. σελ. 36 σημ. 1), τὸ ζῷον συνάπτεται στενῶς πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἔχον διὰ τῆς ἀφιερώσεώς του εἰς τὸν Θεὸν ἢ τὸν ἅγιον ἐξαιρετικὰς ἰδιότητας παρέχει ἀλαθήτους περὶ αὐτῆς προφητείας.

2. Πολλοὶ πιστεύουν πῶς τὸ σκληρὸ σφαχτὸ εἶναι καλὸ γιὰ τὴ μαντεία, ὄχι τὸ τρυφερό. Πάντοτε ὅμως ἡ πλάτη πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ ψητό· ποτὲ ἀπὸ βραστὸ κρέας ἡ πλάτη δὲν παρατηρεῖται.

3. Μιὰ τρυπίτσα ᾽ς τὴ γωνιὰ κάτω τοῦ κάμπου τῆς πλάτης σημαίνει τὸν τάφο τοῦ σπιτικοῦ· κάποιος (νοικοκύρης, νοικοκυρά, παιδιά των ἢ ἄλλος οἰκεῖος) πρόκειται ν᾽ ἀποθάνῃ προσεχῶς.

4. Οἱ τρυπίτσες ποῦ ναι μακρύτερα ἀπὸ τὴ γωνία κάτω εἶναι τάφοι συγγενῶν, πλησιεστέρων ἢ μακρυτέρων ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τὴ γωνία.

5. Καθαρὸς κάμπος, χωρὶς καμιὰ μαυράδα, σημαίνει ὅτι εὐτυχία ἐπικρατεῖ εἰς τὸν νοικοκύρην τοῦ σφαγίου.

6. Ἐπίσης ἡ πλάτη μᾶς λέει γιὰ τὰ ἔθνη. Τὸ δικό μας τὸ ἔθνος εὑρίσκεται δεξιά, κατὰ τὸ μέρος τοῦ σταυροῦ· τὰ ξένα ἔθνη ἀπάνω κατὰ τὸ πλατύ. Ἅμα βλέπῃς μαυράδα ἀποπάνω ἀπὸ τὸν κάμπο, ξεκινοῦν τὰ στρατεύματα ἀπὸ ξένα ἔθνη· ἅμα βλέπῃς ἀπὸ τὰ δεξιά, ξεκινάει ὁ στρατὸς ὁ δικός μας.

7. Ἀπὸ τὸν πλάτη μαντεύουν κι ἂν θὰ δώσῃ χρήματα ὁ νοικοκύρης.

8. Ὁ τένων, ποῦ εἶναι κολλημένος ᾽ς τὸ στενὸ τοῦ κοκκάλου, σημαίνει πῶς ὁ νοικοκύρης εἶναι δυνατὸς ἀπὸ χρήματα.

9. Καὶ τοῦ γουρουνιοῦ ἡ πλάτη δηλοῖ [1]).

---

[1]) Εἰς ἐπιστολήν του ὁ φίλος κ. Λουκόπουλος μοῦ γράφει· «... κατόπιν ἐπισταμένης ἐξετάσεως ἀντελήφθην ὅτι περισσότερο δουλεύει ἡ φαντασία, τὸ μυστήριο περὶ τὰ τοιαῦτα. Οἱ θεωρούμενοι ὅτι ξέρουν, δὲν ἔχουν νὰ σοῦ ποῦν καὶ τίποτε νόμιμα, θετικὰ δηλαδή. Ἀρκεῖ ᾽ς τοὺς πιστεύοντας ἡ σοβαροφάνεια τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τὸ μυστηριῶδες βλέμμα, τὸ ὁποῖον οὗτος ρίπτει ἐπάνω εἰς τὸ κόκκαλο, ἐν ᾧ ἀπαγγέλλει τοὺς χρησμούς του. Ἐξήτασα ἕνα γέροντα ἀπὸ τὸ χωρίον Μώκιστα, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο αὐθεντία εἰς τὰ τοιαῦτα. Καυχᾶται ὅτι αὐτὸς μὲ τὴν πλάτη ἐμάντευσε τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο, τὴν ἐπάνοδο τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν ἀποτυχία τοῦ Βενιζέλου καὶ τὰς λοιπὰς ἐθνικὰς περιπετείας. Τὸν ἠρώτησα πῶς τὰ ἐμάντευσε. Πάντοτε μοῦ ἀπήντησε μὲ ἀοριστολογίας, αἱ ὁποῖαι τίποτε δὲν μᾶς φωτίζουν. *Πάντα ἡ βάσις τῆς μαντικῆς του εἶναι τὸ κοκκινόμαυρο νέφος, ποῦ βρίσκεται ἐπάνω ᾽ς τὸ πλατὺ τοῦ κάμπου τῆς ὠμοπλάτης.* Τὴν Ἑλλάδα, λέει, τὴν εἶδε μεγάλη, γιατὶ τὸ νέφος αὐτὸ ὡμοίαζε ἐντελῶς μὲ γεωγραφικὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδος! Τὸ βλέπεις ὁλοφάνερα, λέει. Ὀλίγοι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν λέγοντες εἰρωνικὰ «*ἡ πλάτη δηλοῖ γιὰ μένα, ἅμα ἔχῃ κρέας*». Ἀλλὰ γενικῶς πιστεύεται καὶ πολλάκις ἡ πλάτη κρατεῖται ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν νοικοκυραίων καὶ δίδεται πρὸς παρατήρησιν εἰς τὸν ἐπαγγελλόμενον τὸν εἰδήμονα ἐν τῷ χωρίῳ· πολλάκις φέρεται καὶ εἰς γειτονικὰ χωρία. Ὀλιγώτερον παρατηρεῖται τὸ καράβι τῆς κόττας».

9.

(Σφακιὰ Κρήτης. *Λαογραφ. Ἀρχεῖον, ἀρ.* 120, 72-74).

Ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης τοῦ σφαζομένου ἢ φονευομένου ζῴου εἶναι ἐγκεχαραγμένα τὰ μέλλοντα. Ἡ πρόληψις αὕτη, εἰς ὅλην τὴν Κρήτην εὐρύτατα διαδεδομένη, ἀσκεῖ σπουδαίαν ἐπίδρασιν καὶ πολλάκις κανονίζει ἢ οὕτως ἢ ἄλλως ῥυθμίζει τὰς μελετωμένας ἐπιχειρήσεις. Ἀλλὰ καὶ μέλλον δυστύχημα, ἀσθένειαν ἢ θάνατον δεικνύει ἡ ὠμοπλάτη, ὡς καὶ οἱονδήποτε ἄλλο γεγονός.

Πρὸς τοῦτο, ἀφ᾽ οὗ βράσωσι τὴν ὠμοπλάτην, τὴν ἀπογυμνοῦσι τῶν σαρκῶν, ἔμπειρος δὲ περὶ τὰ τοιαῦτα γέρων μαντεύεται ἀπ᾽ αὐτῶν ἐκ διαφόρων ὁρατῶν σημείων. Οὕτως (1) ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς ἀρθρώσεως εὑρίσκονται τὰ μνήματα, κλεισμένα (ἀκίνδυνα) ἢ μὴ (ὁπότε ἐπίκειται θάνατος).

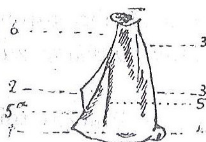
(2) Ἐπὶ τοῦ στενωτέρου καὶ παχυτέρου συγχρόνως μέρους τῆς ὠμοπλάτης ὑπάρχουσι δύο σημεῖα (ἢ καὶ περισσότερα), ἅτινα παριστῶσι τὸν οἰκοκύρην καὶ τὴν οἰκοκυράν. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων, ἐὰν ὁ οἰκοκύρης εἶναι ἄγαμος, συμπλησιάζουσιν, ἐὰν ἐπίκειται ὁ γάμος, καὶ εὑρίσκονται πλησιέστατα πρὸς ἄλληλα, ἐὰν ἔχῃ ἤδη τελεσθῇ. Ἐὰν τὰ δύο ταῦτα σημεῖα εἶναι ἐπιμεμηκυσμένα, σημεῖον ἀσθενείας τοῦτο. Προσθετέον ἐνταῦθα ὅτι τὰ δύο ταῦτα σημεῖα χωρίζονται διὰ γωνίας, εἰς τὰς πλευρὰς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται, καὶ ἑπομένως τὸ ἓν δὲν φαίνεται ἐκ τοῦ ἑτέρου. Ἐὰν δὲ ὁ οἰκοκύρης εἶναι ἄγαμος καὶ τὰ δύο σημεῖα τείνωσι πρὸς ἄλληλα, ἵνα φθάσωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου (τῆς αὐτῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος), τότε ἐπίκειται ὁ γάμος. Ἐὰν ὅμως ὁ οἰκοκύρης εἶναι ἔγγαμος καὶ συμβαίνῃ τοιαύτη συμπλησίασις, τότε ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο θ᾽ ἀποθάνῃ.

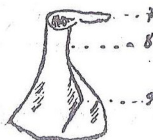
(3) Ἐπὶ τοῦ εὐρέος καὶ λεπτοῦ μέρους τῆς ὠμοπλάτης φαίνονται στίγματα, παριστῶντα ἢ τὰ γιδοπρόβατα τοῦ κτήτορος ἢ τὰ παγκόσμια στρατεύματα, ἐκ τῆς θέσεως τῶν ὁποίων προμαντεύουσιν εἰρήνην ἢ πόλεμον. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους ἔβλεπον τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου τῷ 1897 διὰ μακρᾶς σειρᾶς στιγμάτων κατὰ πλάτος τῆς ὠμοπλάτης, ὡς καὶ πότε ἔμελλε νὰ καταπλεύσῃ ἀτμόπλοιον μετὰ πολεμεφοδίων, διὰ μακρᾶς σειρᾶς κατὰ μῆκος τῆς ὠμοπλάτης, διακοπτούσης τὴν τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, διότι ἄπειροι εἶναι οἱ τρόποι καὶ ἄπειρα τὰ σημεῖα, δι᾽ ὧν μαντεύουσι. Καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν μαντευόντων βλέπουσι κινδύνους, οὓς ἄλλοι τούτων δὲν δύνανται νὰ προΐδωσιν.

10.

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων σημειώσεων *Ν. Γ. Πολίτου*, Ν' (1878) σ. 3· κατ' ἀνακοίνωσιν Ν. Μαντραπύλια, ἐκ Ρούμελης).

1. Καιρός· σύννεφα, βροχήν.
2. Σταυρός· τὸ μέρος τῶν χριστιανῶν.
3. Μέρος τῶν Τούρκων.
4. Τὸ μέρος τοῦτο ἄλλοτε ἔξεῖχε, διότι ἦσαν ὑπέρτεροι οἱ Τοῦρκοι, νῦν ὅμως οὐχί.
5. Δρόμος· ἂν ὑπάρχῃ γραμμή, ἔχει νὰ τραυήξῃ δρόμο.

5α. Ἂν εἶναι ἀνοικτὸ καὶ δὲν εἶναι μαῦρο, εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος. Ἂν ἔχῃ χαράγματα μέσα, αἰχμαλωσία 'ς τὸ σπίτι, ἂν ἔξω, ξένων.

6. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα εἰς ἀπόστασιν τοῦ ἄνω ἁρμοῦ τοῦ ἀντίχειρος ἀπὸ τῆς κορυφῆς, ἂν εἶναι βοῦλα, τάφος συγγενοῦς μακρινοῦ ἢ στενοῦ κατὰ τὴν ἀπόστασιν· πέραν, τάφος φίλων κλπ.

7. Σακκοῦλα. Τὸ πάχος τοῦ νεύρου μηνύει τὸ πάχος τοῦ βαλαντίου τοῦ οἰκοδεσπότου.

8. Ἐπὶ τῆς αἰχμῆς, πρὸς τοὺς χριστιανούς· ἂν ὁ κύριος εἶναι ὑπανδρευμένος, ἔχει δύο σημεῖα.

9. Νεφύδρια εἰς τὴν προεξοχὴν = τὰ ποίμνια τοῦ κυρίου ἀναλόγως αὐτοῦ πολλὰ ἢ ὀλίγα.

Χειμῶνα, πρὸς τὰ κάτω μέρη βαθμηδὸν ἀναβαίνουν ἐπάνω τὰ νέφη.

10. Στίγματα πρὸς τὸ μέρος τῶν Τούρκων, σημαίνει ὅτι εἶναι βγαλμένοι οἱ Τοῦρκοι ἢ οἱ Ἕλληνες, ἂν πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων.

11.

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων σημειώσεων *Ν. Γ. Πολίτου*, ΝΕ' 75. ΝΗ' 42. παρὰ ποιμενάρχου Ντίνα Σαράντη, Μακεδόνος ἐκ Περιβολίου Γρεβενῶν).

(1) Τὸ ἄνω μέρος[1]). Παρατηρεῖται ἂν εἶναι καθαρὸν ἢ ὄχι τοῦ χόνδρου τὸ κοίλωμα· ἂν εἶναι καθαρόν, τότε ἁρμονία τοῦ οἴκου, ὅλα εἶναι καλά, καὶ ἡ καρδία τῶν οἰκοδεσποτῶν καθαρὰ καὶ ὁ βίος ἀνέφελος. Βαθούλωμά τι σχεδὸν ἀδιόρατον πρὸς τὸ μέρος τοῦ νεύρου δεικνύει τὴν κυράν· ἐξετάζεται ἂν εἶναι ἔγκυος ἢ ὄχι· ἂν προχωροῦν ἔχει φθάσῃ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, μαντεύουσι περὶ τοῦ χρόνου τοῦ τοκετοῦ καὶ τοῦ γένους τοῦ ἐμβρύου.

---

[1]) Βλ. Πίν. Α' κ.

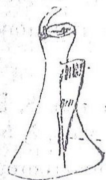
(2) Τὸ δὲ συνδεδεμένον πρὸς τὸν χόνδρον νεῦρον δεικνύει τὴν δύναμιν τοῦ σπιτιοῦ· ἂν εἶναι στερεὸν πολὺ καὶ δὲν ἀποσπᾶται, εἶναι τὸ σπίτι στερεὸν καὶ ὁ βίος τῆς οἰκογενείας εὐτυχής, ἂν δὲ τοὐναντίον, θὰ περιστῇ εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας. Τὸ πάχος τοῦ νεύρου δὲν ἔχει σημασίαν τινὰ καὶ δὲν μηνύει τὸ πάχος τοῦ βαλαντίου τοῦ οἰκοδεσπότου, τὴν σακκοῦλαν, ὡς μ' ἐδίδαξεν ἐκ Ρούμελης ὁ Ν. Μαντραπύλιας καὶ ἐσημείωσα ἐν Ν΄ 3.

(3) Θέτοντες τὴν πρώτην φάλαγγα τοῦ μεγάλου δακτύλου ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ χόνδρου μετροῦσι τὴν ἔκτασιν τοῦ ὀστοῦ μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου· ἐντὸς δὲ τοῦ ὑπὸ τοῦ δακτύλου καλυπτομένου χώρου παρατηροῦσι τοὺς ὑπάρχοντας τυχὸν λάκκους ἢ σχισμάδας· ἂν εἶναι τὸ μέρος καθαρόν, οὐδεὶς θάνατος θὰ συμβῇ συγγενῶν· ἂν δ' ὑπάρχωσιν εἷς ἢ δύο λάκκοι πρὸς τὰ δεξιά, θ' ἀποθάνωσιν εἷς ἢ δύο συγγενεῖς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι· ἂν πρὸς τἀριστερά, συγγενεῖς ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἂν περνάῃ τὴν ἀπόστασιν ἐκείνην τὸ χάραγμα, ὁ θάνατος ἔχει ἤδη γείνῃ, καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἔγεινεν εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως· ὅσον μακρύτερα τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου κεῖται, τόσον παλαιότερος εἶναι. Καὶ τὸ μέγεθος τοῦ χαράγματος ἔχει σημασίαν, δεικνῦον τὴν ἡλικίαν· ἂν εἶναι μέγα καὶ βαθύ, εἶναι προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν ὁ θανὼν ἢ ἐκεῖνος, οὗ προμηνύεται ὁ θάνατος, ἂν δὲ μικρὸν καὶ ἐπιπόλαιον, νεώτατος. Τοὺς πρὸ ἑνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ μηνῶν συμβάντας θανάτους δὲν δείχνει ἡ πλάτη.

(4) Ὅταν κρατῶμεν οὕτω τὸ ὀστοῦν, ὥστε ἡ σακκοῦλα νὰ εἶναι πρὸς τἀριστερὰ ἡμῶν καὶ ὁ σταυρὸς ὄπισθεν (ἀπαραλλάκτως δηλ. ὡς ὅταν παρατηρῶμεν τοὺς θανάτους), διακρίνομεν δύο πορφυρωποὺς σκιάς, ἀρχομένας ἀπὸ τὸ σημεῖον τῆς ἑνώσεως τῶν δύο σκελῶν τοῦ σχῆμα Υ σχηματίζοντος ὀστοῦ καὶ φθανούσας μέχρι τοῦ πέρατος, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καθαρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸ ὀστοῦν· ὅπως διακρίνωσι καλύτερον, φέρουσι τὸ ὀστοῦν εἰς τὸ ὕψος τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὸ βλέπουσι πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες νὰ πίπτωσιν ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους· ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ (γρ. ἀριστερὰ) γραμμὴ εἶναι ἡ τῶν Τούρκων, ἡ πρὸς τὰ δεξιά, κατὰ τὸ μέρος τοῦ σταυροῦ ἡ τῶν Ἑλλήνων· ἐκ τοῦ πάχους ἑκατέρας γραμμῆς οἰωνίζονται τὴν δύναμιν ἑκατέρων. Τὸ Πάσχα τοῦ 1898 ὁ παρατηρήσας τὴν πλάτην τοῦ ἀρνίου μου ποιμενάρχης Ντίνας Σαράντης, Μακεδὼν ἐκ Περιβολίου Γρεβενῶν, μοὶ ἔδειξεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατέστησαν ἀσθενέστεροι καὶ ἡμεῖς ἐδυναμώθημεν. Εἰς τὸ κάτω ἄκρον ἡ γραμμὴ τῶν Τούρκων ἐπεμηκύνετο τριγωνοειδῶς, οὕτως ὥστε αἱ δύο κορυφαὶ τοῦ τριγώνου εὑρίσκοντο εἰς τὸ τουρκικὸν καὶ ἡ

τρίτη ἔφθανε μέχρι τοῦ ἑλληνικοῦ, σημεῖον ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον ἰδικήν μας χώραν, τὴν Θεσσαλίαν. Περὶ τὸ μέσον νεφύδριά τινα ἀφορμώμενα ἐκ τῆς τουρκικῆς γραμμῆς ἔφθαναν μέχρι τῆς ἑλληνικῆς, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι πολλὰς δυσχερείας μᾶς παρεμβάλλουν καὶ ὅτι καθόλου θολὰ ἦσαν τὰ πράγματα· οὐδόλως ὅμως ἀνησύχει, διότι τὸ ἰδικόν μας μέρος ἐφαίνετο ἰσχυρότερον. — Ἐν εἰρήνῃ τὰ πρὸς τὸ κάτω μέρος σημεῖα δεικνύουσι τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν.

(5) Τὰ σημεῖα τοῦ νοικοκύρη καὶ τῆς νοικοκυρᾶς κεῖνται εἰς ἀπόστασιν περίπου τῆς φάλαγγος τοῦ μεγάλου δακτύλου ἀπὸ τῆς κορυφῆς, ὑποκάτω τοῦ ἔμπροσθεν φαινομένου μέρους τοῦ ὀστοῦ τῆς μὲν νοικοκυρᾶς πρὸς τἀριστερὰ ὑπὸ τὸν σταυρόν, τοῦ δὲ νοικοκύρη πρὸς τἀριστερὰ ὑπὸ τὸ μέρος περίπου, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ γραμμὴ τῶν Τούρκων. Ἂν οὕτως ἔχωσι τὰ σημεῖα καὶ δὲν ἀντικρύζωνται, οὐδὲν κακὸν προμηνύεται δι᾽ αὐτούς· ἂν ὅμως τὰ σημεῖα ἀντικρύζωσιν ἄλληλα, εὑρισκόμενα ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας τοῦ ὀστοῦ, ὁ ἕτερος θ᾽ ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ἔτους.

(6) Ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους αἱ σκιαὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ σταυροῦ δεικνύουσι τὴν κατάστασιν τῆς περιουσίας· ἐν τῷ σημείῳ 1 αἱ σκιαὶ δεικνύουσι τὰ ὑπάρχοντα χρήματα· ὅσον παχυτέρα καὶ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ σκιά, τόσον μεγαλυτέρα ἡ περιουσία, τὰ χρήματα πῶχει ᾽ς τὴν τζέπη. Ἐν τῷ σημείῳ 2 ἂν ὑπάρχωσι σκιαί, δεικνύουσι τὰ χρήματα ποῦ μέλλουν νὰ ἔλθουν· ὅσον ἀπομακρυσμένα εἶναι πρὸς τὸ σημεῖον 3, τόσον ἀργότερα θὰ ἔλθουν· παρατηρεῖται δὲ ἐν τῷ σημείῳ 3, ἂν εἶναι ὁ δρόμος ἀνοιχτός, διότι ἐκεῖ φαίνονται τὰ ἐμπόρια. Ἰδίως οἱ λησταὶ μαντεύουσιν ἐκ τούτου τὰ περὶ τῶν λύτρων.

12.

(*Γ. Α. Μέγα*, Θυσίαι ταύρων καὶ κριῶν ἐν τῇ ΒΑ. Θρᾴκῃ
ἐν Λαογραφ. Γ´ 165)

.... διὰ τὸν ἱερέα φυλάσσεται ἀρκετὰ καλὸν μέρος, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀριστερὰ ὠμοπλάτη (τοῦ ἀρνίου), διότι τὴν δεξιὰν κρατεῖ πάντοτε ὁ θύων οἰκοδεσπότης, ἵνα ἐξετάσῃ αὐτήν. Κατὰ τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν ταύτην, ἂν μὲν εὕρῃ τὴν πλάτην λεπτὴν καὶ διαφανῆ, ἔχει τὴν πρόγνωσιν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ἔτος δὲν θὰ ἔχῃ *μπερεκὲτ* (ἄφθονον εἰσοδείαν) τὸ σπίτι του, ἂν δὲ τοὐναντίον, παχεῖαν, ὅτι θὰ ἔχῃ καλὸ μπερεκέτ. Ἂν ὅμως διίδῃ εἰς τὴν πλάτην *λακκάδα (βαθούλωμα)*, τότε συμπεραίνει ὅτι κακόν, θάνατος θὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν οἶκόν του.

Εἰς τὰς ἀφηγήσεις ταύτας τῶν σημερινῶν ἐξηγητῶν τῆς ὠμοπλάτης ἔχομεν σαφῆ ὁπωσοῦν ὑποτύπωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς μαντικῆς των τέχνης. Βεβαίως ἀσυμφωνίαι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὴν ἐκδοχὴν τῆς σημασίας τῶν καθ᾿ ἕκαστον σημείων· π. χ. ὁ τένων, ὁ ἐκ τῆς κοιλότητος τῆς ἀρθρώσεως ἐξαρτώμενος σύνδεσμος, ὅστις κατὰ τὰ κοινῶς γνωστὰ ἀπεικονίζει τὴν *σακκοῦλα*, τὸ βαλλάντιον τοῦ οἰκοδεσπότου [1]), κατὰ μὲν τοὺς Μεσσηνίους εἶναι *τὸ ζῶ τοῦ νοικοκύρη, τὸ βασταγό* [2]), κατὰ δὲ τὸν σκηνίτην Νταβέλην· *μπέρδεμα ἢ δικαστήριο* [3])· ἡ μεγάλη πρὸς τὸ ἓν πλευρὸν κλίσις τῆς ῥάχεως κατὰ τοῦτον μὲν προμηνύει ζημίαν τοῦ σπιτιοῦ [4]), κατ᾿ ἄλλον δὲ εὐτυχίαν [5]). Διὰ ταῦτα ἀνάγκη εἶναι ἡ συλλογὴ ἡμῶν νὰ συμπληρωθῇ διὰ λεπτομερῶν πληροφοριῶν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα ἀπαρτιζομένου πλήρους τοῦ συστήματος τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, τοῦ κοινῶς κρατοῦντος σήμερον παρὰ τῷ λαῷ, δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὴν σχέσιν αὐτοῦ τοῦτο μὲν πρὸς τὴν παρὰ τῷ Ψελλῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποκειμένην παράδοσιν, τοῦτο δὲ πρὸς τὰ παρ᾿ ἄλλοις λαοῖς ἐπικρατοῦντα [6]).

Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ παροῦσα συναγωγὴ δύναται, νομίζω, νὰ χρησιμεύσῃ ὥς τις ὑπομνηματισμὸς πρὸς διευκρίνησιν τῶν ἀσαφῶν σημείων

---

[1]) *Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 78· πρβλ. καὶ ἀνωτ. ἀρ. 2, 6. 3, 5. 7, 5. 8, 8 10, 7. 11, 2 [2]) ἀρ. 4, 8. 5, 9 [3]) ἀρ. 1, 16 [4]) ἀρ. 1, 17 [5]) ἀρ. 2, 5.

[6]) Ἐννοεῖται ὅτι πρὸς ταῦτα πρέπει νὰ παρεξετασθῇ ἡ διὰ τοῦ στηθιαίου ὀστοῦ τῆς ὄρνιθος *(στηθάμι, καράβι, σαμάρι)* μαντική. Τὰ ὀλίγα, ἅτινα περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν, εἶναι τὰ ἑξῆς·

1. «Πρέπει νὰ εἶναι τοῦ σπιτιοῦ πουλιὰ» ἢ «νὰ μείνουν 24 ὧρες 'ς τὸ σπίτι» (Μενίδι Ἀττικῆς καὶ Μάνη· βλ. σ. 38 σημ. 3).

2. «Ἂν εἶναι γεμάτες οἱ τρύπες μέσ' 'ς τὴ μέση, εἶναι γεμάτη ἡ σακκοῦλα τοῦ σπιτιοῦ, ἂν εἶναι ἄδειες, δὲν ἔχει εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ». (Πρβλ. ἀρ. 9, 1).

3. «Τρᾶμι (παρατηροῦμε) *τοὺ καράβ τς κόττας κι ἂν ἔχ' κανιὰ τρῦπα, κάπγιους θὰ πιθάν', ἂν εἶνι πουλὺ κόκκινο, θὰ γέν' πόλιμους, ἂν εἶνι πάλε σκουτνὸ, θὰ γέν' χ'μώνας».* (Εὐρυτανία, Λαογρ. Ἀρχ. 124,70 Λουκόπουλος).

4. «Ἐν Παλούμπᾳ (Γορτυνίας) ἐξετάζουν τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος καὶ μαντεύονται α) ἂν εἰς τὸ κοίλωμα ἔχῃ ὀπήν, ὅτι μέλος τῆς οἰκογενείας ἢ συγγενὴς θὰ ἀποθάνῃ· β) ὅταν τὸ στῆθος εἶναι λυγισμένον (ἔχῃ γονατιά), θὰ ἐνσκήψουν οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι εἰς τὴν οἰκογένειαν· γ) ὅταν οὐδὲν στίγμα παρουσιάζῃ μέλαν, ἀπόδειξις ὅτι ἡ οἰκογένεια διέρχεται ἐν πλήρει γαλήνῃ· δ) ὅταν ἔχῃ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου μίαν μακρὰν γραμμήν, ὁ οἰκοδεσπότης θὰ κάμῃ ταξείδιον· ε) ἐκ διαφόρων στιγμάτων καὶ γραμμῶν μαντεύονται, ἂν οἱ ἀποδημοῦντες ἐκ τῆς οἰκογενείας εἶναι ὑγιεῖς, ἂν θὰ λάβωσιν ἐπιστολὴν αὐτῶν, ἂν θὰ ἐπανέλθωσι καὶ πότε». (Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Θ. Ι. Ἀθανασοπούλου).

5. «Ἐν Στεμνίτσῃ (Γορτυνίας) ἐξετάζουν τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος καὶ ἂν μὲν εἶναι

τοῦ δημοσιευομένου κειμένου. Καὶ δὴ αἱ φράσεις αὐτοῦ «*ἐὰν ἴδῃς τὰ ἄνω μέρη ἤτοι πρὸς τὸ λεγόμενον τραγανὸν* ...» (σελ. 10, 19) «*εἰ ἴδοις εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὠμοπλάτου πλησίον τοῦ τραγανοῦ* ...» (σ. 10, 22—23) ἔτι δὲ «*εἰ ἴδοις τὰς αὐτὰς εὐθείας πρὸς τὴν λαβὴν τοῦ ὠμοπλάτου οὔσας* ...» (σ. 9, 28 — 29), ἥτις ἀπαίσια οἰωνιζομένη συμφωνεῖ πρὸς ἑτέρας, καθ᾿ ἃς τὰ σημεῖα γίνονται ἀπαισιώτερα, ἐφ᾿ ὅσον πλησιάζουσι πρὸς τὰ κάτω, δύνανται νὰ στηρίξωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν γνώμην ὅτι καθ᾿ ὅμοιον καὶ σήμερον τρόπον οἱ σύγχρονοι τοῦ συγγραφέως ἐξετάζοντες τὴν ὠμοπλάτην ἐκράτουν αὐτὴν ἤτοι ἐκ τῆς κοιλότητος τῆς ἀρθρώσεως, ἠνωρθωμένην μὲ τὸ τραγανὸν μέρος πρὸς τὰ ἄνω καὶ δὴ μὲ τὴν ὁμαλὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν ἐστραμμένην πρὸς τὸν ἐξετάζοντα. Ἀλλ᾿ ἀτυχῶς οὔτε τὸ ἡμέτερον βιβλίον οὔτε τὸ τοῦ Ψελλοῦ παρέχουσιν ἡμῖν ἔνδειξίν τινα, ἵνα συναγάγωμεν ποῖον μέρος τῆς ὠμοπλάτης λογίζεται ἐν αὐτῷ δεξιὸν καὶ ποῖον ἀριστερόν. Ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὡς ὄργανον μαντεύματος ἐλαμβάνοντο ἀμφότεραι αἱ ὠμοπλάται, τότε διάφορον ἐπὶ ἑκατέρας αὐτῶν θὰ ἦτο τὸ δεξιὸν μέρος, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἀριστερόν, ἐν ᾧ ταῦτα καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ μόνον ὡς ἀμετάθετα νοοῦνται ἤτοι ὡς ἔχοντα τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐν τῇ ὠμοπλάτῃ θέσιν. Ἐκ τῆς σημερινῆς χρήσεως ἔχομεν προτίμησιν τῆς δεξιᾶς κατὰ τὴν γενικὴν δοξασίαν, ὅτι τὸ δεξιὸν εἶναι πάντοτε αἴσιον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν χρησιμοποιῆται ἡ ἀριστερά, πάλιν μέρος αὐτῆς δεξιόν, ἐφ᾿ οὗ ἡ ἄποψις τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἀνδρικοῦ γένους, εἶναι ἐκεῖνο, ἐφ᾿ οὗ προσφύεται ἡ ῥάχις ἢ ἄκανθα τῆς ὠμοπλάτης, ἀποτελοῦσα μετ᾿ αὐτῆς οἱονεὶ σταυρόν. Δύναται ἆρά γε ἡ αὐτὴ μέθοδος νὰ ὑποτεθῇ ἰσχύουσα καὶ εἰς τὸ βιβλίον; Παραδόξως ἐν αὐτῷ

καθαρὸν (δηλ. δὲν παρουσιάζῃ κηλῖδας) σημαίνει ὅτι τὸ σπίτι ἔχει χρήματα, ἂν εἶναι ἀκάθαρτο (μὲ κηλῖδας) σημαίνει φτώχια, ἂν ἔχῃ ὀπάς, προμηνύεται θάνατος». (Κατ᾿ ἀνακοίνωσιν τοῦ αὐτοῦ).

6. *«Τὸ στῆθος τῆς ὄρνιθος τὸ παρατηροῦν ὡς ἑξῆς: Ἐὰν ἔχῃ ἐξάρτημά τι πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος τὸ λέγουν καπίστρι ἕνεκα τούτου προμηνύει τὴν ἀγορὰν ζῴου. Ἐκ τῶν δύο ὀστῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι πρὸς τὰ πλάγια τοῦ στήθους, τὸ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ ἀπεικονίζει τὸν ἄνδρα, τὸ δὲ πρὸς τἀριστερὰ τὴν γυναῖκα· ἐὰν εἶναι μεγαλύτερον τὸ δεξιὸν τοῦ ἀριστεροῦ, περισσότερον θὰ ζήσῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς καὶ τἀνάπαλιν. Ἐὰν τὸ πλατὺ τοῦ στήθους εἶναι μαῦρον καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι πρὸς τὰ ἄνω, θεωροῦν δυστυχίαν καὶ χρέος, ἐὰν πρὸς τὰ κάτω εὐτυχίαν καὶ τόκους».* (Λαγκάδια Γορτυνίας, ἐκ τῶν ἀνεκδότων Σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου ΝΑ' 42).

7. *«Ἂν τὸ σαμάρι εἶναι ἐρυθρόν, προμηνύεται εὐτυχία, τοὐναντίον δέ, ἂν εἶναι λευκόν· τοῦτ᾿ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ ἑτέρου τινὸς πλατέος ὀστοῦ τῶν προβάτων».* (*Γουσίου,* Ἡ κατὰ Παγγαῖον χώρα, 1894 σ. 74).

φαίνεται κρατοῦσα ἡ ἀντίθετος ἀρχή· δὶς ἐν αὐτῷ τὸ δεξιόν, ὡς θὰ ἴδωμεν, λαμβάνεται ὡς δυσοίωνον, εὐοίωνον δὲ τὸ ἀριστερόν. Ὥστε δὲν δύναται τοῦτο νὰ λεχθῇ μετὰ μεγάλης πιθανότητος.

Κατὰ τὸ σύστημα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ὅπερ ὑπόκειται ἐν τῷ βιβλίῳ, ἐπὶ παντὸς ἐρωτήματος λαμβάνονται εἰς ἐξέτασιν μόνον τὰ σημεῖα, τὰ φαινόμενα ἐπὶ τῆς εὐρείας ἢ ὁμαλῆς ἐπιφανείας τῆς ὠμοπλάτης, εἶναι δὲ ταῦτα·

ἶνες ἢ γραμμαὶ ἐρυθραὶ ἢ μαῦραι καθάπερ γραμμαὶ αἱ ἐν ὑφάσμάσιν (σ. 10, 23),
ὀρθαὶ (9,2. 9,25. 10,4)
ὀρθαὶ ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω (9, 12)
ἐπιμήκεις (8,14. 8,28)
πεπερασμέναι εὐθεῖαι (8,25)
πεπερασμέναι ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω (9,18)
ἀγκιστροειδεῖς (8,23. 9,14)
κατὰ πλάτος εὐθεῖαι (9, 27)
μέλαιναι (8,14. 9,15. 9,21. 10,6) *μαῦραι* (10,23)
ἐρυθραὶ (8,25. 9,2. 9,14. 9,18. 9,25. 10,4)
σπιλάδες ἢ στιγμαὶ μέλαιναι (9,21)
ἐρυθραὶ καὶ μαῦραι (10,27)
νεφέλαι ἐρυθραὶ (8,12. 9,10. 9,34. 10,13)
μέλαιναι (8,15)
ἀμαυραὶ (9,33)
κύκλοι ὡσεὶ στέφανοι ἐρυθροὶ καὶ μέλανες (10,29)
ἐρυθρότης (8,17)
λευκότης (8,19. 9,5. 10,8. 10,21).

Ἡ κρίσις δὲ περὶ τῶν σημείων τούτων βάσιν ἔχει ἀναλόγως τοῦ προβαλλομένου ἐρωτήματος

1) τὸ *μέρος* τῆς ὠμοπλάτης, ἐφ᾽ οὗ ταῦτα εὑρίσκονται· οὕτως ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει λογίζονται δυσοίωνα, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ εὐοίωνα (8,23-26. 9, 2-4). ἐπὶ τοσοῦτον ἀγαθόν, ὅσον ἐγγίζει πρὸς τὰ ἄνω (9,11) ἐπὶ τοσοῦτον κακόν, ὅσον ἐγγίζει πρὸς τὴν λαβὴν (9,29)·

2) τὸ *χρῶμα τῶν σημείων*·

τὰ ἐρυθρὰ μὲν προμηνύουσι κακόν, τὰ μέλανα δὲ τοὐναντίον ἀγαθὸν (9,18-22. 9,33-10,1. 10,4-6. 10, 30-32) τὰ ἐρυθρὰ προαγγέλλουσιν ἄρρενα, τὰ μαῦρα δὲ θήλεα (10,225-6)·

ἡ λευκὴ καὶ καθαρὰ ὄψις τῆς ὠμοπλάτης ὁτὲ μὲν κακὸν (10, 14-15. 10,19-22) ὁτὲ δὲ καλὸν (8,19-20), ἡ ἐρυθρὰ δὲ ἢ καὶ ἡ μέλαινα ὁτὲ μὲν καλὸν (10,12-14. 10,22-26), ὁτὲ δὲ κακὸν (8,11-18).

3) τὸ *σχῆμα* τῶν σημείων·

ἶνες ἢ γραμμαὶ ὀρθαὶ μὲν προοιωνίζονται αἴσια, κατὰ πλάτος δὲ ἀπαίσια (9,24-28)· ἐπιμήκεις μὲν ἢ πεπερασμέναι αἴσια, ἀγκιστροειδεῖς δὲ ἀπαίσια (8,22-28)· ἡ μὲν νεφέλη δηλοῖ καλόν, αἱ δὲ ἶνες, ὀρθαὶ μὲν οὖσαι ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω δηλοῦσι κακόν, ἀγκιστροειδεῖς δὲ χείριστον (9,9—15)· αἱ μὲν ἶνες καὶ αἱ στιγμαὶ προαγγέλλουσι πολυτεκνίαν, οἱ δὲ κύκλοι ὡσεὶ στέφανοι γυναικῶν συζυγίαν (10,22-30)·

4) τὸ *πλῆθος* τῶν σημείων·

μία ἲς σημαίνει καλόν, πολλαὶ δ' ἶνες κακὸν (9,17-20).

Ταῦτα παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ. Παρὰ δὲ τῷ Ψελλῷ, ὅστις ὡς ἐν τῇ οἰωνοσκοπίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ὠμοπλατοσκοπίᾳ «*οὐ τὰ κατὰ μέρος διασαφῆσαι*» ἐσκόπει «*ἀλλ' οἷον ἀφορμὰς παρασχεῖν τῆς ἐντεῦθεν μαντείας*», ὁρίζεται μὲν τὸ μέρος τῆς ὠμοπλάτης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἕκαστον ἐρώτημα τίθεται, (οὕτω «*ζωῆς μὲν καὶ θανάτου κρίσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ τῆς ῥάχεως ἔχουσι*», πρόγνωσιν δὲ τοῦ καιροῦ «*ἐν τῷ μεταξὺ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου... ἐξ ἀμφοτέρων μερῶν τῆς ῥάχεως*» ἤτοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς ἡ ἄκανθα (=ῥάχις) προσφύεται, προρρήσεις δὲ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης «*ἐν τῷ δεξιῷ*» καὶ «*τῷ ἀριστερῷ αὐτῆς μέρει*»), ἀλλ' ἡ ἐξήγησις τῶν σημείων γίνεται κατὰ μίαν μόνην ἀρχήν, ἥτις καὶ ἐν τέλει συνοψίζεται ὡς ἑξῆς: «*Καὶ καθάπαξ ἐν πάσαις ταῖς ἐρωτήσεσι τὰ μὲν ἐρυθρότερα καὶ μελάντερα καὶ συγκεχυμένα τῆς χείρονος συστοιχίας εἰσί, τὰ δ' ἐναντία τούτων τῆς κρείττονος*» (*Πολίτου*, Λαογρ. Σύμμ. Α΄ 79. Philologus VIII (1853) σ. 167).

Κατὰ δὲ τὴν σημερινὴν μέθοδον, ὡς αὕτη ἐξάγεται ἐκ τῆς καταχωρισθείσης συλλογῆς, τὰ ἐξεταζόμενα σημεῖα εἶναι

τρύπες ἢ στίγματα (*βουλλίτσα, σφραγῖδα μικρή, στρογγυλὴ ἢ τραυητή, χαρακοῦλα*),

γραμμές, (*ἀνοιχτὲς ἢ μὲ χαράγματα μέσα*),

σύννεφα, (*μπάλωμα μαῦρο, μαυράδα, καταχνιά...*),

λαμβάνονται δ' εἰς ἐξέτασιν οὐ μόνον τὰ ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς ἐπιφανείας (*πλάκα, πινακίδα, κάμπος*), ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ἀνωνύμου, οὐδὲ τὰ ἐπὶ ταύτης μόνης καὶ τῆς ράχεως ὑπάρχοντα (*σταυρός, ζυγός, κόφτρα*) ὡς

παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος (πρβλ. *ἡ κοῦπα εἶναι τὸ κέντρος*)· ἐξετάζεται δ' ἐπὶ τούτοις ὁ σχηματισμὸς τῆς ὅλης ὠμοπλάτης καὶ τὸ σχῆμα τῆς ῥάχεως ἰδίᾳ.

Εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τῆς ὠμοπλάτης προσιδιάζουσιν ὡρισμέναι τινὲς παραστάσεις καὶ λύονται ἐρωτήματα σχετικὰ πρὸς αὐτάς· οὕτω:

1) ἐν τῷ λαιμῷ τῆς ὠμοπλάτης ἐκ μὲν τῆς πλευρᾶς, ἐφ' ἧς ἡ ἄκανθα προσφύεται (*ἀπ' τὸ σταυρό*), αἱ στιγμαὶ εἰκονίζουν τοὺς νοικοκυραίους (Πίν. Α΄ νν΄) καὶ τούτων φανερώνουν τὴν τύχην (ἀρ. 1,3. 2,3. 4,4. 5,5. 7,2. 9,2. 10,8. 11,5), ἐκ δὲ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, τῆς ὁμαλῆς καὶ εὐρείας (*ἀπ' τὴν πλάκα*, Α΄ μν, μν΄ μν΄΄) αἱ ὀπαὶ καὶ χαραγμαὶ ἀπεικονίζουν μνήματα ἤτοι θανάτους οἰκείων ἢ φίλων, στενῶν ἢ μακρινῶν συγγενῶν (ἀρ. 1,2. 3,3. 4,3. 5,4. 7, 3. 8,3 καὶ 4. 10,6. 11,3), ἀρρένων ἢ θηλέων (1,2. 3,3), μικρῶν ἢ μεγάλων (1,4. 11,3), ὁμοίως δέ, καὶ ἰδίᾳ θάνατον γυναικὸς ἐκ τοκετοῦ, 2) ἐντὸς τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος (*κούπας*, Α΄ κ· 1,2. 2,3. 3,2. 4,5. 5,6. 9,1)·

3) ἐπὶ τῆς εὐρείας καὶ ὁμαλῆς ἐπιφανείας αἱ πορφυρωπαὶ σκιαὶ καὶ γραμμαὶ παρέχουν προρρήσεις περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, νίκης καὶ ἥττης, τῶν Ἑλλήνων τασσομένων πάντοτε εἰς τὸ δεξιὸν (*πρὸς τὸ σταυρό*, Πίν. Α΄ δ), τῶν δὲ Τούρκων εἰς τὸ ἀριστερὸν (Α΄ ἀρ.) (1,6—8. 4,6. 5,7. 6,3. 7,4. 8,6. 9,3. 10,2—3, 10. 11,4), ἐν ᾧ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἄκρον, τὸ τραγανὸν (Α΄ τρ) τὰ τεκμήρια δύνανται ν' ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν, τὸν καιρὸν (10,1. 11,4) καὶ εἰς τὴν ἔκβασιν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων (1,11) ἢ τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν τοῦ οἰκοδεσπότου κατάστασιν (1,12) καὶ τὰ χρέη αὐτοῦ (1,13—14. 5,3. 8,7) κατὰ δὲ τὸ μέσον αὐτῆς εἰς φυλακὴν (1,15) καὶ πυρκαϊὰν (1,15)·

4) εἰς τὴν ῥάχιν (*τὸ σταυρό, ζυγό*, Πίν. Β΄ στ) κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς γωνίαν τίθεται τὸ *μαντρί, τιμόνι* (ἀρ. 2,4. 3,4) ἢ κατ' ἄλλους ὁ *γρόπος* (Γ΄ γρ.) τ. ἔ. ἡ περιουσία τοῦ νοικοκύρη (5,8. 11,6), ἐκ τῶν παρατηρουμένων δ' ἐπ' αὐτῆς σκιῶν προγινώσκεται ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τοῦ ποιμνίου ἤτοι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς «γέννας», ἡ ἀγορὰ ἢ πώλησις προβάτων (1,10. 2,4. 3,4. 10,9) ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τῶν οἰκονομικῶν του πόρων· ἐνίοτε ἐκεῖ καὶ αἱ τύχαι τῶν μαχομένων διαφαίνονται (1,9)·

5) ὁ τένων (*κλωστὴ τῆς κούπας*, πίν. Α΄ κλ) κατὰ τὸ πάχος αὐτοῦ ἢ τὴν ἀντοχήν, ἣν ἔχει, ἀπεικονίζει τὸ βαλλάντιον τοῦ οἰκοδεσπότου (ἀρ. 2,6. 3,5. 7,5. 8,8. 10,7. 11,2), κατ' ἄλλους δὲ τὸ ζῷον αὐτοῦ (4,8. 5,9) ἢ δικαστικὴν ἢ ἄλλην περιπέτειαν (1,16)·

6) ἐξογκώματά τινα δίκην ἀκανθῶν ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν

τῆς ὠμοπλάτης (πίν. Α΄ ο) παριστοῦν ἐχθροὺς τοῦ οἰκοδεσπότου (ἀρ. 2,8. 3,6)˙ τέλος

7) ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ὠμοπλάτης κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς (ἀρ. 2,7. 3,1. 12), ὡς καὶ τοῦ τῆς ῥάχεως (1,17. 2,5. 4,7) ἐξάγονται μαντεύματα περὶ τῆς ἐσοδείας, τῶν εἰσοδημάτων τῆς χρονιᾶς, προαγγέλλοντα πλοῦτον καὶ εὐτυχίαν ἢ πενίαν καὶ δυστυχίαν.

Περαιτέρω δὲ πρὸς διευκρίνησιν τοῦ μαντεύματος λαμβάνονται ὑπ᾽ ὄψιν

1) ἡ *θέσις*, τὴν ὁποίαν τὰ σημεῖα ἔχουσιν ἐν τῇ ὠμοπλάτῃ˙ οὕτω α) σημεῖα ἐν τῷ δεξιῷ αὐτῆς μέρει παρατηρούμενα (*'ς τὸ σταυρὸ*) ὑπολαμβάνονται αἴσια, ἐν τῷ ἀριστερῷ δὲ ἀπαίσια (ἀρ. 1,6 καὶ 7. 2,2. 5,7. 6,3. 7,4. 8,6. 10,2 καὶ 3. 11,4)˙ ἐκεῖνα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, ταῦτα δ᾽ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὸ γένος αὐτῆς (1,2. 1,4. 3,3. 7,2˙ πρβλ. σελ. 45,6).

β) ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω βαίνοντα (*ἂν ἔχουν ὁρμή, τὶς μύτες πρὸς τὴν κορφὴ* ἤτοι πρὸς τὸ τραγανὸν) προοιωνίζονται καλόν, τοὐναντίον δὲ βαίνοντα κακὸν (1,8 καὶ 9. 7,4. 8,6)˙

γ) ἐγγύτερον πρὸς τὰ χείλη τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος κείμενα, ἢ εἰς ἀπόστασιν ἀπ᾽ αὐτῶν ἴσην πρὸς τὸ μῆκος τῆς πρώτης φάλαγγος τοῦ ἀντίχειρος (πίν. Γ΄ 1), προσημαίνοντα θάνατον οἰκείου, θεωροῦνται ἀπαίσια (ἀρ. 4,3. 5,4. 10,6. 11,3), ἐν ᾧ κατ᾽ ἄλλην ἐκδοχὴν ὡς τοιαῦτα ἐκλαμβάνονται τὰ κατερχόμενα κατωτέρω εἰς τὴν βάσιν τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας, τὴν γωνίαν τοῦ «*κάμπου*» (1,3 καὶ 4. 3,3. 7,3. 8,3 καὶ 4) (βλ. πίν. Α΄ μν΄΄), ἢ τὰ ἐπὶ τῆς νοητῆς κατὰ τὸ μέσον γραμμῆς (πίν. Α΄ αβ) κείμενα (3,3.) ἢ καὶ τὰ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει (11,3)˙

δ) ἀπόκλισις τῶν σημείων ἐκ τῆς κανονικῆς των θέσεως (ἂν οἱ νοικοκυραῖοι *ξεμεϊνταρίσουν* καὶ *ἰδωθοῦν* ἤτοι εὑρεθοῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὀπτικῆς γραμμῆς, πίν. Γ΄ 2) προμηνύει πένθος βαρὺ ἐν τῷ οἴκῳ (ἀρ. 4,4. 5,5. 9,2. 11,5), τοὐναντίον δ᾽ ὅμως χαράν, ἄν ὁ νοικοκύρης τυγχάνῃ ἄγαμος (9,2).

ε) σκιαὶ ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς ῥάχεως μέχρις ἀποστάσεως δύο ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου πυκναὶ (πίν. Β΄, 3) προοιωνίζονται καλόν. ἀλλ᾽ ἐκτεινόμεναι πέραν τοῦ μέτρου τούτου κακὸν (ἀρ. 1,10. 2,4. 3,4. 10,9)˙

2) τὸ *σχῆμα* τῶν σημείων καὶ ὁ *σχηματισμὸς* μερῶν τινων τῆς ὠμοπλάτης:

α) κοιλώματα (*τρύπες*) ἢ στίγματα στρογγύλα εἰκονίζουν ἄνδρας καὶ μνήματα ἀνδρῶν (πίν. Α΄ μν), χαραγμαὶ δὲ ἢ σχισμαὶ ἐπιμήκεις γυναῖκας καὶ μνήματα γυναικῶν (πίν. Α΄ μν΄ μν΄΄˙ ἀρ. 1,2 καὶ 3. 2,3. 3,2),

τὸ μέγεθος δ' αὐτῶν εἶναι δηλωτικὸν τῆς ἡλικίας τῶν εἰκονιζομένων (1,4. 11,3), ἐν ᾧ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἡ ἐπιμήκυνσις τῶν σχισμῶν εἶναι δηλωτικὴ ἀσθενείας (9, 2)·

β) ὀπὴ διαμπερής, *ἀνοιχτὴ πέρα πέρα, ὁλοστρόγγυλη,* δηλοῖ τραυματισμὸν ἢ φόνον οἰκείου (1,5. 2,9 πρβλ. σελ. 44 σημ. 6).

γ) σκιαὶ ἁπλούμεναι πρός τινα διεύθυνσιν *(μὲ ὁρμή, τὶς μύτες γυρισμένες πρὸς τὰ ἐκεῖ)* δηλοῦν κίνησιν πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν (ἀρ. 1,6. 1,8—10. 3,4. 4,6. 7,4. 8,6) ἢ βομβαρδισμοὺς (1,6).

δ) σκιὰ ἐν σχήματι τετραγώνου εἰκονίζει φυλακήν, ἁπλουμένη δὲ πρὸς τὰ κάτω πυρκαϊάν (1,15)·

ε) γραμμὴ ἁπλῆ *(ἀνοιχτὴ)* δηλοῖ δρόμον, ταξίδι (10,5), μὲ στίγματα δὲ ἢ χαράγματα ἑκατέρωθεν αὐτῆς αἰχμαλωσίαν κατ' αὐτὸ (10,5[α])

ς) γραμμαὶ διασταυρούμεναι ἀπεικονίζουν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν (1,7)·

ζ) πλάτη κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς λεπτὴ καὶ διαφανὴς *(φτινὴ)* προσημαίνει κακὴν ἐσοδείαν, δύστυχη χρονιά, παχεῖα δὲ τοὐναντίον καλὴν ἐσοδείαν (2,7. 12)·

η) ὁμοίως κοίλη κατὰ τὸ μέσον *(σὰν κουτάλι)* λογίζεται καλὴ διὰ τὸ σπίτι. (3,1· τοὐναντίον τὸ καράβι τῆς κόττας, σελ. 44,4, β)· ἐπίσης καλὴ καὶ

θ) ὅταν ἡ δεξιὰ πλευρὰ τῆς ὠμοπλάτης, ἡ πρὸς τὸν σταυρὸν (πίν. Α΄ κ-τρ) μετρουμένη εὑρεθῇ μεγαλυτέρα τῆς ἑτέρας (2,2)·

ι) ῥάχις καθέτως ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης προσφυομένη κατά τινας μὲν λογίζεται καλὴ διὰ τὴν τύχην τοῦ σπιτιοῦ (1,17), κατ' ἄλλους δὲ κακή, τοὐναντίον δὲ καλὴ ὅσον περισσότερον εἶναι πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν κεκλιμένη (2, 5)·

ια) ῥάχις ἀνώμαλος *(μὲ σκάλες)* κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν της πληροφορεῖ περὶ ζημιῶν τοῦ οἰκοδεσπότου (1, 17)·

ιβ) ἀκίδες κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς ὠμοπλάτης παριστοῦν ἐχθροὺς (πίν. Α΄ο) (2,8. 3,6)·

ιγ) τένων παχὺς ἢ δυσκόλως ἀποσπώμενος ἀπὸ τοῦ ὀστοῦ δηλοῖ τὸ πάχος ἤτοι τὴν εὐρωστίαν τοῦ βαλλαντίου (2,6. 3,5. 7,5. 8,8. 10,7. 11,2)·

3) τὸ *χρῶμα* τῶν σημείων ἢ μερῶν τινων τῆς ὠμοπλάτης·

α) σύννεφο μαῦρο ἢ κόκκινο εἰς τὸ μέσον τῆς πλάκας *(πλάτη θολή, σκοτιδιασμένη)* οἰωνὸς κακός, τοὐναντίον ἡ καθαρὰ *(φωτεινὴ)* πλάτη (4,6. 5,2 καὶ 3. 7,4. 8,5,)·

β) σύννεφο μαῦρο *(μαυράδα)* εἰς τὸ τραγανὸν προάγγελος βροχῆς (10,1. 11,4) καὶ ἄλλως δὲ καλὸν σημεῖον, κακὸν δ' ἡ λευκότης καὶ ἡ διαφάνεια (1,11. 1,12)·

γ) τὸ κόκκινον εἶναι προμήνυμα τοῦ πολέμου, τὸ σκοτεινὸν ἢ μαῦρο τοῦ χειμῶνος (*Εὐρυτανία*, Λαογρ. Ἀρχ. 124, 70)· τὸ κόκκινο σὰν τὴ φωτιὰ εἶναι σημεῖον εὐτυχίας, τὸ ἄσπρο δυστυχίας καὶ τὸ μαῦρο σημεῖον διχονοίας καὶ πολέμου (Μακεδονία, Abbott, Mac. Folkl. σ. 96, *Γουσίου*, ἡ κατὰ Παγγαῖον χώρα σ. 74 [βλ. ἀνωτέρω σ. 44 σημ. 6].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφανεῖς γίνονται αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς γραπτῶς παραδοθείσης καὶ τῆς σῳζομένης ἔτι εἰς τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ ὠμοπλατοσκοπίας. Ἡ σημερινὴ τέχνη φαίνεται ἐξειλιγμένη εἰς βαθμὸν τελειότητος, τὸν ὁποῖον τὰ ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ καὶ τοῦ ἀνωνύμου παραδιδόμενα δὲν μαρτυροῦσι· διότι, ἐν ᾧ παρ᾽ αὐτοῖς αἱ ἐξηγήσεις δίδονται ὡς ἀπάντησις εἰς ἐρώτημα σαφῶς ἐκ τῶν προτέρων τιθέμενον, εἰς τὰς σημερινὰς μεθόδους αὐτὴ ἡ ὠμοπλάτη ἀφήνεται νὰ ὁμιλήσῃ, οἱ δὲ μάντεις εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσουν τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν μία ὑπερτέρα δύναμις, ὁ Θεός, δι᾽ ὡρισμένων σημείων τῆς ὠμοπλάτης λαλεῖ [1]). Καὶ εἰς τὰς δοξασίας δὲ καὶ τὰς ἀρχάς, αἵτινες ὑπόκεινται ὡς βάσις εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν καθ᾽ ἕκαστον σημείων σημειοῦνται ἄξιαι λόγου διαφοραί· ἐν ᾧ πχ. κατὰ τὰς σημερινὰς μεθόδους τὰ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει [2]) σημεῖα λαμβάνονται γενικῶς ὡς εὐοίωνα (σ. 49, 1, α), ταῦτα ἐν τῷ δημοσιευομένῳ κειμένῳ (σ. 8,23-26. 9, 2-4) φέρονται ὡς δυσοίωνα· ἐν ᾧ ἐν αὐτῷ τὰ ἐρυθρὰ ὑπολαμβάνονται ὡς κακοῦ δηλωτικά, τοὐναντίον δὲ καλοῦ τὰ μέλανα (σ. 9,18-22. 9,33-10,1. 10,4-6. 10,30-32) σήμερον, ὡς γνωστόν, ἡ περὶ τούτων ἐκδοχὴ εἶναι ὅλως διάφορος.

Αἱ διαφοραὶ αὗται ἀρκοῦσι, νομίζω, ἵνα καταδείξωσι τὴν ἀλλοίωσιν τῆς παλαιᾶς παραδόσεως. Ἀλλ᾽ ἵνα δυνηθῶμεν νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὰς μεταβολάς, ἃς ἐκ διαφόρων λόγων ὑπέστη τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, ἀναγκαῖον κρίνομεν πρῶτον μὲν ν᾽ αὐξηθῇ τὸ ὑλικὸν διὰ συναγωγῆς ὡς ἔνεστι λεπτομερεστάτων περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πληροφοριῶν, ἔπειτα δὲ νὰ γνωσθῶσιν αἱ μέθοδοι τῆς ὠμοπλατοσκοπίας, αἱ κρατοῦσαι παρ᾽ ἄλλοις λαοῖς καὶ μάλιστα τοῖς Νοτιοσλάβοις καὶ τοῖς Τούρκοις, οἵτινες ἦλθον εἰς στενὴν συνάφειαν πρὸς τὸν ἡμέτερον λαόν.

---

[1]) Πρβλ. ὁμοίαν διαφορὰν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἱεροσκοπίας ἀπὸ τῆς τυρρηνικῆς καὶ βαβυλωνιακῆς ἐν *Halliday*, Greek Divination, 196—7.

[2]) Ἡ διάκρισις τῶν μερῶν τῆς ὠμοπλάτης εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν προφανῶς εἰσήχθη εἰς τὴν ὠμοπλατοσκοπίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν παλμικήν, ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς πτήσεως τῶν οἰωνῶν· βλ. *Diels*, Beiträge κλπ. ἐν Abhandl. d. k. pr. Akad d. Wiss. 1907 IV σ. 13.